

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD 1934 GODINE

KNJIGA 2

XXVII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 6 MARTA 1934 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI :

PRETSEDNIK

Dr. KOSTA KUMANUDI

POTPRETSEDNICI

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

i

Dr. KOSTA POPOVIĆ

Sekretar

ANTE KOVAČ

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović, Ministar bez portfelja dr. Albert Kramer, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj, Ministar bez portfelja dr. Hamdija Karamehmedović, Ministar bez portfelja dr. Dragutin Kojić, Ministar prosvete dr. Ilija Šumenković, Ministar bez portfelja dr. Budislav Grgur Andelinović, Ministar vojske i mornarice, armijski general Dragomir Ž. Stojanović, Ministar građevina i zastupnik Ministra poljoprivrede dr. Stjepan Srkulj, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić i Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Lavoslav Hanžek.

POČETAK U 8 ČASOVA.

S A D R Ž A J :

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXVI redovnog sastanka;

2 — Pitanje narodnog poslanika Miloša Dragovića na Pretsedništvo Skupštine o izjavama Ministra pravde.

Govornici: Pretsednik Narodne skupštine dr. Kosta Kumanudi, Miloš Dragović.

Dnevni red: 1 — Nastavak pretresa i usvajanje u pojedinostima: budžeta VII razdela — Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Govornici: Ignjat Stefanović, Stjepan Valjavec, Mitivoje Isaković, Alojzij Pavlič, dr. Milorad Kostić, dr. Nikola Kešeljović (dva puta), Pretsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović (dva puta), dr. Nikola Nikić (dva puta), Ministar

unutrašnjih poslova Živojin Lazić (dva puta), dr. Ranko Njamcul, dr. Milovan Grba, dr. Stjepan Bačić, Jordan Babamović, Marko Petrović, Miloš Dragović, Mirko Ivandekić, dr. Uroš Trbojević, Isa Bogdanović, Marko Kožul, dr. Fedor Nikić, Mihajlo Kalamatijević, dr. Vlado Malančec, Milinko Milutinović, Nikola Petrak, Risto Dokić, Pavao Matica, Dušan Živojinović, Jozo Batinić, Kosta Aleksić, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić.

2 — Pretres i usvajanje u pojedinostima: budžeta IX razdela — Ministarstvo vojske i mornarice.

Govornici: Ministar vojske i mornarice, armijski general Dragomir Ž. Stojanović, dr. Stjepan Bačić.

3 — Pretres u pojedinostima budžeta: X razdela — Ministarstvo građevina.

Govornici: Ministar građevina dr. Stjepan Srkulj, Alojz Pavlič, dr. Đuro Leušić, Vojko Kurtović, Alojz Drmelj, Albin Koman.

Претседник др. Коста Кумануди: Отварам XXVII редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник претходне седнице.

Секретар Анте Ковач чита записник XXVI редовног састанка.

Претседник др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема). Примедба нема, записник је примљен.

Народни посланик г. Милош Драговић, тврдећи да је на једној од последњих седница Народне скупштине г. Министар правде (*Милош Драговић*: Прочитајте цело), ја читам оно што треба, — говорио са ниподаштавањем о посланицима Југословенске народне странке, упутио ми је питање: Прво, да ли ми је позната горња изазивачка изјава г. Министра правде; друго, шта намеравам предузети да захтитим господу народне посланике од оваквих изазивања и претњи г. Министра правде и да им омогућим несметану дискусију о буџету у Народној скупштини.

Господо народни посланици, моја власт као Претседника Народне скупштине креће се у границама Пословника. Прегледао сам стенографске белешке и нисам могао утврдити да је г. Министар правде изазивачки говорио према ма коме од господе народних посланика, нити да је ма коме од господе народних посланика лично упутио какву претњу.

Шта више, позивање на догађаје из 1928 године може значити само то, да је г. Министар правде ишао само за тим да се духови стишају и страсти ублаже.

Констатовање да господа народни посланици могу одговарати за увреде и клевете, кад се непосредно туже суду и да није потребно да постоји о томе одобрење Народне скупштине, није ништа друго него позивање на одредбе Устава и позитивних закона код нас, и не претставља никакву претњу.

Што се тиче сметања буџетске дискусије у Народној скупштини, ја мислим да сте ви сви уверени да је она била толико потпуна и опширна као никад до сад. Преко 100 говорника учествовало је, без обзира на дужину говора, у начелној дискусији, а око 300 говорника пријавило се у специјалној дебати. Према томе и треће тврђење господина Драговића, да је г. Министар правде ометао дискусију, не стоји.

Има реч г. Милош Драговић да одговори да ли је задовољан мојим одговором.

Милош Драговић: Господо народни посланици, ја нисам задовољан одговором господина Претседника Народне скупштине. Оригиналног стенограма нема, јер је остао у Министровим рукама. Бар ја нисам имао ту част да га добијем. Господин Министар правде тенденциозно је убацио ту ствар, ради чега је дошло до гужве и тако је почео свој експозе један човек који је познат у нашој политичкој историји као насилник.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине Драговићу, не смете тако говорити ни о својим колегама, а камо ли о господи министрима. Ја ћу вам одузети реч ако тако наставите.

Милош Драговић (наставља): И ако нема тога стенограма, ипак су чули ону тешку претњу присутни народни посланици.

Нама, посланицима Југословенске народне странке до данас се није ништа десило, али ако се ма што деси, инспиратор је г. Божидар Максимовић, министар правде. Нас није уплашила она претиња, али нека се зна да ћемо ми на сваку провокацију и претњу одговорити равном мером.

Претседник др. Коста Кумануди: Опомињем Вас да не говорите тако о г. Министру и да не вређате г. Министра.

Има реч г. Игњат Стефановић.

Игњат Стефановић: Господо, о предлогу буџета расхода Министарства унутрашњих послова, што се тиче цифарског дела, не бих имао ништа нарочито да кажем. Његови расходи предвиђају 543 милијона. Али ова сума није велика кад се узме у обзир да је расход на жандармерију 336 милијона и с обзиром на функције које овај ресор врши и с обзиром на број особља од 26.735 службеника. Остаје нам за све остало, и то на централу, Банске управе, Управу града Београда, полицију и општу државну статистику сума од 207 милијона динара. Више се не би имало што у главном ни снижавати, а да се не доведе у опасност вршење службе код овог ресора.

Прошлогодишњим радом у овоме ресору можемо се похвалити, јер је донет закон о сеоским општинама, који ни мало није био лак посао. Од закона, колико је важило у држави, створен је један. Овај закон није неко савршенство, он има пуно недостатака и мана, али ће се он у току времена мењати. Додаваће се оно, што се буде у пракси утврдило као недостатак. Али га је боље имати и оваког, него никаког.

Уочили смо неколико важних његових мана приликом општинских избора. Једна од најглавнијих мана му је она, која се односи на решавање по жалбама на изборе општинске код Управних судова. Управни судови су различито решавали о истој материји. Чињенице изнете у жалби на општинске изборе код једног Управног суда биле су разлог, да се избор поништи, док су код другог суда биле разлог, да се избор оснажи. Тако су Управни судови радили, један овако, други онако. То је случај са бирачким списковима. На пр. један Управни суд сматра да се у накнадним изборима бирачки спискови не могу ни допуњавати, ни брисати што се тиче гласача, док други Управни суд сматра да може, кад надлежни Првостепени суд то овери. Ето, господо, то је један од крупних недостатака у Закону о општинама и треба га се што пре ослободити тако да судови не би различито тумачили, сваки по своме нахођењу. Ради једнообразности свих спорних питања која се буду појавила приликом расправе потребно је да се та расматрања по жалбама на изборе пренесу на Државни савет, као што је то раније било, јер је Државни савет ауторитативнији него Управни судови и лакше му је као једном суду створити своју праксу, лакше створити јудикатуру, него Управним судовима, и не би се дешавало, да се о истој ствари доносе различите одлуке, и да сваки Управни суд о једној истој ствари решава различито. Даље, мора се у Закону о општинама таксативно назначити, на које чињенице има

да пази Срески суд одосно Првостепени суд, кад тврди листу, а шта има да гледа расматрајућа власт, т.ј. Управни суд. Јер се дешава, н.пр., да решава Првостепени суд, при тврђењу листе, да ли је кандидат писмен, и да ли је у спору са општином или није.

Господо, ми смо ипак овим законом, овакав какав је, добили много, јер смо једном извршили изборе у целој земљи, те на тај начин дали могућности народу, да сам изабере онакву управу, какву он сам жели, да изабере људе, у које има вере, а не да стално кука, како му власт намеће општинску управу, коју он не жели.

Господо, једно од главних питања, које имам слободу овде да напоменем и да умолим господина Министра унутрашњих послова, јесте да пожури са груписањем општина, које народ жели, јер има општина, које желе груписање, да би на тај начин створили веће заједнице, у циљу лакшега издржавања општине. Тако би се што пре изишло у сусрет жељама народним, које су оправдане, и у многome би се олакшали терети општинама, јер они су, занста, велики. То је питање актуелно, и то је питање већ на претресу у Министарству унутрашњих дела. Само треба с тим питањем пожурити, да се не одуговлачи из године у годину.

Даље, господо, треба пожурити са доношењем закона о градовима, да би се и ту извршили општински избори, који нису по варошима, односно градовима извршени од 1926 године. Тај је закон, како нам је господи Министар већ казао, већ готов, само треба да се изнесе пред Владу, односно пред Народну скупштину на решавање и одобрење.

Господо, крајње је време, да се донесу још и ова два закона, која су врло потребна и актуелна нашем народу и нашој земљи, а то су: Закон о иступима и Закон о банској власти и бановинској самоуправи. Закон о иступима, који би важио за целу земљу, израђен је, како рече господин Министар, и послан Банским управама да ставе своје примедбе. Али то треба пожурити. Ја бих умолио господина Министра, да те пројекте, који су послани Банским управама, врати што пре и да се о томе законском предлогу донесе што пре одлука т.ј. да се озакони.

Затим, што се тиче Закона о банској власти, потребно је, да се прошири надлежност банова, те да банови решавају поједине ствари у последњем степену. Да се један велики део послова из Централне пренесе на банове, који би имали да решавају у последњем степену. Овако, како банска решења нису извршна, јер се на њих може изјавити жалба надлежном министру, ништа се није добило, послови се одуговлаче. Банским управама треба скренути пажњу, да мало пожуре са својим пословима. Иако су оне претрпале, ипак, како ми изгледа, не журе се много са свршавањем послова који су код њих.

Што се тиче доношења Закона о бановинској самоуправи, извршили би се једном избори банских већника, те на тај начин дала би се могућност народу да сам себи бира људе у које има поверења и који ће решавати о бановинским и општинским самоуправама, а не више да му се за банске већнике намећу људи који се слабо интересују његовом муком.

Крајње је време да се једном групишу срезови. Ја сам прошле године говорио, да има срезова врло малих са две општине и испод 10.000 становника, и ја не видим потребу да их такве и даље треба задржати. А пошто је таквих сувише малих срезова приличан број у нашој земљи, то би се груписањем дошло до прилично великих уштеда у финансијском погледу.

Даље је потребно, а то хоћу нарочито да нагласим, да господин Министар једном утврди и изврши формацију или систематизацију места, која је предвиђена и чиновничким законом, али која ни до данас није спроведена. Једном треба да се зна, колико особља коме надлештву припада. Тако ће после те систематизације, у појединим надлештвима смети бити само толико особља, колико је формацијом предвиђено, а никако више.

Ја налазим да би се и број полициског особља могао смањити по срезовима. До доношења Закона о среским судовима, сву истражну и извршну службу вршила је полицијска власт са истим бројем особља које и сада постоји, и ако су установљени Срески судови и сав тај посао прешао на њих, тако да је полицији остала само јавна безбедност и обична свакодневна текућа администрација. Налазим стога да би у срезовима, где је на пример било шест полицијских писара, сада могло да буде три.

Што се тиче чиновништва, оно је сада и боље и квалификованије него раније, јер се чиновништво сада гони за своје грешке у случају неисправности. То се види још и по томе, што је прошле године кажњено преко 200 чиновника. Сем тога имамо ми сада и преко 70% чиновништва са дипломом, тако да је једва 30% чиновништва нешколовано, али ипак извезбано особље. Диплома има првенство за улазак у службу, али за доцнији рад не може служити за првенство, него само исправан и предан рад како то закон наређује.

Што се тиче жандармерије, ми имамо 18.000 жандарма, с којима се можемо само похвалити. Нама је познато какве је муке наш народ претрпео до 6 јануара 1929 године од рђавих жандарма, који су чинили велике грешке, које су прелазиле и у злочине. Сада је све то пречешљано и задржано само оно што је ваљано и честито. Такође и јавна безбедност, нарочито у моме крају, у Јужној Србији, таква је каква се само пожелети може.

Народ на југу цени државу не по Претседнику владе и по Министру унутрашњих послова већ по оним ситним малим службеницима, који су непосредно у контакту са народом као: полицијски чиновници, жандарми, чувари шума, финансијски контролори итд., па је зато и обраћена нарочита пажња на службенике такве врсте. Народ треба да гледа на власт као на своје добротворе, а не као на своје злотворе. А власт опет треба да гледа на народ као на своју браћу и треба да му омили, а не да га омрзне. Имајући поверења у Министра унутрашњих послова, ја ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Рећ има народни посланик господи Stjepan Valjavec.

Stjepan Valjavec: Gospodo narodni poslanici, u načelnoj raspravi o državnom proračunu za godinu 1934/35 moj poslanički drug dr. Gruber, posle svestranog obrazloženja, nazvao je ovaj budžet bolesnikom, koji boluje od naslednih bolesti, a sama vlada

skrivala je toga bolesnika zajedno sa svojom vladinom većinom, da se taj bolesnik ne vidi i da se ne dozna kakve je bolesti.

Toga bolesnika neguje ova vlada kradomice. Ali, ima još jedan bolesnik, a to je naš Finansijski zakon, koji je također bolestan i prokriumčaren u Finansijskom odboru. A što se iz njega videlo? Svu težinu njegove bolesti videli smo, kada je govorio bivši ministar saobraćaja g. Stanić u načelnoj diskusiji, kako Finansijski zakon boluje od raznih bolesti, štetnih po državu i narodno gazdinstvo našeg seljačkog naroda. Gospodin Stanić digao je zastor sa korupcije, koja se je provadala i koja se je skrivala oko Finansijskog zakona, koji ide uvek paralelno sa državnim budžetom.

Gospodo narodni poslanici, pred nama je budžet Ministarstva unutrašnjih poslova. To je Ministarstvo vrlo važno za održavanje reda i poretka u celoj zemlji.

Kako je taj budžet predložen ovoj skupštini u sumi od preko 330 miliona dinara, a u stvari iznosi 543,885.429 Dinara, potrebno je da se upitamo, gospodo, zašto je potrebno da budžet Ministarstva unutrašnjih poslova bude tako veliki, a budžet ministarstva poljoprivrede ili ministarstva građevina tako mali, kada smo mi jedna agrarna zemlja, i patimo od ekonomske i finansijske krize. Na policiju se troši dva puta više, nego na ministarstvo poljoprivrede i ministarstvo građevina, od kojih bi naš seljak i radnik imao puno više koristi i ne bi osetio toliko današnju krizu.

Gospodo, pre svega, treba dignuti zastor sa glavnjace, koju je ovo Ministarstvo uvelo u našim Hrvatskim krajevima nad mirnim i poštenim seljaštvom koje je lojalno Kralju i državi, ali koje ne pripada Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci.

Ovaj zastor policijski, koji je uveden da se daje nevini ljudi, treba isto tako dignuti kao što je dignut zastor nad korupcijom, koja se popela na grbaču naše administracije i na štetu cele naše zemlje.

Policijski sistem Ministarstva unutrašnjih dela nadmašio je sve i poništio sve, što je ovoj zemlji sveto i u tome sistemu policajnom nema pravde, nema zakona, nema lične slobode naših građana, koja sloboda je njima zagarantovana Ustavom. Jeste, gospodo, nema kod nas lične slobode, nema reda, jer policijski sistem uništava čak i narodnim zastupnicima pravo da mogu vršiti svoju zastupničku dužnost prema svojim biračima, i to zato, što su u opoziciji. Ja ću gospodo to i malo docnije u mome govoru i dokazati. Ali, gospodo, opozicija je svetla Kruna Parlamenta, prema velikim rečima francuskog državnika Poenkare-a, koji je rekao: „Nema parlamentarnoga života, ako nema opozicije, koja kritikuje rad vlade i njenih organa.”

Gospodin Ministar unutrašnjih dela, na sve sadašnje naše interpelacije o radu, bezakonjima svojih podređenih organa kao što su sreski načelnici i žandari, nije u ovome visokom domu do sada odgovorio, jer se boji da kaže istinu, koju istinu njegovi podređeni organi falsifikuju. G. Ministar nikada ne zna pravo stanje stvari, pošto se policijski organi boje reći pravo stanje stvari kako postoji u narodu.

Gospodin Ministar ne može nikada doznati pravo istinu. Razlog toga je u tome, što pored svojih službenih organa i činovnika ovo Ministarstvo drži još razne konfidente, koji su dobro plaćeni, a ne rade ništa. Ti ljudi denunciraju miran i pošten seljački na-

rod, jer moraju da tako rade, jer inače ne bi mogli da žive na račun svojih lažnih i nečasnih poslova.

Prošle godine u mome srezu krapinskom bilo je takvih slučajeva na pr. da sam ja održao u općini Radoboj jednu konferenciju u kući biv. načelnika Stjepana Horvata, koji je u isto vreme bio i službena osoba od strane opštine. Na tu konferenciju došlo je oko 50 seljaka koji su hteli da zajedno samnom donesu odluku odnosno podizanja pučke škole, koja se imala u toj opštini sagraditi. Ja sam na toj konferenciji seljacima obrazložio moj predlog, da sam dobio od Banske uprave u Zagrebu 1500 dinara, i da bi trebalo da opštinska uprava zaključi sa svojim odborom da kupi najprije potrebno zemljište, na kojem bi se mogla sagraditi pučka škola čim prije, jer je to potrebno mnogobrojnoj neškoloranoj deci koje u Hrvatskom Zagorju ima na pretek. To je bio moj predlog i ja na tom sastanku nijesam ni politički govorio niti je to bio politički sastanak. Ali što se dogodilo? politički konfidenti, koji su za tu konferenciju saznali tekar za dva meseca, podneli su prijavu na sresko načelstvo u Krapini, da je to bio politički sastanak i da sam ja na tom sastanku dijelio vojničko oružje tobože da imaju seljaci dignuti bunu protivu današnjeg poretka. Sreski načelnik u Krapini nije hteo preslušati ovu dvojicu političkih konfidenata, da vidi na čemu je stvar, nego je odmah zamolio hitnu pomoć od Zagrebačke policije, koja je odmah i stigla na lice mesta sa činovnikom i agentima te su pomoću žandarmerije pretražili sve kuće i stanove kod svih prisutnih. Općinskog načelnika Stjepana Horvata razrešili su dužnosti, a sve ostale opštinske odbornike i seljake otpremili su u Zagreb policiji na dalju istragu.

Nakon svestrane istrage, koja se je sprovadala saslušanjem, svedoka, nije se moglo ništa ustanoviti, što bi se meni ili ostalim seljacima pripisalo u grijeh. Gospodo, možete si misliti, kakav su seljaci dobili dojam od ovoga današnjega režima, kada su seljaci morali biti pod istragom na Zagrebačkoj policiji mjesec dana nevini i nedužni, i to baš oni seljaci koji su glasali za šestojanuarsku politiku. A kroz to cijelo vreme konfidenti su se smejali po selima kako poštteni seljaci stradaju od svojega režima, i to samo za to, jer su bili pristaše bivše H.S.S. Drugi slučaj, gospodo, bio je isto takav u mome rodnom mjestu u Velikoj Vesi, gde sam ja sam sazvaao konferenciju glede popravka naše župne crkve u Radoboju. Pošto je ta crkva najstarija u Hrvatskom Zagorju i nalazi se u derutnom stanju to smo mi seljaci sami htjeli da sa svojim dobrovoljnim prinosima i razrezom crkvenoga nameta, kojega imamo već uložena oko 130.000 dinara, ali naravska stvar u svojoj vlastitoj režiji.

Za takav posao trebalo je napraviti jednu predstavku na Bansku upravu da nam odobri viša vlast da možemo svoju crkvu popraviti i raditi radove sa svojim domaćim majstorima, t. j. u svojoj vlastitoj režiji. Na taj moj poziv došlo je oko 30 župljana koji su bili s menom saglasni u tome zaključku, da ja podnesem predstavku u ime njihovo u višu vlast glede toga odobrenja, što sam ja rado učinio.

Konfidenti, kada su saznali za tu moju konferenciju, smesta su napravili po drugi put lažnu prijavu a sreski načelnik u Krapini je to s veseljem dočekao. Dao je odmah nalog žandarmima i zamolio je intervenciju Zagrebačke policije, koja je poslala svoga činovnika i 3 dedektiva u selo Velika Ves tobože ra-

di pušaka kojih tamo niko nema i niti je ikada imao. Uhapšeni seljaci su bili na Srezu preslušavani 8 dana, noć i dan, bez obzira na to, što su oni govorili čistu istinu. To nije bilo dosta, nego unatoč toga otpremljeni su na Zagrebačku policiju, gde su bili najstrožije preslušavani. A kako su bili, gospodo, na policiji preslušavani, to znaju Zagrebački lečnici pa i ostala javnost. No u vezi s tim, sreski načelnik u Krapini sa žandarmima pogazio je imunitet narodnog poslanika kada su protuzakonito provadali kućnu premetačinu u mome vlastitom stanu i to onda kada su saznali da ja nisam u kući. Kada je video sreski načelnik, da je premetačina uspela negativno, dao je smesta nalog da se uhapsi moj stari otac, koji je bio isti dan otjeran na Zagrebačku policiju. Zagrebačka policija nakon svestrane istrage uvidela je, da su to samo lažne denuncijacije od njihovih vlastitih ljudi a u vezi sa žandarmerijom, koja o tome nema ni pojma i da sve prijave, koje su u tom pravcu podnešene, ne odgovaraju istini, pa je moj otac sa svima seljacima bio smesta pušten na slobodu.

Gospodo, ali to nije dosta što je narod bio gonjen policijski, nevin i nedužan, i to baš seljaci, koji su morali ostaviti svoju kuću, svoj posjed na svom polju. Vi znate kako je u junu mjesecu mjesec dana otsjediti u zatvoru, kada naš seljački svijet ima najviše posla oko svog siromašnog gospodarstva. Ti su seljaci izgubili gotovih novaca oko 1500 dinara mjesečno bez onoga što su dobili batina i nevinu i nedužnu odležali u zatvoru.

Tako radi policijski sistem u hrvatskim krajevima. To mogu da čine režimlje, koji se boje pred narodom svoje sjene. Takovu izdajničku rabotu provadaju protivzakonito na štetu cjeline.

Nasilje i protivzakonitost i dalje se provada po Srezu krapinskom. Prije nekoliko dana sreski načelnik Muždeka presudio je iz proste šale dr. Simu Semića, advokata iz Krapine na 500 dinara globe, na tri godine izгона iz sreza, tobože što je poremetio javni mir i red u Srezu glede moje osobe.

Dr. Sime Semić, advokat i bivši publicista, jedan od uglednih osoba u našoj javnosti, nije nikada radio protiv postojećeg današnjeg poretka, dapače angažovao se za zemaljske izbore 1931 g.

Ja ću vam, gospodo, biti tako slobodan da vam pročitam presudu protiv dr. Semića, koju je izrekao sreski načelnik u Krapini na štetu dr. Semića. (Čita). Br. Pov. 17/1934. Sreskom načelstvu u Krapini, Semić dr. Sime, star 43 godine, oženjen, odvjetnik u Krapini otac jednog deteta. Istup protiv člana tač. 74 Z. U. U. počinjen po okrivljenemu time, što je u gostioni Orajić Terezije u Krapini proširio lažne vesti, da je ubijen narodni poslanik Valjavec Stjepan iz Lepajci, srez Krapina. Svedok Bauer Anton, star 40 godina, oženjen, mesar, neporočan suočen sa okrivljenim izjavljuje:

Dne 7 o. m. nalazio sam se oko 16 časova u gostioni Orajić Terezije. Na to su došli u lokal dr. Semić Sime i njegov solicator Smrečki Miško. Dr. Semić se okrenuo pram meni i kao da u šali govori, rekao mi: Vaša sestra plače za Valjavcem, da je nestao i na to se je smejao pa sam ja to smatrao kao vic. Te vesti nisam ja dalje širio. Orajić Terezija je jako dobra sa Valjavcem, narodnim poslanikom, jer svakoga sajma dolazi k njoj u gostionu, a već su prošla dva sajma da nije k njoj u lokal dolazio, pa držim da je dr. Semić zato i rekao meni, da moja sestra Orajić Terezija plače za Valjavcem, jer da je

nestao. Taj nestanak, kako sam gore naveo, primio sam za šalu i tu vest nisam dalje širio. Antun Bauer, s. r. — Svedok Smrečki Miško, star 25 godina, neoženjen, neporočan iz Lepajci, izjavljuje da su gornji navodi Bauera Antuna istiniti i da ga je toga dana pitala Orajić Terezija da li je istina da je narodni poslanik Valjavec nestao, a on da joj je odgovorio, da to nije istina, već da je to razgovor koji je vodio između dr. Semića Sime i Antona Bauera, samo šala. Supruga narodnog poslanika Valjavca je tekta svedoka Smrečke Miška i da je Smrečki iste večeri t.j. 7 II o. g. bio kod kuće u Lepajcima u kući narodnog poslanika Valjavca, te nije video da bi žena Valjavca, kao i otac Valjavčev plakali, niti da je Smrečki njima ili oni njemu štogod pripovedali o nestanku Valjavčevom. Mijo Smrečki, s. r.

Svedok: Plasaj Ivan, star 55 godina, oženjen, neporočan, finac. inspektor u miru, iz Krapine, suočen sa okrivljenim i svedocima izjavljuje: Ja sam dne 7. o. m. pred večer došao u gostionu Orajić Terezije u Krapini i našao sam za jednim stolom advokata dr. Semića Šimu i starešinu suda u Krapini Radovana Didolića. Za isti sto ja sam seo a na to se je prema meni obratio dr. Semić i počeo se šaliti sa Orajić Terezijom govoreći joj da će morati nabaviti crninu jer da je nestao mali Nikić, misleći na narodnog poslanika Valjavca Stjepana koji kod nje u gostioni malo troši, dočim bivši Ministar dr. Nikola Nikić, da je veliki Nikić i da puno troši. Tomu su se svi prisutni smijali i preko toga razgovora se je prešlo. Kada sam se te večeri kući vraćao, navratio sam u gostionu Lovčki rog i to pripovedao gostioničarki Perhod Anki i nikome drugome. — Ivo Plasaj, s. r.

Svedok Orajić Tereza, stara 44 godine, udova, gostioničarka, neporočna, iz Krapine suočena sa okrivljenim i svedocima izjavljuje: Navodi mog brata Bauera Antuna koji je prvi kao svedok preslušan potpuno su istiniti pa im nemam što dodati te sam celi razgovor između moga brata Antuna i dr. Semića shvatila kao šalu i o tome nisam ništa govorila, niti me je ko o tome pitao, jer svaki dan neki gosti šale se sa mnom zbog narodnog poslanika Valjavca. — Orajić Terezija, s. r.

Čin pod dva dokaza verodostojnom prijavom i svedocima.

Okrivljeni dr. Semić Sime odvjetnik u Krapini kriv je radi istupa u rub. 2 navedenog te se temeljom čl. 78 z. u. z. presuduje na kaznu novčane globe od 500 dinara, i da plati po T.Br. 82 tak. zakona taksu od 20 dinara na presudu.

Globa teče u korist uboške zaklade opštine Krapine a u slučaju neuplativosti dokazanim negativnim plenidbenim zapisnikom pretvara se u zatvor od 10 dana.

Ujedno nalazi ovo sresko načelstvo u smislu čl. 12 stava 4, Zakona od 6 januara 1929 g. o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi odlučiti da se okrivljeni protera sa područja sreza krapinskog, time da se bez odobrenja Kraljevske banske uprave Savske banovine u Zagrebu ne smije vratiti pod pretnjom kazne od 30 dana, i ponovnog izгона.

Protiv ove presude dozvoljena je žalba u roku od 8 dana nakon primitka putem ovog sreskog Načelstva na Kraljevsku bansku upravu Savske banovine u Zagrebu.

U Krapini, 9 februara 1934 g.

Video: sreski načelnik Muždeka, s. r.

Rakić Stevan pisar, s. r.

Da je ovaj prepis veran svome originalu tvrdi:
U Krapini dne 9 februara 1934 god.

(M. P.)

Upravno-kancelarijski činovnik
Radulović, s. r.

Eto vidite, gospodo, kako policajni režim radi u našim krajevima i pitam g. Ministra unutrašnjih poslova, da li za takav rad može još sreski načelnik Muždeka ostati kao sreski poglavar u Krapini?! Kako može sreski načelnik u Krapini da najedanput brani moju osobu, a sve do sada i posle toga goni opet sa žandarmima i pravi pritisak na mirno seljaštvo, tobože da smo antidržavni elementi, zato što nismo u stranci Jugoslovenske nacionalne partije.

Ali vama kažem, gospodo, da mi seljaci o državnom uređenju bolje mislimo, nego oni koji silom provadaju politiku, koju narod neće. I kada bude trebalo braniti našu zemlju od neprijatelja, mi ćemo prvi pušku primiti i boriti se za svoju grudu više nego svi policajni konfidenti i razni špijuni, koji svojim metodama stvaraju gadan utisak na svoj vlastiti narod, i gone ga samo zato da što duže ostane na vlasti.

Gospodo, ja sam taj policajni režim iskusio na svojoj vlastitoj koži, makar da sam pristupio šestojanuarskoj politici današnjeg državnog uređenja. Sreski načelnik u Krapini ne samo da pravi teror nad seljaštvom i drugim građanima, već je i meni oduzeo lovačku pušku kao narodnom poslaniku, i dao je potajni nalog žandarima da imaju protiv mene takovu prijavu napraviti, na temelju čega bi mi se mogla oduzeti lovačka puška, makar ja posjedujem lovačku pušku od pre rata i plaćam lov i imao sam lovnu kartu, i tu me je oštetiio za 5000 dinara.

Ja se nisam nikada ogrešio niti o lovni zakon, niti o Zakon o držanju i nošenju oružja, a ipak sam pušku izgubio, koju mi još do danas srez nije povratio. Sve se to čini za to što sam ja u opoziciji i što nisam član J.N.S. partije.

Gospodo narodni poslanici, šta bi mi imali da činimo sa onima, koji još danas nisu članovi Jugoslovenske nacionalne stranke, a njih imade u ovoj zemlji preko 60%. I ja mislim, gospodo, kad bi bilo tako, onda bi vas oni 60% koji nisu članovi Jugoslovenske nacionalne stranke morali proterati sa vlasti i opet bi država ostala nepovredena, jer i oni isto poštuju Kralja i Domovinu kao i vi iz Jugoslovenske nacionalne stranke.

Čemu se provada teror po hrvatskim krajevima? Zar za politiku Jugoslovenske nacionalne partije i da za partiju treba da bude u službi čitav policajni aparat i da se troši narodni novac u svrhe propagande i teroriziranja mirnih i lojalnih građana ove zemlje? Vama mora biti dobro poznato da je u hrvatskim krajevima bila organizovana u 90% bivša Hrvatska seljačka stranka, koja je imala i svoj program i borila se uvijek samo legalnim sredstvima, a nikad nije pomislila na kakav revolucionarni pokret, nego je vodila jednu politiku mira, politiku poštenja na sređivanju unutrašnjih prilika hrvatskoga naroda u ovoj državnoj zajednici. Borba koja se vodila u Parlamentu i u narodu bila je: puna ravnopravnost, jednakost, sloboda u svima dijelovima naše zemlje. To je bila deviza hrvatskoga naroda. Pa kada se to tražilo, što je bilo najlakše ispuniti, onda se počelo sa kuršumima da se te prestavnike istera iz Parlamenta, kao da su oni bili tobože za izdvajanje jednog djela naše države izvan državne zajednice. Go-

spodo, to nije bila istina i to ste i vi sami u ovoj Skupštini dokazali svojim govorima, kada pjevate hvalu za blagopokojnoga Stjepana Radića da je on bio jedini državnik koji je u ovoj zemlji htio najviše i najbolje. Kada nije mogla da pobjedi pravda i jednakost u ovoj zemlji, ja pitam vas, gospodo, kakvu satisfakciju je dobio taj hrvatski narod, kada je izgubio svoje najbolje predstavnike iz svoje sredine na jedan tako strašan način? Dobio je opet hrvatski seljak zatvor, batine i velike poreze, a korupcija ga je i dalje pljačkala.

U hrvatskim krajevima hoće ovaj policajni režim svom silom da stvori neko ratno područje, i to niko ne zna što se misli time postići. Valjda to treba režimu pred stranim svjetom, jer tobože Hrvati nisu lojalni Kralju ni državi, a zna se vrlo dobro da je naš narod veran i lojalan svome velikom Kralju Aleksandru.

Prošle godine i sada čuli su se razni govori od strane vladine većine, kako je pok. Stjepan Radić bio ne samo vođa hrvatskoga naroda, nego da je bio Jugosloven, pa čak i Svesloven. To sada govorite kad je on mrtav. Ali ja vas pitam, gospodo, koji ovde sedite u ovim vladinim klupama, zašto ste ga gonili i izdali kao što je i Juda izdao Hrista? To se vidi najbolje potome kako vi cenite njegovu prošlost, kad vi sa svojim policajnim režimom ne date da se hrvatski seljak pokloni na njegovom grobu za vreme godišnjice njegove smrti. Čitava zagrebačka policija i žandarmerija na taj dan hvatala je one ljude koji su dolazili da se poklone njegovoj velikoj sjeni za njegova dobra dela koja je on kao umnik i državnik za svoj narod pokazao. Seljaci i građani, na dan obletnice njegove smrti, zatvaraju se po 8 dana samo za to, što su na taj dan došli k misi ili što su bili na njegovom grobu. Policija ih je ispitivala zašto su došli u crkvu pa ih je posle toga zadržala u zatvoru i isprebijala, o čemu imam i više lekarskih svjedodžaba.

Gospodo, tako se sprovada državno i narodno jedinstvo. Vi ga provadate terorom svojih političkih organa.

Državno i narodno jedinstvo treba provadati u duhu istine, pravde i jednakosti sa poštovanjem svih starodrevnih tradicija našega naroda Srba, Hrvata i Slovenaca. To će biti onda velika Jugoslavija, koju su zamislili prije stotinu godina naš veliki umnik dr. Ljudevit Gaj, pa i svi ostali pretšasnici naše Ilirije. Ljudevit Gaj prije stotinu godina u srcu hrvatskoga Zagorja dignuo je visoko stijež hrvatstva, jer je ispevao pesmu: »Još Hrvatska nij' propala«. I sa tom pjesmom okupio je hrvatski narod. A onda je tek stvorio ilirski pokret sa velikom jugoslovenskom idejom od Triglava pa do Crnoga Mora.

Ali njegova osnova je bila širokogrudna, puna slobode, jednakosti i bratske ljubavi na osnovi jednakosti između Južnih Slovena, to jest Slovenaca, Hrvata, Srba i Bugara.

A današnji režim koji je to jugoslovenstvo primio od naših predaka, treba da znade jedno, da batina i kundak ne može provesti ono što su mogli provesti pjesnici sa pjesmama, jer je naš narod tako odgojen. I prema tome mora i sama vlada i čitav državni aparat da poštuje tradiciju jednoga naroda, koji se je stolicima znao održati na svojoj visini. Onda će svoj narod odvesti punoj sreći i blagostanju u ovoj lepoj domovini. Gospodin Ministar unutrašnjih djela pa i Kraljevska vlada, treba da vodi

jednu zdravu politiku na sređivanju naših unutrašnjih odnošaja, uvadanjem što više lične slobode u narodne redove sa rukom pomirnicom, jer narod je vječan i on ostaje, sve drugo je prolazno. Jer istina, pravda i sloboda su temelji i stubovi svake države, pa konačno i naše Kraljevine Jugoslavije. Zato, gospodo, dok se u našim hrvatskim krajevima provada teror od strane policajne vlasti nad mirnim seljačkim narodom, ne mogu za tako veliki budžet Ministarstva unutrašnjih poslova da glasam. (Odobranje i pljeskanje na levice).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč narodni poslanik g. Milivoje Isaković.

Миљивоје Ђ. Исаковић: Господо народни посланици, општа линија делатности Министарства унутрашњих послова таква је, да она, сваком објективном критичару, пружа безброј факата, којима он мора бити задовољан, ако хоће да остане објективан. На основу ових без зазора и без устрежања, може се тврдити, да је овај ресор потпуно на висини својих задатака. Сви приговори, све замерке, свака критика, која се овде чула, носи спорадичан карактер. (Др. Стјепан Бачић: Има и те како таквих случајева). Има, али усамљени случајеви нису довољни да се изведу општи закључци, да се генерализује. То појединачно никако није довољно да помрачи чињенице, да су у нас безбедност, ред, мир и воља закона, на реткој висини, на таквој, на којој би нам могли позавидети и на којој нам сигурно завиде, народи држава чак и оних, које су некада, у овоме смислу, и предњачиле. Тежња Министарства да у политичку управну струку, струку безбедности уведе што квалификованије људе, манифестује се свакога дана све више и, сасвим природно, даје такве резултате, да ова струка, која је некада претстављала читаво шаренило од квалификација и стручне спреме, данас постаје све више квалификована и, у том смислу, унифицирана. И, таква је већ сад, она претставља један озбиљан кадар људи којима су служба, закон, и савест изнад свега. (Одобравање).

Пред овим чињеницама, само заслепљени партизани, вечити скептици и незадовољници, они који траже трунку у јајету, они до којих не допире разлог и који не схватају разлог, могу бити незадовољни радом и делатношћу људи овога ресора.

Нападају се поједини органи политичко-управне струке, органи безбедности, нападају се усамљени случајеви, којих има свугде и којих ће бити свугде и свакад. Они се уопштавају и даје им се општи карактер, а саме чињенице пружају се у таквој светлости, која није далеко од хиперболисања и, то тако генерализује, да се одмах, на први поглед, види да је искључена свака објективност. Они, који то чине, греше вишеструко: чине неправду која ће се најзад њима самим осветити. Таквим се поступањем не стиже далеко, таквим се поступањем остаје на пола пута и то врло често и у смешном положају. Мени изгледа да се у суштини бију два схватања: једно, као несвесна традиција ранијих политичких схватања, око кога се врте они који приговарају, а које се састоји у погрешно схваћеној делатности, да политичко управни чиновници треба да управљају и да политизирају и, друго, модерније, исправније, које сасвим оправдано поставља Министарство, а на коме стоји Југословенска национална странка, а које се састоји у томе:

да политичко-управни чиновници управљају и врше вољу закона, далеко од сваке политике. сем политике државног и народног јединства, а политика партије остаје партијским организацијама и њиховим претставницима. Ја не кријем, да сам присталица овога другог схватања, које и централа спроводи и жалим оне, који су због тога разочарани. Вероватно да местимично има и политичко-управних чиновника, који ни сами ово још нису добро разумели и који су још, ма и несвесно у традицијама схватања прошле политичке идеологије, јер ето, има чак и политичара, који су на овој новој данашњој идеологији бирани, који толико пута изјављују, да су са старим раскрстили, па не могу ово да разумеју и да сваре, те је у толико лакше разумети спорадичке случајеве чиновника. У толико горе и по једне и по друге.

Господо, овде је ту скоро, баш са овог места прочитана једна изјава са 160 и неколико потписа, међу којима је прочитано и моје име. (Алојзиј Павлич нешто додаје). Молим вас саслушајте ме. Заборавите за тренутак да сте професор и будите парламентарни, јер је моје време драгоцено.

Претседник др. Коста Кумануди: Г. Исаковићу, немојте разговарати са господом посланицима.

Миљивоје Исаковић (наставља): Сто шездесет посланика, међу којима сам и ја био, потписали су ону изјаву. Шта садржи та изјава? Да ћемо остати до краја на југословенској идеологији. Шта садржи још даље? Да ћемо поштовати одлуку већине потписаних. Ову изјаву завршили смо: Тако нам Бог помогао! Па, господо, не онда, него и сада и до год будем трајао, ја понављам: Тако ми Бог помогао, остаћу веран југословенској идеологији, тако ми Бог помогао остаћу веран мишљењу већине оних који честито и исправно, неотступно бране југословенску идеологију. (Одобравање). А да ли су остали верни томе они, који су нас, већину, оставили? (Граја).

Захтеви, да се што пре донесу закони о уређењу бановинских самоуправа и градских општина, потпуно су разумљиви и на своме месту. Данашња бановинска већа не одговарају ни приликама, ни животу. Њихова делатност је мала, скучена, строго уоквирена и јако везана за иницијативу Бана. Онда, кад су ова већа установљена, она су одговарала времену у коме су поникла. Данас је много друкчије и она морају бити много друкчија.

Исто тако не треба одлагати ни доношење закона о градским општинама. Градске општине су данас, да не кажем, устојале баре, готово мртва мора. Општинске управе по градовима тако су дотрајале да личе на старе дереглије, које ће први талас послати на дно. Због тога доношење закона о градским општинским управама и брзу потребу промена општинских управа по градовима треба реализовати што пре. Ја не сумњам да ће и Министарство унутрашњих послова и Краљевска влада правилно схватити ово и да ће у најкраћем времену, поднети оба законска предлога, те ће тако и ови приговори бити беспредметни.

Кад се у своје време доносио данашњи закон о општинама, онда је свих нас била једнодушна жеља да се од општинских деловођа и општинских службеника створи ред људи који ће бити и плаћени и обезбеђени, бар у толико, колико они заслужују. Тај смо посао били пренели на Бановине и

на Банска већа. Нека су од ових ово извршили доста добро. Међутим, уредба у овом смислу донета у Дринској бановини, преварила је очекивања и донела разочарење и општинским службеницима и нама, који смо желели да општинском деловођи и општинским службеницима дамо оно, нашта они и као људи и као радници, имају права и оно што су својим радом заслужили. Плате су мизерне, сталност је сумњива, обезбеђење је никакво. Далеко бих отишао ако би све ово детаљисао. Главна је, да је ова уредба изазвала неподељено разочарење и опште незадовољство. Срећа је, што она није ни Свето писмо, ни Јеванђеље, и ја апелујем на надлежне да се што пре замени бољом, човечијом, правичнијом.

И овом приликом покрећем питање одвајања осигурања општинских службеника од Окружног уреда и тражим да се установи особена установа за осигурање општинских службеника, јер Окружни уреди и без ових грешника имају довољно других за експлоатисање.

Мој захтев од прошле године да се регулише положај особља жељезница Дринске бановине, у неколико је и задовољен и остварен. Један део ових је регулисан — истина уз ове и један део оних који са ранијом самоуправом нису имали никакве везе, док је један део тих старих службеника опет остао на дневничарском хлебу. Тражим да се сви ови током ове године регулишу и изјављујем да ћу будно мотрити да ли ће се и како ово учинити.

Последњи тренутак је да се лечењу прилика у Бањи Ковиљачи поклоним пуна пажња; последњи тренутак је да се озбиљно завири у рад свих тамошњих функционера; последњи тренутак је да се свестрано прегледа тамошње газдовање; последњи тренутак је да се пређе преко обзира протекције и личних, па да и тамо дођу људи од рада, од способности, од поштовања уговорних и законских прописа, као и да се оданде највре они којима је све ово била последња брига. Очекујем брз поступак у овом смислу. Не учини ли се ово брзо и радикално, ја обећавам једну интерпелацију, која ће бити врло интересантна, и по чињеницама и по личности.

Завршавајући хоћу да укажем на једну немилу појаву. У последње време много се и знатним суммама кажњава. Зашта се све не кажњава? За непосечено грање поред пута, зато што се поп не врати с гробља и ако му је пратиња плаћена; због тога што ветеринару није дотеран бик, или коњ; због тога што паприка није природна и ако је то грех гресисте, а некад и за врло безначајне ствари, н.пр. што није увек пун кантар, и све то са 200—300 динара и више. Нека се потражи статистика кажњених за последњу годину са назначењем зашто су и колико кажњени, па ће се онда видети, да је ово постао читав систем, који изазива велико огорчење и нерасположење. Власт и закон су за то, да се увиђавно врше и примењују, а не за то, да се потврди оно добро познато: — подај не знам коме, камен у руке, па врдај главом. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Алојзије Павлић.

Алојзиј Павлић: Господо народни посланици, после мог iscrpnog referata по питању националног васпитања наше оmlадине, слободан сам, да учиним неке

primedbe на национализам и да расvetlim једну крупну ствар. А пре него што расvetlim ту крупну ствар, smatram за дужност, да похвалим рад Министра унутрашњих дела.

У Министарству се решавало све ажурно те експедитивно. Осим тога знам, да наш честити г. Министар као trezvenjak; (smeh) radi више пута до 9 sati и још у ноћи svetli у његовом кабинету. Vršene су по неки put у нашим крајевима nepravde, сви sreski načelnici nisu на svome mestu, и не поступaju svuda како би се жеlelo. А ја кажем, то су изuzetci. Kriva је sama opozicija, то кажем ја као opozicionalac. (Smeh). Opozicija је kriva, за то што посланици не rade. Opozicija је vokularna у Skupštini. Mesto да skuplja materijal и да га stavi честитом г. Ministru на raspoloženje и у mesto да је tražila, као што сам ја tražio, kaznu за nepravilan rad sreskih načelnika и nepravilan rad žandarmerije, она је bila neaktivna.

Slušajte šta је је bilo у mome srezu, srezu trabovljansko-laškom. Imali смо tamo sreskog načelnika. Taj gospodin koji је veoma uživao opojna pića, već је mrtav. Izgubio је šešir и ležao је на podu међу radnicima. I то је sreski načelnik! Isto се desilo и у Celju. Šta се desilo? Došla је istraga и ovaj је načelnik uzeo parabelum и ustrelio се. (Dr. Rapa Katolički pop govori о mrtvim ljudima!). То је, gospodo, dokaz, да у Министарству унутрашњих дела vlada zakonitost и red. (Glasovi: Tako je!). I kad су neki pokušavali, да код opštinskih izbora teroriziraju narod у mome srezu, šta сам učinio? Odmah сам dao telegram г. Ministru унутрашњих дела, Predsedniku vlade и Maršalatu Dvora. I у mome srezu, izuzev железнице у Zidanom mostu, nije bilo terora. Tako се radi, а не да се ту више: »Vokularna« opozicija!

Gospodo narodni посланици, pohvalio сам rad Министарства унутрашњих дела, koliko је hvale vredan. А ако те hvale не вреди, ја ću graјati и učiniti sve, да dode до pravde. Ја ću бити uvek objektivан и pravedен opozicionarac. Gospodo narodni посланици, по mom mišljenju nacionalizam је dvostruk: dvostruko је тумачење nacionalizma, dvostruke су pristalice nacionalizma.

Jedan је tih, radljiv, nesebičan, realan, poštuje kulturne и verske ustanove, а други је agresivan: nasilan, kričеći; те експанзиван, који не poštuje kulturne tekovine и verske svetinje, те misli, да може uređiti sve по jednom kalupu, и све nivelizirati и unificirati.

Gospodo narodni посланици, umetničkom stvaranju naših genija, у нашим pesmama, našem vajarstvu и slikarstvu, не може бити jedna volja. Може бити jedna ideja jugoslovenstva, која има као duga razne nijanse, које očaravaju. Isto важи и за verske svetinje. Svима nama potrebno је да pošтујемо verska osećanja и да међу nama особито hrišćanima живи međusobna ljubav и poštovanje verskih osećaja браће Muslimana.

Tim izlaganjem pobio сам jugoslovenstvo, integralaca, čiji svetski nadzor је materijalistički и prema tome neostvarljiv.

Gospodo narodni посланици, наш pok. Krek, велики socijolog и državnik ostavio нам је sledeći amanet: »Vi, који ste seme iskrvavljenog и izmučenog naroda, razmišljajte како ćete posvetiti sve svoje snage državi, slobodi и ljubavi«. То је govorio onaj dr. Krek, који је visoko digao jugoslavensku zastavu, и bio на čelu са blagopokojnim Kraljem Petrom, те

našim herojem Nj. V. Kraljem Aleksandrom I., preteča Majске deklaracije, završnog najvećeg čina Oslobođenja i Ujedinjenja.

Gospodo narodni poslanici, tog narodnog, velikog Vožda na nasreću je nestalo i to baš u sudbonosnim trenutcima radanja naše mlade države. On bi u zapadnim delovima naše države okupio sve konstruktivne elemente i doprineo — sve u svojoj genialnosti — da se naša država pravilno sredi i u celini i delimično. Ko je kriv i šta je uzrok da smo mi tako rano izgubiti genialnog dr. Kreka?

Dužan sam da naglasim da je ta nesreća došla od grupe onih slovenačkih izroda, koji su ga klevećali i nisko mu podmetnuli aferu Kamile Tajmer te ga pogodili i naneli mu najveću uvredu, koja se može naneti jednom pravom slovenačkom svešteniku. Čak i najširoj slovenačkoj javnosti poznato je ko je prozrokovao ovaj udar i naneo najveću klevetu našem zaista velikom narodnom vodi Slovenije. Dužnost mi nalaže da napomenem da je glavni krivac, kada je nanesen ovaj udar našem vodi, tada bio publicista, po rođenju našalost Slovenac i da je udar nanet u Beču, prestonici bivše Austro-ugarske države. Nama su nepoznati razlozi i motivi kojima se tada rukovodio taj mladi slovenački publicista u takvom svome postupku prema istinskom slovenačkom narodnom vodi. A danas, taj stari posao publiciste ponavlja se, ali ovoga puta ne u prestonici Austro-ugarske države već našalost u prestonici Jugoslavije, u našem Beogradu. Ne može meni, kao narodnom poslaniku, niko danas osporiti moje pravo, već mi je i dužnost nalagala, da otkrijem i dodem do istine, koji su motivi rukovodili da se nanese drugi udar u današnjici drugom slovenačkom vodi, i slovenačkom svešteniku.

Istorija se ponavlja. Ali uloge se menjaju, jer je dr. Kreka napao isti čovek kao mladi publicista, a dr. Korošeca, kao državnik.

Gospodo narodni poslanici, ja mislim da nije potrebno da napomenem, da sam ja sin Slovenije — a time i Jugosloven. — Niko nema prava, a naročito oni, koji misle da imaju interesa da jugoslovenstvo bude kao njihov monopol — kao što je i uvaženi Kraljevski ministar g. Boža Maksimović u ovome Domu pre nekoliko dana naglasio — niko nema pravo da mi negira jugoslovenski patriotizam. To ne dozvoljavam. I zato sam se, gospodo poslanici, odlučio i time se odužujem svojoj savesti, da iznesem da i deklaracija — ili kako je široka javnost zove — »punktacije« ne odgovaraju tačnosti i originalnoj istini njihovoj već su po sredi i tu obični falsifikati.

Za ovo, gospodo, jamčim i nosim svaku odgovornost. Tvrđim, gospodo poslanici, i iznosim stvar onakvu kakva je ona u pravoj istini.

Na skupu prijatelja g. dr. Korošeca — održanom koncem decembra 1932 godine u Ljubljani, u prisustvu samog g. dr. Korošeca — potvrđeni su uslovi kao baza za saradnju bivše slovenačke ljudske partije.

Ovi uslovi — punktacije, — kako ih je javnost preko agencije »Avala« primila, jesu čisti falsifikat jer original tih uslova u mnogome i u osnovi razlikuje se od objavljene preko štampe i kroz cenzuru prošle punktacije. (Čuje se: A italijanske novine? Graja). Falsifikat je takoder demanti »A. A.« od 19. januara. Ko može da mi to poriče? Sedam puta Agencija Avala donela je falsifikate. (Glasovi: Tebi je sve falsifikat!)

Ne želim, gospodo poslanici, da komentarišem ovaj postupak, i uzrok zašto je tako postupljeno, jer to ostavljam vama i celokupnoj našoj javnosti. Ja, gospodo, nisam bio član niti sam se slagao sa taktikom bivše slovenačke ljudske stranke. Zato sam, gospodo, i došao u ovaj Dom da saradujem na državnim i narodnim interesima. Prema tome, nikome ne dozvoljavam, da mi nabaci niti punktacije, kako ih je Agencija Avala iznela, niti anacionalnost, jer sam ja — smatram za čast da naglasim — možda sto puta bolji Jugosloven no patentirani Jugosloveni.

Ja sam kao mladi i skromni član ovog Doma očekivao, da ovo pitanje istakne koji drugi član ovog Doma. Ali kada to niko nije učinio, ja sam srećan i čini mi čast, da se sa tribine ovoga Doma pojavim i istaknem ovo pitanje, jer je u ostalom sada i pravi čas i krajnje vreme da to izade na videlo i na javni sud.

Mene, gospodo poslanici, dr. Korošec nije niti ovlastio, niti bio moj vođa, ali kako je g. dr. Korošec fizički dosta oronuo, — i kao svi smrtni ljudi može i njemu doći sudeni čas, — pa zar se ne javlja mogućnost, da u njemu dobijemo još jednog mučenika? A već je svima poznato da veliki deo našeg naroda je oglasio već za mučenike i Stjepana Radića i dr. Kreka i još mnogo druge, pa je red, da se o ovome povede računa od onih, koji upravljaju državom i narodom.

Gospodo poslanici, Jugoslavija nije ponikla i stvorena da se još u početku njezinog života pojavljuju njezini prvi sinovi kao mučenici. Ja ovo napominjem kao dobar Jugosloven i računam, da će mi to odobriti i svaki drugi dobar Jugosloven. Problem najvažniji u našoj državi je povoljno rešenje jugoslovenskog nacionalnog pitanja. Krajnji je rok da to pitanje bude rasčišćeno i skinuto za svagda sa dnevnog reda. Ne sme se više sumnjati niti na Hrvate, niti na Srbe, niti na Slovence da nisu Jugosloveni.

Spoljni neprijatelji celokupnog naroda naše mlade države računaju mnogo i polažu jedino na to, da mi nismo rešili nacionalno pitanje. Čitao sam engleske novine i druge, tako u novinama »Est end Indija« čak piše da je došla jedna mis Kemp iz Londona da vidi kako se raspada Jugoslavija. Međutim mi smo mnogo jača država. (Odobranje). Ova samoobmana naših neprijatelja neće uspeti, jer ne stoji ono na šta oni računaju. Po tome će se oni najviše previriti. Ali gospodo, smatram za dužnost, da treba jednom stati na put i to najodlučnije i najstrožije neprijateljima Jugoslovenstva, koji žive u našoj sredini, unutar naše države, koji provociraju jugoslovenstvo i stvaraju ranu na najzdravijem delu narodnog tela.

Gospodo poslanici, treba da umuknu za navek oni koji misleći da imaju patent za jugoslovenstvo i patriotezam, oglašuju polovinu naroda za antidržavni i anacionalni elemenat. Ovde je jedan govornik rekao da su profesori Univerziteta u Ljubljani anacionalni, da je anacionalna omladina, da su anacionalni učitelji i da su anacionalni sveštenici. Ali, gospodo, gde je tu logika, kad su svi ovi vaši ljudi anacionalni, a tvrdite da imadete 90% naroda uz sebe?

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Molim vas da završite svoj govor, jer je vaše vreme proteklo.

Alozij Pavlič (nastavlja): Ako je nekada, gospodo poslanici, bilo lako da se iz prestonice Austro-ugarske države iz Beča provocira i kleveta pok. dr.

Krek i smrtno pogodi njegovo veliko jugoslovensko srce, zar se može odobriti da bude danas u Jugoslaviji moguće da se najteže klevetaju i oglašuju za anacionalni elemenat prvi građani ove naše države.

Ja uzimam reč da protestujem, još više da optužujem klevetnike, duboko žaleći što je omogućeno da klevetnici uspevaju u ujedinjenoj Jugoslaviji i da se nalaze na visokim položajima u našoj državi. Klevetanjem i ruženjem prvih naših ljudi ne čini se usluga niti narodu, a još manje državi. Zna se kome ko može koristiti. Ja kao mladi poslanik molim uvaženoga Pretsednika Kraljevske vlade g. Nikolu Uzunovića — koga ja poštujem iz sveg srca i ako sam u opoziciji. (Pljeskanje). I čiji renome visoko stoji kod celog našega naroda — da na ovo pitanje najozbiljnije obrati pažnju i da ga ni jednog časa ne izgubi iz vida. A ovu moju molbu upućujem i ostalim g. g. ministrima, a osobito i naročito našem čestitom, dobrom i pravednom Ministru unutrašnjih poslova g. Laziću. (Pleskanje), o čijem se resoru sada raspravlja, da povede računa o tome i da klevetnike kazni. (Pljeskanje i buran smeh). Neka se zabeleži to, da čitav ovaj Dom pljeska.

Ja verujem, da će skoro usahnuti i nestati te sile, koja našalost još postoji u našoj zemlji, i da će doći uskr, kažem da će nestati sile, koje još postoje u ovoj zemlji, a nije im tu mesto, i koje dejstvuju radi lične koristi da se na najbolje i prve sinove naše zemlje baci najteža ljaga i uvreda, da nisu odani sinovi ove države i odani podanici Preuzvišenog Nj. V. Kralja.

To sam imao da kažem, a vi sudite onoga koji je osude dostojan.

Braćo Srbi, poslanici, Jugosloveni, kao Kraljević Marko uzmite buzdovan u ruke pa hajdemo zajedno na dušmana. (Pljeskanje). I udarimo na one koje su bili do juče marksisti, a koji su danas nacionalisti a koji će sutra biti komunisti i udarajte na one koji nemaju jugoslovensko ime. I naš g. Pucelj, koji nosi slovensko ime — ime znači jezik — neka uradi kao što je izneo pisac Leustik u svojoj knjizi »Martin Krpan«, neka zajače svoga šarca i neka pobedi Brdausa da bude u velikoj Jugoslaviji mir i sloboda, kako bi se došlo do vlade narodnoga sporazuma i ljubavi između Srba, Hrvata i Slovenaca. To sam imao da kažem. (Pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч др: Драгутин Костић.

Др. Драгутин Костић: Господо народни посланици, за време целе буџетске дебате, основна мисао свих посланика, била је штедња. Да видимо, може ли се ишта уштедети у буџету Министарства унутрашњих дела. Постоје окружни инспектори. Њих има највише у Вардарској бановини, тројица. Инспектори у Зетској само 2. Они у Зетској и Вардарској бановини примају плате 314.000 динара годишње. Ово су принадлежности — без путних и инспекционих трошкова. Јасно, да ови инспектори коштају много скуље, него што се на први поглед чини. Они су, господо, савршено непотребни. Њихова функција оваква каква је, излишна је. Њих треба укинути у интересу штедње.

У буџету Министарства унутрашњих дела за ову годину по парт. 334 постоји поверљив кредит од 7 и по милиона динара. И као да овај кредит није довољан Министарству унутрашњих дела за његове поверљиве циљеве, те по истој партији до-

дат је поверљиви кредит у износу од милион и шест стотина хиљада динара. Овај се додаток стално провлачи кроз наш буџет, већ пету годину, али без законскога ослонаца. Јер је створен по решењу господина Министра унутрашњих дела пов. I бр. 3828 од 18 фебруара 1930 год. Изгледа да се троши на оне „светле личности“, које свој образ и своју душу „поверљиво“ продају г. Министру унутрашњих дела. Овај кредит постоји по чл. 22 Закона о државном рачуноводству, који члан гласи, да поверљиве кредите уносе у своје буџете Министарства: војске, Министарства спољних и унутрашњих дела. Главна контрола те издатке не прегледа. Јасно, да Министар, не може унети једним својим решењем, без одобрења Народне скупштине, никаква кредита, а камо ли овај.

Сада да се мало упитамо, какве смо резултате постигли и у овом ресору. У прошлогодишњој буџетској дебати на 47 редовном састанку од 17 марта 1933 год., ја сам поменуо многе неправилности које су од стране органа Министарства унутрашњих дела извршене, и које би требало поправити. Мој глас осао је глас вапијућег у пустињи! Да само наведем примере. У општини Урошевачкој било је чудних случајева: да сам бивши претседник своје одборнике поставља за општинске чиновнике. Да је из општинске касе давао средском начелнику Николи Трифуновићу, по рачунима појединих трговаца у неколико махова повеће суме новаца. Све су ове кривице биле заведене у Банској управи Вардарске бановине I 21065/32. Кривац ни до данас није кажњен. Што се пак тиче злоупотребе у службеној дужности (§ 368), који је претседник Урошевачке општине у то доба починио, оне не само да су остале некажњене, већ је г. Министар унутрашњих дела, ваљда у циљу да осигура процват Југословенске националне странке у Урошевцу, по предлогу поменутог претседника сменио са одборничких положаја општине Урошевачке, најбоље грађане те општине: Глигорија Деспотовића, трговца и претседника месног одбора Југословенске националне странке за Урошевац, Дуганчића, директора грађанске школе, претседника надзорног одбора Југословенске националне странке и Милоша Миленковића, садашњег претседика општине Урошевачке, и другог секретара средског одбора Ј.Н.С.

Поводом свих ових неправилности поднета је била интерпелација, на коју ни до данас није одговорио г. Министар унутрашњих дела, јер скупља податке. Да се не би и даље замарао скупљајући их, изјављујем да сви ти подаци мирно почивају у Вардарској бановини под Бр. II 24978. Два полицијска писара, од којих је један оптужен за 17 дела утаје и послуге државним новцем, прилог уверење, као и други који је, по пресуди дисциплинског суда кажњен премештајем у Урошевац, и данас су тамо, макар суспендовани. Ја сам г. Министру о свему овоме изнео факта још у прошлогодишњој буџетској дебати. Један од њих кажњен је пресудом Тетовског Првостепеног суда Бр. 20201/33 по параграфу 379 а за послугу 3.832 динара државним новцем. Кривицом пак другога нестало је из полицијске управе града Скопља 43 акта новчане природе из извршног одељења те управе. Што се тиче среза Подгорског, ја сам г. Министра унутрашњих дела известио да тамош-

њег среског начелника једна девојчица од својих 11 година тешко оптужује за три покушаја обљубе над њом, док је она била служавка тога начелника.

Министар унутрашњих дела поверио је истрагу поводом овога окружном инспектору у Призрену. Овај чиновник, противно јасним законским одредбама, нити је саслушао тужиљу нити оптуженог, ма да је о овој ствари писала, при садашњим врло строгим законима о штампи, скопска штампа. Тај скопљански лист од стране среског начелника ни до данас није тужен суду за то писање. Сведоци такође нису саслушани. Већ је окружни инспектор саслушао само лекаре, који су девојчицу прегледали и уверење о том прегледу издали. Уверење је званично, са оригиналним потписима лекара и печатом њиховим, код мене. По тврђењу инспектора, лекари су се одрекли својих потписа на том уверењу, па је на основу тога овај велики правник сваку даљу истрагу поводом овога деликта прекинуо, и Ви се са њим сагласили.

Господо, има ли ту логике?

О томе, да ли једно лекарско уверење вреди или не вреди, решава главни санитарски савет — а не окружни инспектор, који „нота bene” саслушава лекаре, над којима нико никаквог покушаја обљубе није мислио правити, а најмање срески начелник среза Подгорског. Овом окружном инспектору није првина да се меша у медицинске ствари. О томе ће најбоље рећи г. Матија Поповић, сенатор, и један колега лекар у Босни. Том инспектору као да није било мало та „медицинска експертиза”, па се бацио и на просветне експертизе.

Вардарска бановина под IV 2294/34 послала је упит среском начелнику среза Шарпланинског, зашто је у току 5 дана од 10 до 15 јануара у срезovima: Горском, Подгорском и Шарпланинском, као и у вароши Призрену, настава у свима школама била прекинута? Учители су имали дан-два скупштину, а за друге дане одобрио им је продужење прекида наставе г. окружни инспектор.

Друга је просветна интервенција тог инспектора у томе, што је при пролазу из Урошевца за Призрен, још пре 10 месеци, оставио у једној соби среског начелства среза Неродимског, и то баш у канцеларији школског надзорника, свој багаж. Собу закључао и кључ собом понео. И ето 10 месеци како школски надзорник за срезове неродимски и качанички, није ни на небу ни на земљи, јер му је канцеларију окружни инспектор заузео својим корпама и шерпама.

Кад је реч о овим акцијама, право је да поменемо и друга инспекциона и старешинска пословања овог окружног инспектора. Срески начелник Среза неродимског благовремено је подносио реферате о двојници полицијских писара Среза неродимског, о којима је већ било речи (прилог уверење бановине Вардарске Бр. I 479/34 од 27 јануара и исто од 13 I 1934 године) још 1933 године. У тим рефератима он је тражио смену ових двојице писара, као људи за службу незгодних. Окружни инспектор не само да није садејствовао удаљењу са службе ових, сада суспендованих чиновника, већ је под својим бројем Пов. 399/33 од 22 XII 1933 одговорио среском начелнику, да му предлог о смени поменутих полицијских

писара не може усвојити, јер није добар: „језички и стилистички”. Чудне ли стилистичке и правничке одбране овог окружног инспектора, који не даде дирнути двојциу касније суспендованих полицијских писара!

Ревизија скопске полицијске управе дала је, како се чује, поражавајуће резултате. Главно је да су одлетели не само управник града Скопља, већ и сви његови шефови, па и многи чиновници. Кад је овако у центру бановине, Скопљу, како ли је тек на периферији и у забаченим срезovima бановине Вардарске? Ето, господо, како је: Објављени су били општински избори широм целе Краљевине, па и у Срезу подгорском. Одмах после објаве општинских избора ја сам предупредио г. Министра, да ће бити покушаја од стране појединих полицијских власти, у смислу ометања воље народа, при тим изборима. Пророчанство се моје обистинило. Пред саме изборе требало је да за сваку општину сваки начелник среза одреди председника бирачког одбора. И шта је било? Срески начелник среза подгорског за све четири општине повереног му среза одредио је за председнике бирачких одбора — деловође тих општина. Е сад претставите себи слободног грађанина, Јужно-Србијанца, који слободно гласа, а при данашњем слободном јавном гласању, а гледа га при томе у очи, као змијски цар питомо јагње, општински, или како неке од њих народ у нашим крајевима зове „делоглођа”. Постављањем активних општинских деловођа за председнике бирачких одбора истих општина, код којих су они на служби, противно је јасним прописима чл. 4 Уредбе В. Бановине Бр. 14420, која предвиђа, да се за председнике бирачких одбора могу поставити само писмени бирачи дотичне општине, а не и деловође, као активни претставници власти у властитим општинама, где се гласање врши. Јер да је законодавац хтео, да на положајима председника бирачких одбор види активне деловође дотичних општина, он би то изриком и казао. Али, кад то није казао, значи да активни деловођа ни у ком случају није могао од стране среског начелника бити постављен за председника бирачког одбора, тим пре у својој властитој општини. Зна се како гласачи у многим местима Јужне Србије где је, код непросвећених и неписмених председника, деловођа, махом странац, и све и сва, јасно виде, шта ће им све, после избора, деловођа починити, па зато под деловођиним председништвом сви „слободно” и „одушевљено” и са „великом храброшћу” гласају за листу коју полиција воли.

Ето вам, господо, доказа да закон о општинама треба радикално мењати с тим, да поред других измена, и тако неопходних допуна, уђе и параграф, да председника бирачког одбора именује суд, а не срески начелник.

Како су избори протекли у Срезу подгорском, ето примера:

У општини Суворечкој постављен је при потоним изборима, за председника бирачког одбора деловођа те општине Риста Вукотић, бив. полицијски писар. Кривнице овога деловође све су у начелству среском и одлично познате среском начелнику. Риста Вукотић је пресудом Пећског првостепеног суда Бр. 3168-В. 62 од 18 фебруара 1932 године, пресудом Апелационог суда у Скопљу Бр. 1931 од 2 априла 1932 и извршном пресудом

дом Касационог суда бр. 4126 од 20 јуна 1932 године осуђен по § 379 Кривичног закона за 4 дела послуге државним новцем. У вези са правом пресудом Пећског првостепеног суда бр. 3168, види се да је Вукотић ове кривице починио 4 маја 1925 године. И, вероватно, на основу тих кривица отпуштен је из државне службе, као полицијски писар среског начелства у Пећи, решењем г. Министра унутрашњих послова У.Бр. 18292 од 12 маја 1925 године. Из свега наведенога јасно се види, ко је и какав је деловођа општине Суворечке. Он ни у ком случају нити је смео постати општинским деловођом, камо ли таквим остати, а камо ли тек бити највишим арбитром слободе, правде и правичности при општинским изборима у варошници Сувој Реци, центру среза и среском месту. Ово су, г. Министре, ваши гогољевски избори. Јер је јединствен случај у Југославији да буде председник бирачког одбора, према уверењу Пећског првостепеног суда Бр. 12444 од 8 јуна 1933 годин онај, чије се име налази у списковима кажњених лица, баш оне исте, суворечке општине, у којој је он био председник бирачког одбора при потоним општинским изборима.

„Симилна симлибус курантур“, драги г. Министре унутрашњих послова.

А да би ствар била потпунија и више у стилу, могу вам рећи да су први и други на листи у општини суворечкој, листи инспекторској, начелничкој и деловођиној, ерго, победничкој, неписмени, и да је међу првима на овој листи Азоровић Селмам имам — муслимански свештеник, и који као такав опслужује верске потребе муслиманског становништва села: Лешана и Трња (општине суворечке). А све уз награду и у природи. Ово се јасно види из приложеног уверења призренског муфтијства Бр. 1317 од 1 новембра 1933 год. Као што видите, све у складу са § 29 Закона о општинама.

У општини сопинској налазе се на првом и другом месту листе која је однела победу два неписмена лица, што се види из уверења Бр. 81983/33. Овде није било без обилатих физичких поука и „наравоученија“ народу, како да се при изборима понаша и где да гласа! У очи избора на дан 14 октобра 1933 године, командир жандармеријске станице Топличане, наредник Милош Павловић, тукао је земљорадника из села Ђиновца Рамадана Исеновића, и претио му, у присуству сведока, да, ако не натера свих 82 гласача села Ђиновца среза подгорског, те не гласају за начелникову листу, да ће га одмах по избору премлатити и ударити му 82 батине, таман толико колико Ђиновци имају гласача. Ово је, господо, факат, који је и сама жандармерија признала, што се јасно види из уверења вардарског жандармеријског пука Бр. 7397 од 23 октобра 1933 године. Јасно да овај наредник, и поред званичног признања жандармеријских власти о његову насиљу, ни до данас није макнут са положаја, на коме је. Наравно, да је и у општини сопинској био председник бирачког одбора општински деловођа, код чувара кућије — потпуно неписмених људи! И овде св. господо, обављене сцене из „Мртвих душа“ бесмртнога Гогоља, а све у славу слободних избора које је спровео наш уважени г. Министар.

У општини дуљској Подгорскога среза, носилац полицијске листе био је човек врло национа-

лан, јер је одговарао за убиство неколико српских официра 1915 год. Па је, због недостатка доказа, пуштен. Верујем, да смо тада имали модеран закон, по коме судије суде по уверењу, овај би тип данас председавао у једној другој установи. На овој листи носилац и други члан нису писмени, поред тога други члан не зна ни речи државног језика. Ово се види из приложеног уверења Бр. 81982/33. Међу првима на овој листи, Рамадановића Рамадана јесте Бељуловић А. Дервиш. Овај је, како се јасно види из уверења призренског муфтијства Бр. 1316 од 1 XI 1933, имам — муслимански свештеник, и као такав опслужује верске потребе муслиманског становништва следећих села поменутог среза и општине: Блаца, Чајдрака, Гречевца, Драгачине и Дуља, уз награду и природи.

Ето, господо, како је победила полицијска листа и у овој општини и како је остао, сав читав, закон о општинама па и његов § 30.

Да узмемо четврту општину Мушутинску.

Овде су се бориле две листе. На једној је био носилац човек који 1912 год. није смео сачекати нашу војску, вратио се у нашу земљу 1915 и чинио „богоугодна“ и „државотворна“ дела: посекао је сву шуму манастира Св. Тројице, и пуцао на слику блаженопочившег Краља Петра. Ову је листу, свакако из патриотских разлога, помагао г. срески начелник. На другој пак листи био је Србин, ратник са Солунског фронта, и ову је листу г. срески начелник, свакако из националних разлога — одмагао.

Овде је кандидат за председника човек, који према уверењу Призренског првостепеног суда Бр. 13173/33 одговара за утају 10.448 динара и 50 пара динарских и коме је Призренски првостепени суд решењем својим Бр. 7697/33 ставио забрану и прибелешку на имовину за обезбеду предње суме. На основу чега је његов први избор, од стране управног суда у Скопљу био поништен на темељу § 50 Закона о општинама. Код других избора, ма да овај човек одговара поред горњег према уверењу призренског првостепеног суда Бр. 43 од 1 јануара 1934 године и за оштету општине мушутинске у износу 43.338 динара, победио је, а све испуњајући § 50 Закона о општинама.

Ова се победа објашњава и тиме, што је и код првих и код других избора у општини мушутинској био председником бирачког одбора општински деловођа који према уверењу Призренског првостепеног суда Бр. 13090/33 одговара за утају општинског новца у износу 9.380 динара, због чега му је призренски суд решењем својим Бр. 7697 ставио забрану и прибелешку на имовину, за обезбеду поменуте суме. По томе видите да је и ова општина конкурисала са предњим трима, у смислу слободе и законитости избора.

Председник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, Ваше је време за говор протекло. Изволите завршити говор.

Др. Драгутин Костић (наставља): Господине народни посланици, пошто немам више времена за даљи говор, ја ћу завршити и још једном нагласити да по њим примерима можете јасно оценити и видети, каква је слобода владала у све четири ове општине. Ето вам дакле резултата ове акције и администрације. Због тога ја и сада остајем при прошлогодњињем свом мишљењу о овоме ресору и тражим да се у њему изврше радикалне промене.

не у циљу измене и метода и рада.

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има г. др. Кешељевић у име групе.

Др. Никола Кешељевић: Господо, пре него што пређем на ствар о којој мислим да говорим, имам да изјавим следеће: Читајући стенографске белешке, ја сам прочитао да ме је народни посланик г. Тоша Рајић једном упадицом питао о некаквој репи. Господо, ја сам увек готов да овде на сва питања одговорим. (Тоша Рајић: То се на тебе не односи и нисам то рекао о теби!).

Приликом претреса буџета јуче, у моме одсуству, изгледа да је био и неки пасус у говору једног говорника који се на мене односи и личи на неку претњу. Истина да нисам ту био именован. Али ја ћу и тим поводом казати, да сам ја увек готов овде и са ове говорнице, као и на сваком месту, да изиђем свагда на мегдан, јер се никога не бојим, и могу се ставити на расположење свакоме у циљу да с њим своју част, поштење и исправност ставим на кантар, па био он ко био. Никога се не бојим.

Прелазим на критику Министарства унутрашњих послова и говорећи у име групе, морам казати, да ништа није могло лепше да покаже како се код нас, у појединачним случајевима поступа, као рад органа овог министарства. Ти случајеви на жалост врло су чести. Треба разликовати исправне и честите чиновнике од оних који своју дужност не врше по савести, или немају толико способности да је врше како треба. Приликом општинских избора на нашу акцију — а кад би то били ретки случајеви не бих то ни нападао — дејствовало се неисправно и незаконито, како не треба и супротно не само интересима саме службе, него супротно и интересима онога коме се служи, а самим тим и супротно интересима народа.

Ви сте чули овде и од појединих чланова Владине већине, како су многи наводили сваки своје примере из свога среза, то је од прилике по ономе што сам ја до сада прорачунао, једна трећина владине већине, жалила се на рад полицијских органа у појединим срезевима, према њима као члановима Владине већине! А како ли се тек поступа са онима који нису чланови Владине већине, као и са онима који нису чланови владине партије итд. Господо, за то постоји један параграф, који у нашој земљи још данас важи и који новим законом није оповргнут и којег се код нас већина извршних органа не држи. То је § 118 у којем се јасно и одређено каже: „да се полицијске власти не смеју мешати у партијске политичке послове” (Глас из већине: И не мешају се!). Немојте молим вас. (Тричко Никковић: Је ли се мешају у твој срез?). И ти сте врло добро обавештени ако хоћете поштенно да говорите.

Претседник др. Коста Кумануди: Немојте говорити са г. посланицима.

Др. Никола Кешељевић (наставља): Ми немамо ништа против тога да се закон примењује стриктно тачно и строго за све једнако, али нека се не врше лични шефови, нека се не врше самовоље. Господо, Министарство унутрашњих послова треба да штити личну слободу, сигурност, имовну безбедност грађана, нека не угрожава ту слободу грађана, често пута и имовину. Господо, кад прећете са овога који се у главном односе на рад среских начелника, ја не уопштавам него ви сте се око

1 трећина посланика жалили на ове примере и рад среских начелника и често то саопштавају Министру унутрашњих дела, па се то преко њих преноси на друге органе и функционере. А опште позната је ствар, да је велики број начелника, велики број шефова надлештава подносио својим чиновницима на потпис наређење, да се морају уписати у „једино спасавајућу, само једну-једину државотворну странку”, раније ЈРСД а сада Југословенску националну странку. Ми смо приликом општинских избора поднели писмене документе о томе. Ми смо о томе једним писменим документом критиковали општинске изборе. Сада има да се утврди, да или не. Ми смо поднели црно на бело! То се исто врши од многих оних, који би требали да буду претставници самоуправа, то су претседници општина и њихови пандури и градска полиција, разне деловође, нарочито се то односи на један крај, где ја морам да скренем пажњу Народне скупштине, која треба то да зна, а то је наш северни крај где су постојали а и сада постоје такозвани бележници. То су апсолутни господари општина. За њих претседник општине и општински суд само формално постоји, они су све и сва.

Као пример, како раде ти јавни бележници, ја наводим, то, што сам ја имао ту непријатну прилику и дужност, да бившем Претседнику Владе а и Министру унутрашњих дела доведем те људе којих је било 26 на броју, у једном једном селу, који су били испребијани од полицијских органа по наредби бележника, а наредник те полицијске страже је бивши дезертер. И данас ти претставници општина туку народ. Тај дезертер — кривац — и данас седи и туче исправне грађане и добровољце, који су се борили у Добруши, Мурманску и на солунском фронту, за ову земљу. Даље у свом политичком раду, крећући се по целој земљи, ми сретамо једну другу ствар, са стране тих органа и полиције, односно среских начелника, претседника општина, бележника, да злонамерно шире по народу, како су наши зборови забрањени, како ми нећемо доћи на збор, да тога дана долази тај и тај министар, да је дошао инспектор из Министарства да смањи порез, да је дошла колаудациона комисија, аграрна комисија — једном речју свима могућим средствима служе се, да би спречили народу долазак на наше зборове, па кад не помаже ништа друго, на прилазе из села постави се полиција, која појединачно пита и пише у списак, ко иде на наше зборове. Једном речју, мало, „моралног и душевног” утицаја на поштен начин, како би се олакшало да иде свет на политичке зборове што боље. И кад се тај свет са наших зборова врати, то је имало последице, као преко у Срему, да је сутрадан истерана стока тим људима од стране полиције и општинских управа, и продаје се. Показало се, да је у Нову Пазову дошао порезник, који се није легитимисао ни среском начелнику ни претседнику општине, па пре два три дана заглавио апс, јер се показало, да је водио трговину, јер је 200 крава из једног села отерао за наплату порезе на пијав, онима, који су дошли на наше зборове. Ја ћу изнети један једног вашег партнера из ваше већине вишег функционера, па ћу то дати Господину Министру и ви ћете видети. Није, господо, то само да раде те власти, него најжалост у томе узимају учешћа и поједини народни посланици, утичући на те об-

гане власти да дејствују тако, те се то све више шири и власти под њиховим утицајем раде такве ствари, које несумњиво по ономе, о чему се овде говорило и расправљало 2—3 дана, доприносе да корупција постаје једна толико обична појава, да изгледа да јој треба што пре тражити нај-ефикаснијим мерама лека. Да вам не бих о томе говорио и о листама и кандидацијама за време општинских избора, навешћу вам један пример који ћу предати г. Министру унутрашњих дела. Податке, које сам ја добио, делимично сам контролисао, делимично су званична документа, и једно једино г. Министра унапред молим. Пошто се тиче једне личности, једног нашег посланичког друга, па кад сте говорили: дајте да расчишћавамо, ево, па расчистите. О ствари, о којој говорим, не знам да ли је што предузето, а то је ваш партиски функционер, колико сам обавештен о раду тога посланика, ја ћу та факта изнети, узимајући званична документа као потпун доказ а за незванична ја се ограничавам и желим да се са захтевима људи, који су од тога посланика страдали, молим једно, да г. Министар унутрашњих дела пошаље једног објективног инспектора, који се неће подвргавати никаквим утицајима, и они ће пред инспектором те ствари потврдити.

Господо, један од посланичких другова, морам рећи из северних крајева (Више гласова: који је то?) Говори се о г. Феодору Никићу, раширио је своју акцију у северним крајевима тако, да је у суботичким новинама писало о њему на један невероватан начин, а на то није било реагирано. Ја ове речи не узимам као своје тврдње него ја хоћу само да вам наведем оно што је написано у броју од 25 фебруара о. г. у „Народној Речи“ у Суботици о др. Никићу. Његове махинације и злоупотребе посланичког положаја у материјалну корист, како тамо пише, превазилазе меру. Он се ту назива мангупом и највећим савременим хохштаплером. Када једне новине тако пишу о једном народном посланику, онда би требало предузети најстрожије мере да се извиди, да те новине буду тако строго кажњене да даље не би могле тако писати о једном посланику, ако је то неистина, али ако је то опет истина, треба предузети потребне мере.

Тако је на пример електрична централа у Суботици била принуђена да паушално плаћа „Југословенском Дневнику“ Феодора Никића 4.000.— динара месечно да не би лист заузео став против предлога тог страног предузећа према граду. Од стране те централе стављено је у изглед др. Никићу 5.000.000.— динара, ако издејствује код градске управе да се уговор продужи на даљих тридесет година.

Општине у Бачкој Тополи и Апатину тужиле су др. Федора Никића кривичним путем Окружном суду, што је дигао од њих 10.000.— динара, на име акција за штампарииу „Југословенског Дневника“, а није акције никад урочио, нити новац вратио. На интервенцију Банске управе општинске власти повукле су кривичну пријаву и упутиле спор грађанском суду.

Фабрика шећера у Вел. Бечкереку због разних злоупотреба према нашем националном елементу и пореским органима у тој фабрици, нарочито према садиоцима репе, Сава Николић изнео је у једном чланку на јавност те злоупотребе, наводећи да је директор шећеране Елек стран поданик и да се у-

права налази у рукама Мађара. Редукација службеника у тој фабрици погодила је само наш национални елемент, а стран је остао. Да се све те афере за-ташкају и да то не изађе на јавност „Југословенски Дневник“, по наређењу др. Ф. Никића, растурио је слог тог чланка и у договору са директором Елеком издао је специјални бечкеречки број. Трошкове око тог издања платила је шећерана и уписала је сем тога за 50.000.— динара акције „Југословенског Дневника“. За разне огласе и рекламе др. Ф. Никић лично је наплатио веће своте.

„Шумадија у прошлости и садашњости“ зове се едиција коју је издао „Југословенски Дневник“. По наређењу помоћника Министра просвете Драгослава Ђорђевића. Ову књигу имали су набавити за школску библиотеку сви школски надзорници и директори основних и средњих школа. Жика Ђорђевић издао је налог да се и све школе имају претплатити на ту књигу. Обласна штедионица у Сомбору дала је за ту књигу 150.000 динара септембра 1932 године. Од те своте др. Никић исплатио је летеће дугове и рате за набављену штампарију. Министар просвете издао је налог да се та књига не сме ником наметати. Пласирано је свега 700 примерака по школама, 300 примерака је продано приватно, а све остало лежи по разним Министарствима.

Затим урбаријална заједница у Мартоношу поседује пашњак од близу 6.000 јутара који је адвокат у Сенти др. Милош Лудајић хтео да раздели и тражио је од Заједнице због тога хонорар од један милион и 200 хиљада динара. Др. Лудајић за ту трансакцију ангажовао је др. Феодора Никића да издејствује помоћу свога политичког положаја и личних веза са г. баном, дозвољу Банске управе за раздеобу пашњака. Одлуком Банске управе у Новом Саду бр. 33268/33 од 24 јула 1933 одобрена је одлука главне скупштине урбаријалне заједнице у Мартоношу, да може извршити поделу целокупног поседа и да се за предузимача у сврху извршења тих радова поделе, како техничке тако и правне природе, изабере др. Милош Лудајић адвокат из Сенте с тим, да му као награда за извршење ових послова припада 200 динара по једном катастралном јутру земљишта с тим да му ову суму награде исплати сваки поједини удеоничар приликом пријема поседа, а у висини самог тог поседа. Овакву одлуку Банске управе на жељу овог именованог адвоката издејствовао је у његову корист код Банске управе др. Федор Никић, народни посланик. За ову интервенцију платила је управа урбаријалне заједнице Др. Федору Никићу, хонорар од 100 хиљада динара. По тој исплати и интервенцији известно је бивши секретар заједнице Младен Лишић господина Бана у нарочитој претставци. Против овако незаконите одлуке уложило је неколико чланова и удеоничара заједнице жалбу Министру пољопривреде који је ту жалбу уважио и поништио одлуку Банске управе у Новом Саду, не одобривши закључак главне скупштине те поменуте заједнице у Мартоношу од 19 јуна 1933 године о подели њеног поседа. Та одлука Министарства пољопривреде донесена је под бројем 64333 од 19 октобра 1933. На тај начин и једино одлуком Министра пољопривреде спречена је ова трансакција око поделе тога огромног земљишног поседа.

За подизање дома „Југословенског Дневника“ у Новом Саду, као и за своју штампарииу др. Федор Никић дизао је од разних грађана, првенствено за-

висних људи и градских чиновника наре за подизање свог приватног предузећа. Злоупотребивши свој посланички положај, др. Никић се нарочито околио на грађане зависне од самоуправних власти и на претставнике наших националних мањина којима је преко полицијских и самоуправних власти на вешт начин излагао потребу потпомагања једног националног предузећа, које је у ствари било његово лично предузеће. Шефови полиције и градски начелници под изговором да треба доказивати лојалност и интересовање за националне покрете, наговарали су у своје канцеларије познате грађане, да дају новац и да потписују менице ради подизања дома „Југословенског Дневника“ у Новом Саду. Тако је 18 фебруара ове године градски начелник Славко Воргић у Старој Кањижи позвао у 17 часова у градску кућу у своју канцеларију апотекара Домокоша, мерника Кемења, фабриканта огледала Дајча, гвожђара Бату, лекара др. Коха, трговца Менцера, па је од њих у присуству шефа полиције Саве Атанасијевића тражио да потпишу меницу од 30.000 динара за подизање дома „Југословенског Дневника“ у Новом Саду. То исто урађено је шест недеља раније са грађанима Старе Кањиже и угледним трговцима као што су г. г. Бер, Шефер, Милко, Гринер, који су морали потписати меницу од 20.000 динара, тројица, и то Павле Карачули градски благајник, Вошонц Јанош трговац и Лонга Јосиф трговац одбили су позив шефа полиције да потпишу менице. Ова се махинација врши од стране г. др. Федора Никића преко самоуправних органа на име „национализма“. О овоме зна Узуновић, Маринковић, Срчкић и Максимовић.

9) Протеривање Мерника Акбабе. У Старој Кањижи живи већ десет година бивши градски одборник и бивши претседник месног одбора Југословенске националне странке Михајло Акбаба који изгледа није био у вољи градској управи и г. др. Никићу. Спремљена му је кривица и на телефонско наређење др. Федора Никића из Београда 14 фебруара ове године, шеф полиције у Старој Кањижи дотерао је у 10 часова пре подне са два редара под пушком г. Акбабу у полицију, у пола 11 истага дана са истом пратњом везаног још у ланцима, протерао га је из Старе Кањиже у место рођења Шкаре, срез Госпић. Др. Никић на тражење шефа полиције да издејствује за то протеривање писмено наређење г. Бана, одговорио је: „Протерајте га на моју одговорност!“

Ето како може да се поступа са грађанима на посланичку интервенцију. Шеф полиције који је ове незаконите радње извршио. (Др. Светислав Михаиловић приговара). Како да то није ништа, кад су га до Суботице терали бајонетима. Како можете то да браните. Тај шеф полиције, који је издао то незаконито наређење, није ни до данас макнут са овога места а ја мислим да би њега требало протерати, кад врши овакав рад.

Приликом нових постављења јавних бележника, Федор Никић нудио је своје интервенције у Министарству и било је у тим круговима познато да је он у том правцу са успехом издејствовао неколицини поновно постављење за јавног бележника. Њему су се због тога обраћали многи и он им је, изгледа, помогао. Тако је од Др. Андрије Плетикосића, јавног бележника у Бачкој Тополи дигао меницу од 150.000 динара коју је есконтовао код Оп-

ште Привредне Банке у Суботици. Аврамовић, јавни бележник у Сомбору, потписао му је меницу од 100.000 динара за набавку намештаја „Југословенског Дневника“. Ову меницу Др. Никић није никада исплатио и Аврамовић је сада тужен за наплату меничног дуга. Код Београдског трговачког суда тужен је тај исти Аврамовић и др. Милош Лудајић, адвокат из Сенте, ради наплате меничне главнице у износу од 400.000 динара. Меницу су дали Др. Федору Никићу за његове услуге које је учинио Аврамовићу приликом постављења за јавног бележника у Сомбору, а меница је утужена поводом тога, што је исту есконтовао код банке.

Господо, да видите даље један званични акт: „Г. Добрици Матковићу, Бану Дунавске бановине Нови Сад. У предмету неправилног рада претседника политичке општине Мартонош, Мите Вучића, као и по предмету неправилне раздеоје пашњака урбаријалне заједнице, надаље због коруптивног рада Др. Милоша Лудајића, адвоката и банског већника, поднета је од грађана општине Мартонош жалба на Краљевску банску управу. Поводом ових жалби изаслат је г. Стојаковић Богдан, који је на записник саслушао читав низ сведока, покупио писмене доказе као јавнобележничке исправе са којима је у целости потврђен навод горњих жалби односно пријава, што је и г. Стојаковић у својем реферату морао установити.

Међувремено дознао сам да је по овим предметима код Краљевске Банске управе интервенисао господин Др. Федор Никић народни посланик, да би се предмети забашурили, и који је, по изјави Мите Вучића, банског већника и претседника урбаријалне заједнице, зато подuzeо овај корак што му је обећано 100.000 динара за случај коначног успеха ове поделе пашњака. За случај потребе могу овај навод доказати сведоцима.

Пошто грађане, који су поднели пријаву, у првом реду интересује резултат истраге г. Стојаковића, то молим да се донесе мериторно решење по овим предметима и да се о томе формалним решењем обавестим. С поштовањем Младен Вишић с. р.

Даље други званични акт: „708 Пословни број 1933. — Оверовљен отиравак јавнобележнички акт. Предамном др. Аурелом Поповићем, новокањишким јавним бележником на потписаном месту и потписаног дана у моју канцеларију приступио је: Бакалић Ђурица, ратар становник из Мартоноша, а његову истоветност личности су ми потврдили мени лично и по имену познати Др. Белеслин Бранко, лекар становник Сенте и Алексић Јован срески начелник становник Нове Кањиже сведоци истоветности и као сведоци акта, па је у присутности сада именованих сведока акта потражио ме за сачињење следећег акта:

Изјава. Ја потписани Бакалић Ђурица овим изјављујем, да сам од Др. Лудајића Милоша, адвоката из Сенте примио у готовом новцу своту од (10.000) десет хиљада динара и (1) једну меницу, која је истављена у Сенти (18) осамнаестог августа (1933) хиљаду девет сто тридесетреће године на (10.000) десет хиљада динара, платива је (18) осамнаестог фебруара 1934 хиљаду девет сто тридесет четврте године и коју је Др. Лудајић Милош потписао као акцептант, — зато да би ја одустао од правног лека против решења Краљевске банске управе Дунавске бановине бр. III Бр. 33268/1933 у

ствари Урбаријалне заједнице у Мартоношу.

Оверовљен отправак овог акта може се потписаном Бакалићу Ђурици у толико примерака издати, колико желео буде.

Узимам на знање и изјављујем ја потписани Бакалић Ђурица да је овај акт мојој одлучној жељи тачно и потпуно сходно и сагласно сачињен.

У томе сам овај јавнобележнички акт саставно странци у присутности горе именованих сведока акта, који службени језик добро разумеју, прочитао и протумачио, и странка је у знак одобрења својеручно потписала овај акт.

Нова Кањижа (29) двадесетдеветог августа (1933) хиљаду девет стотина тридесеттри године Ђурица Бакалић с. р. Др. Бранко Белеслин с. р. Јован Алексић с. р. (М. П.) Др. Аурел Поповић с. р. јавни бележник.

Списак трошкова: 1) наплата за рад 60 динара. 2.) писарина 4 динара. 3.) овер. отправак 22 дин. 4.) овер. отправак 22 динара. 5.) биљега 20 динара — Свега 128 динара. Да је овај оверовљени отправак, који је издат: Бакалић Ђурици становнику Мартоноша раван у моме чувању са налазећим под 708/1933 пословним бројем сачињеним ћирилицом писаном изворном јавнобележничком акту, који је снабдевен са биљегом од 20 динара двадесет динара — овим званично потврђујем.

Нова Кањижа (30) тридесетог августа (1933) хиљадудеветстотина тридесет треће године.

(М. П.)

Др. Аурел Поповић, јавни бележник с. р.

Господо, то су званична документа, а ово је препис тих докумената. У овој целој ствари је подигнута кривична тужба која је после претворена у грађанску. Ја ћу све ово да дам господину Министру и да га замолим, јер ће иначе ови људи, ако се не предузму те потребне мере, бити озлојеђени — да га замолим, велим, да буде послат један специјалан инспектор који ће све то утврдити, јер ти људи тамо не смеју ништа да изјаве, ако одавде не би био послат инспектор, а они непрестано мисле да ће се, кад се већ до сада могло овако да ради, и даље тако радити. Ето, господо, како су се стварале организације Југословенске националне странке, и како су појединци, њени функционери дејствовали јер ви видите како је један од главних функционера те странке, који држи орган — лист те странке, дејствовао овако као што сам изнео. (Чује се: То нема везе са странком). То је један врло важан ваш функционер. За оно што је тачно ја сам овде, господо, изнео документа а остало нека утврди инспектор. (Чује се: Није тачно). Господо, у овоме ви радите по нашем уверењу и сигурно је да ви свуда радите по том свом уверењу, али допустите, господо, и ми радимо на своме програму и то га радимо лојално, поштено и честито, истичући свуда тај свој програм, па чак и овде у Народној скупштини. Ви нисте имали програм, па сте због тога нашли за нужно на збору у Сарајеву да г. Сршкић изјави једну лошу парафразу нашег програма. Ми немамо ништа против тога, да се и у вашем и у нашем органу одштапају и наш и ваш програм па да се види како стоји ствар и који је бољи. (Жагор. Трипко Нинковић: Па ти не смеш да одеш у свој срез). Ја одлазим и смем да одем у сваки срез у држави па и у мој срез. (Трипко Нинковић: Хајде покушај, отиди). Осим ако не буде тамо нешто поручено и ако то није претиња. Г. Бан Круљ

је изјавио неким народним посланицима на Цетињу да се тада, кад се то дешавало у Црној Гори један народни посланик и министар договарали о том. То је речено једном од народних посланика, који је о томе обавестио и г. Министра да му је о томе говорио један народни посланик и да тај Министар није имао ништа против тога. То је, господо, изјавио Бан Круљ пред посланицима Зетске бановине. Знамо ми многе ствари. Показаћу ја то вама и вашим друговима, а ако ме зачикавате да ли смем ићи по срезу, ја вам одговарам да се крећем по целој држави. (Трипко Нинковић: Идеш само тамо где те не познају). Ја идем свуда и тамо где ме познају и где не познају а познаје ме цела држава, а ако се буде штогод десило мени и мојим друговима, десниће се само на ваше провокације и на ујдурме са ваше стране. •

Ја нећу излагати друго, нека је доста ово, што сам изложио да покажем, зашто не ваља ваш рад, јер међу вама има људи који су криви зато што је овако код нас, о томе се не може сумњати; и кад је таква унутрашња политика, да чак и народни посланици врше утицај и раде овакве ствари, а да се њима не стане на пут, и кад се овде види учешће власти и да то траје дуго времена а да се противу тога не предузимају никакве мере, онда — разуме се — ни ја ни моји другови не можемо гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч Претседник Министарског савета г. Никола Узуновић. (Плескање).

Претседник Министарског савета Никола Т. Узуновић: Господин предговорник је, код ресора унутарње политике, говорио у име групе којој припада. Већ из тих обзира сматрам за потребно да учиним неке изјаве и неке ограде поводом његових тврдњи.

Господо, има извесних интереса које би требало сви заједнички да чувамо и да бранимо, како ми са ове стране, тако и господа са ове стране. Има извесних обзира о којима и једна и друга страна мора водити рачуна. Ја се бојим, а требало би и сви да се бринемо, да нашу младу установу, Народну скупштину и парламентаризам зановљени, не вратимо на пут недокументованих инкриминисања, штетних генералисања и претераних хиперболисања, који кад добију широку јавност и у земљи и на страни, верујте ми, исто тако наносе штету и левици као и десници, а све скупа заједно нашим општим, нашим заједничким интересима. (Плескање). Ја већ и по својој крштеници имам право да укажем на све штетне последице од оваквих парламентарних акција. И ја молим да ми се не замери што сам ову молбу управно на ону страну са које се у последње време излази често са оваквим инкриминисањима, генералисањима, недовољно документованим и, што је најглавније, на незгодан и у незгодном моменту и на ненадлежну адресу упућеним.

Господо, ми смо чули господина предговорника, али он је пред нама читао многе ствари. Ми нисмо били у стању довољно ни да пратимо шта је он говорио, а још мање чиме доказује све оно што износи. Али сигуран сам да смо сви имали један утисак: Па добро, ово је све један оптужни материјал за надлежне институције које су позване да ове ствари извиђају. А што ми можемо у овој ствари да кажемо, то је, да ни Краљевска влада ни већи-

на, она на коју она има част да се ослања, никога ни од какве кривице неће узети у заштиту. (Пљескање). А свакога који има моралне куражи да за оно зашто некога оптужује понесе пуну одговорност, то значи да под пуним потписом као одговорно лице, као тужилац или кроз јавност упутити на надлежне инстанце ово, па да понесе одговорност за истинитост — нека тај зна и верује да ће свака власт, свако надлештво и Краљевска влада учинити све да закон дође до најпунје примене према свакоме. (Пљескање).

Господин предговорник, свакако у претпоставци да један министар, па и један Претседник владе може бити располаже са толико времена да сваку доставу, сваку писмену доставу, све што му је могло бити безимено достављено, не само разгледа, већ узима у поступак, па је на адресу Претседника владе једног, другог и трећег — јер је по ређао сву господу моје претходнике — па каже: Све су ове ствари они знали.

Ја могу да уверим господина посланика да сам ове ствари, уколико сам их са овога места чуо, први пут чуо.

И тврди, да су сва три претседника ове ствари знала, ако су оне нарочито уредно поднете, потписане, те да онај који тужи, прими одговорност за евентуалне лажне оптужбе, онда се господин вара.

Уколико се тиче акције г. Никића на оним странама, ја сам сазнао за једну ствар да редакција листа г. Никића дугује за локал неку кирију тамошњој општини, али сам то сазнао на уредан начин, од једног господина, који је дошао да ми то каже. И шта сам му ја казао? Ако господин Никић дугује, и посланици морају дугове да плаћају. То је несумњива ствар. Али ја држим да градска општина суботичка, када је у питању један југословенски дневник, не дневник онај под штриклама него једне новине уопште, па општина располаже једним локалом, ја не знам, да ли треба општина да тражи кирију, ако уступи потребан локал за једну овакву редакцију.

Господо, тражи се од органа, тражи се чак од министара да по свима анонимним доставама, предузимају некакве акције. Како то изгледа на пракси, ја ћу да вам поменем један случај.

Ја сам пре неколико дана добио једно анонимно писмо. Каже се: Господине Претседниче, Ви лепо говорите у Скупштини, Ви ћете се борити противу корупције, то је добра ствар. А шта је са ових 100 милиона динара, које Ви имате у фирми Митић, у трговини, које сте зарадили на панчевачком мосту!!

Сад, наравно, ствар је јако духовита и могла би да буде за увесљавање, али је при томе, господо, и жалосна појава. Јер тај господин, који је то овако замислио, пошто је господин Претседник владе функционер високог ранга, мисли ваљда да он, кад нешто проневери, треба да буде нешто крупно, да је бар 100 милиона динара. Па сад како се тих 100 милиона морају дати у некакву радњу, фирма треба опет да буде највећа — фирма Митића, и кад један службеник — државни проневери неких 100 милиона динара, то треба да буде на једном великом објекту, а који је највећи објекат — Панчевачки мост, јер се ваљда само на њему могло добити 100 милиона динара. У другом писму стоји, како у радњи Митића имам новача

али на име мога сина, а не на моје име. Па, молим вас, господо, ми који свакодневно добијамо овакве доставе, шта можемо ми да радимо? Јесмо ли постављени у такву ситуацију, живимо ли у времену кад свако може да понесе одговорност? А да се на основу таквих документа и таквих инкриминација претерује, да се анонимним писмима баве органи државних власти и да по њима поступају и без основа, то, господо, не може да се ради. Ми смо политички људи, ми знамо, како се и докле се у претеривању у овим стварима иде, па бих ја молио, ма колико да је то потребно, ми смо мало и позвани и ако хоћемо да овоме злу које влада у целоме свету станемо на пут и делимично изузетно може овде-онде да има и да се јавља и код нас, ми смо дужни да помогнемо администрацији и у том правцу да се ове ствари сузбијају. И акција ове врсте може да буде корисна, али да има мере, да има граница, да се служимо само документираним стварима, да указујемо на њих и да онда с правом тражимо да се поступа и да свако повуче консеквенце и казне које заслужује, као и онај ко лажно оптужује.

Господо, кад смо код унутрашње политике и кад господа хоће на овај начин да критикују ту политику, ја бих хтео да нагласим да и ту треба да будемо врло обазриви. Претендовати на то да се хоће једна крајња демократија или бити за крајње слободе, а да се при томе свакодневно наносе тешке увреде баш томе народу, на који се апелује и од кога се помоћ и сарадња тражи, тиме што се тако генерално тврди, како се наш народ у својим политичким опредељењима не руководи ничим другим, него се само повинује наредбама полицијских власти и бележника... (Др. Кешељевић: Не, то не тврдимо!), то се злоупотребљава. (Св. Хоџера: Немојте стављати у уста нама оно, што не говоримо!).

Када је народ 8 новембра пошао на посланичке изборе, одмах сутра дан нападао се онај народни елан, са којим је народ дошао на те изборе и спорило се да се народ определио за нов режим и стање, и то се спорило од људи, који себи допуштају и такве нелогичности да тврде ствари, које истога дана демантују.

Господо, гласање се вршило јавно. Било је случајева да су и фотографи снимали како су људи у биралишта улазили и гласали. Било је случајева да су од 7.000 уписаних бирача изишли 6.000 на гласање и гласали, и то људи из вароши, одлични и виђени грађани. А шта бива сутрадан? Из некакве политичке каприциозности оспорава се тај резултат гласања и каже се као да су они сами попунили спискове и као да нико није изашао да гласа. А да би такво тврђење могли да поставе, ти људи рискирају да се и демантују. Јер, господо, сваки који је изишао на гласање, могао је видети и друге своје познате људе, како гласају. Али је тим људима потребно било да кажу, како нико није изишао на гласање и како су само спискови преписивани. Господо, може бити и таквих општина и случаја. Ми знамо да приликом избора уопште може бити и нескрупулозности и претеривања у акцијама да се дође до већине, али да се постави једна тако генерална тврдња, коју господа из Народног клуба неосновано постављају и да такве нетачне тврдње изиђу и ван граница наше земље, то, господо, није корисна ствар, и то треба сви да

избегавамо. Сем тога, предговорник и његови другови знају добро, како се гласало на изборима 8 новембра 1931 године, јер су и они били баш за ту политику и за њу гласали, и кад знају да није тачно оно што они тврде за те изборе од 8 новембра, на којима су они гласали за исту политику, знају онда да није у свему тачна ни ова тврдња, како се на последњим општинским изборима није гласало, него као да су се само преписивали спискови. (Др. Никола Кешељевић: То су ваши људи изнели!) Господа кажу: ваши су људи то изнели, Али господа неће из тога да извуку закључак. Јесте, господо, али шта то значи? Значи да је власт често пута објективно поступала када се и чланови већине на то жале. (Пљескање).

Господо, као што сам у почетку казао, треба се чувати ових и оваквих уопштавања и генерализација. Док је режим налазио да за консолидацију политичких прилика у нашој земљи за извесно време нису били потребни избори, он је дотле на томе систему био. А када се са меродавног места проценило да треба донети Устав и да из тога Устава треба приступити парламентарном и уставном режиму и извршити општинске изборе, онда су и Југословенска национална странка и Краљевска влада донели меродавну одлуку да се по постојећим законима изиђе на општинске изборе са јавним гласањем. Ја допуштам, да господа из Народног клуба могу бити и другог мишљења; они су за тајно гласање. Ми налазимо да »данас« — а ја ту реч нарочито подвлачим — није никаква јерес бити за јавно гласање под приликама које уопште у свету владају и под политичким задатцима пред којим наша земља стоји, јер, ако има некога који хоће да политичком акцијом руши целину ове земље, треба да знамо ко је тај. (Бурно пљескање).

Господо, кад смо одлучили, да идемо путем избора и да народу дамо општинске самоуправе, ми смо имали најбољу намеру и ми смо донели потребне одлуке и дали потребна упутства да се на општинске изборе изађе слободно. И, наравно, да желимо да наша странка на тим изборима добије већину. Али, та наша жеља има граница. Она иде само дотле, да се, с друге стране, никоме никаквим недопуштеним нелегалним и противзаконим средствима не забрањује, да употреби грађанска права и да грађани изаберу себи општинске управе онакве, какве желе, и какве су им потребне. (Пљескање).

Господо, то је била политика Краљевске владе, то је била политика Југословенске националне странке, и она само за такву политику хоће да понесе и носи одговорност. Ако је при томе овде или онде, један или други председник општине, да би сачувао свој положај, један или други кандидат и политички човек, да би био изабран он или његов пријатељ, урадили нешто, што не би било сагласно са политиком коју води Југословенска национална странка, то су само појединачни случајеви, за њих може носити одговорност било само дотични орган било дотични политички човек. (Бурно и дуготрајно пљескање).

Председник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Никола Никић.

Др. Никола Никић: Кад се је и Влади г. Nikole Uzunovića prigovorilo, да се није Народној скупштини с програмом и декларацијом приказала, онда јој се као

и Влади prije nje то с punim pravom prigovorilo.

Zato, naime, što је i ova Vlada g. Nikole Uzunovića kao i ona g. dr. Milana Srškića prije nje izišla из Jugoslovenske nacionalne странке, nije Владу g. Uzunovića nikako moglo да oslobodi od objave radnog programa i političke deklaracije.

Da Vlada gospodina Nikole Uzunovića nema други radni program od Vlade g. dr. Milana Srškića, ne bi njegov kabinet podnosio ostavku, niti bi ova Vlada bila obrazovana.

Smatrao sam, a i danas smatram različitim kabinet g. Nikole Uzunovića od kabineta g. dr. Milana Srškića.

Daleko sam isto tako od toga, да се могу složiti s onima, koji misle, да је g. dr. Milan Srškić pao на sukobu u sudaru sa g.g. Radenom Stankovićem i dr. Ljubomirom Tomašićem, koji su pokušali да направе svoju vladu unutar Jugoslovenske nacionalne странке.

Iako smo, gospodo narodni poslanici, već od početka Владу g. Nikole Uzunovića smatrali drugom vladom od predašnje vlade, а да зато ipak nismo dobili nikakovu jasniju i formalniju potvrdu, ipak smo dočekali ravno nakon mesec dana на kraju, изјаву g. Nikole Uzunovića od 27 februara o. g. u budžetској debati, која се по svoјој важној sadržini mora shvatiti kao programatska, i да може svaku formalnu vladinu političku deklaraciju zamijeniti.

Ostavljajući по strani politička shvaćanja osnovnih pitanja државног ujedinjenja i sličnog, svako onaj ko се је занимао političkim radom i uspjehom g. dr. Milana Srškića, morao је odmah opaziti, да је tom političkom periodom ovom programatskom изјавом g. Nikole Uzunovića stavljena tačka i завршетак.

Gospodo narodni poslanici, kad је g. Nikola Uzunović već u svoјој изјави otvoreno pomenuo pitanje lišenja slobode i daljeg izdržavanja kazne gospode dr. Vlatka Mačeka i dr. Antuna Korošeca, neka mi је slobodno baš на tome pitanju i shvaćanju povući razliku između političkog perioda, koji је proшао i perioda, koji је sa изјавом g. Nikole Uzunovića počeo i sve prave prijatelje zemlje optimizmom i nadom u politički progres ispunio.

I politička deca, gospodo narodni poslanici, već znaju да је krivični прогон i u opće lišenja slobode g.g. dr. Vlatka Mačeka i dr. Antona Korošeca uz redovno obavljanje političkih i државних poslova, bila nažalost glavna sadržina političkog rada Vlade g. dr. Milana Srškića. (Alojzij Pavlič: I dr. Kramera! — Smeh.).

Ovaj krivični proces i hapšenje g.g. dr. Vlatka Mačeka i dr. Antona Korošeca bio је par-exelence političko delo Vlade g. dr. Srškića, pa се ovom i ovakvom našem shvatanju ne bi objektivno moglo prigovoriti.

Kad bi тај, gospodo narodni poslanici, krivični proces sa hapšenjem i presudom odnosno konfinacijom mogao biti tretiran kao proces dela protivno Krivičnom zakonu ili Zakonu о zaštiti javne bezbednosti, onda bi morali за krivično delo да odgovaraju i ostali potpisnici zagrebačke rezolucije, а не само g. dr. Vlatko Maček.

Pored činjenice, да је наш krivični postupak јасно stao на princip legaliteta, а не shodnosti pokretanja krivičnog postupka, kadgod је krivično delo počinjeno, а ipak pored toga nije krivični postupak i protiv ostalih potpisnika zagrebačke rezolucije pоveden, сувише јасно pokazuje i otkriva да је режим g.

dr. Srškića ovaj proces zbog svojih političkih a ne zakonitih razloga i svrha poveo i dovršio.

Gospodo narodni poslanici, drastičniji je još slučaj i postupak sa g. dr. Antunom Korošcem, koji je po Vladi g. dr. Srškića policijski i politički konfinovan, a da na slobodu nije pušten bio ni onda, kada je Upravni sud u Celju na njegovu žalbu poništio konfinaciju.

Da je g. dr. Anton Korošec bio samo zbog povrede zakona, a ne povrede politike g. dr. Srškića konfinovan, momentom poništenja konfinacione odluke po Upravnom sudu kao protuzakonite, otpalo bi povreda zakona, a s njom i svaka konfinacija.

Dok se režim g. dr. Srškića u pitanju slobode vođa vanparlamentarne opozicije evo upravo ovako ponio, i Vladi g. Nikole Uzunovića na žalost ostavio teško nasleđe, da mora državne zakone i državni autoritet i onda braniti, kad u interesu zemlje traži nove puteve i nove uzajamne odnose s novom državnom politikom.

Nikola Uzunović je nastup svoje Vlade u pitanju lične slobode g. dr. Vlatka Mačeka i g. dr. Antona Korošca simpatičnom izjavom od 27 februara o. g. ovako obilježio:

»Juče je jedan od govornika obzirom na to, što skoro nailaze Uskršnji praznici postavio pitanje, šta mislimo, hoće li Kraljevska vlada o danima tih svetih praznika osloboditi daljeg izdržavanja kazne Mačeka i hoće li iz internacije pustiti g. dr. Korošca, izjavljujući uz to da one punktacije i deperacije, koje se pripisuju g. dr. Korošcu, nisu njegovo delo, već da je to falsifikat, gospodo, u našoj državi postoje i ostaju zakoni i koje što u vidu kazne po zakonima primio, to njemu ostaje.

Gospodo, ta pitanja mogu načisto da se izvedu i korisno po naše uzajamne odnose i državnu politiku, ako mi sve izjave, sve deklaracije, sve akcije i sva dela ostavimo onima samim, koji ih čine, da ih oni tumače i da oni jedino pozvani i merodavni po njima daju izjave. Jer, zbilja takve izjave koje bi poticale sa tih strana mogle bi i sa pažnjom biti saslušane i samo na osnovu takvih izjava mogla bi se tražiti i voditi nekakva politika. Da se u naš politički i javni život ne unosi zabuna, kako su upravne vlasti jednog ili drugog gospodina deportirale, kako ih drže i dalje, iako te izjave i deklaracije nisu njihovo delo, nego su falsifikat. Ako je to tako, gospodo, to imaju ta gospoda da kažu. Ako oni tako kažu, sigurno će upravne vlasti konformirati svoje postupanje prema novostvorenom stanju, kako sledi iz njegovih izjava.«

Osećajući, gospodo narodni poslanici, kakve se sve nepravde mogu desiti kadgod se politička dela i izjave kao krivične tretiraju, mi ovu izjavu g. Nikole Uzunovića moramo pozdraviti i zaželeći da od ovog početka i dalje program njegovog rada bez obzira što je bio — treba da bude.

Da u našoj zemlji postoje i ostaju zakoni, t. j. da se u njoj ima uvek po zakonima postupati, ali i ta gospoda Vlatko Maček i dr. Anton Korošec, na čiju se ličnu slobodu ova izjava g. Nikole Uzunovića odnosi, davajući političke izjave i deklaracije, imaju pravo sami svoje izjave jedino autentično tumačiti, da njihove izjave ne može niko, pa nije mogao ni režim dr. Milana Srškića autentično tumačiti, kako bi se na osnovu takvih jedino pozvanih tumačenja ne samo državne vlasti u svome delovanju opredelile, nego kako bi se na osnovu ovakvih izjava i tumačenja mogla i nova politika potražiti i voditi.

Smatrajući, gospodo, da g. Nikola Uzunović, kao Pretsednik Kraljevske vlade ovom svojom umesnom izjavom na pravo mesto postavlja i ispravlja, što su njegovi prethasnici poremetili i povredili, pitamo se, dok po toj izjavi g. Pretsednika vlade ostaje svakom ono što je po zakonu dobio, šta ćemo onda sa onima uraditi, koji su nešto protivno zakonu dobili i poneli, kao što su toga toliko protivno zakonu dobili i poneli oni, koji su nesrećom pali u ruke razularenih organa i vlasti Ministra unutrašnjih poslova, naročito u hrvatskim krajevima.

Gospodo narodni poslanici, mi već pune dve godine podnašamo interpelacije o zulumima i nasiljima policijskih i žandarmerijskih organa, ali ni na jednu našu interpelaciju ni do danas odgovora dobili nismo. To valjda zbog toga, što je na čelu ovoga najpolitičnijeg resora, nažalost, jedna nepolitička ličnost kao što je g. Žika Lazić, koji nema smisla i osećanja za odgovornost pred Parlamentom. (Graja i protesti kod većine).

Mesto da nam je bio kao opoziciji zahvalan da ovako budno kontrolišemo i pazimo na terenu njegove organe, on je smatrao da je u interesu države, da po svojim organima zabranjuje naše kritike i interpelacije i da u tome njegovi organi idu tako daleko, da biju i hapse ljude koji čitaju stenografske beleške Narodne skupštine, kao što je bilo u Brodskom, Vinčkovačkom, a naročito u Županjskom srežu.

Kad bi, gospodo, na čelu toga resora bila politička ličnost sa autoritetom i političkom invencijom, ne bi se naprimer moglo dogoditi da nekažnjeno sreski načelnik Muždeka u Krapini nastupi protiv građana i seljaka zato što su ovogodišnjicu Zrinjsko-Frankopanske proslave, kao obično svake godine, oglasili držanje zadušnica i u pozivu naše zadušnice stavili istorijsku činjenicu, da dne 30 travnja 1671 godine poginuše od krvničkog mača u Bečkom Novom Mestu borci za slobodu i nezavisnost hrvatskoga naroda, te ćemo tako najbolje osvežiti u srcu i duši onu veliku misao vodilju hrvatskog naroda, za koju oni prije nepunih 400 godina poginuše.«

Ovako delo kvalificirano je ništa manje nego potčinjeno iz čl. 3 Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi, jer da se time vrši propaganda za promenu političkog poretka u državi.

Gospodo narodni poslanici, naročito su mnogo protivu zakona dobili i poneli oni građani, na koje su proteguti austrijski carski patentni iz Bahovog doba, makar da su po zakonu i Ustavu svi ti patentni davno ukinuti.

Tako je sreski pristav Živanović u Slav. Brodu presudio po jednom takvom carskom austrijskom patentu od 1873 godine Jarića Šimu i Ivu Salomonovića na 30 dana, a Miju Simića na 5 dana sve iz Podcrkavlja, i to prvog, što je podigao sa zemlje nekakov letak, što je pročitao, a trećeg čak i zato, što nije znao čitati, nego je to dao po drugom pročitati. Upravna vlast g. Žike Lazića pobrinula se je da u njezinom uredovanju bude i takovih slučajeva, koji bi bili šaljivi, kad ne bi bili po narod žalosni. Tako na primer sreski načelnik Sava Nikolić u Kutini izdaje odredbu Josipu Bukovcu iz Gračanice, da ne sme ni na vašar, ni u selo, ne samo noću nego i danju, a da ne sme držati u kući ni psa, da nebi valjda policijske i žandarmerijske organe g. Žike Lazića zalajavali, pa da ga ne bi mogao opet iznova da kažnjava, kao što je to učinio sa trgovcem i uglednim članom J.N.S. g. Nikolom Goldom iz Kutine radi toga, što su mu psi

popreko gledali i lajali na gospodu žandare, (Smeh). Da dosad nisu upravne vlasti vršile i respektovale zakon, koji po rečima gospodina pretresdnika vlade u našoj zemlji postoji, najbolji je dokaz slučaj seljaka Mije Gredička i Jurja Varžića — Šaleca iz Oroslovlja, srez Stubica, koji su kao nevini dva puta po Okružnom sudu u Zagrebu bili oslobođeni iz sudskog zatvora, nakon 16 mjesečnog pritvora pušteni, pa ipak po policiji Zagrebačkoj na izlasku iz Suda docekani i stavljeni u policijski zatvor, kome nema ni kraja ni konca. Policijska samovolja u mnogo slučajeva ide čak tako daleko da seljake lišava na određene dane u godini građanskih i čovečanskih sloboda — doživotno, premda znamo da po zakonima koji u našoj zemlji vrede, tako kaže gospodin Pretsednik Kraljevske vlade Nikola Uzunović, samo Sud može nekoga čovečanskih i građanskih prava doživotno lišiti. Takav je slučaj bio u mome srezu u selu Garčinu, gde je policija pod ovakove doživotne svoje sankcije podvela seljake i onda, kad je u odluci sama priznala da nema nikakvih dokaza, da su počinili takove policijske istupe. Ta odluka, koja će po svoj prilici da uđe u državni arhiv iz doba ministროvanja g. Žike Lazića kaže: »Postoji sumnja da su Balentović Stjepan, Klajić Vales i Ivanišević Nikola iz Garčina duhovni vođe i potstrekači svih političkih ispada na teritoriji Garčinske opštine. Zato je određeno da se oni od sada imaju na svakog 20 juna, svakog 8 avgusta, svakog 5 septembra, svakog 1 i 17 decembra saviti u pritvor da tamo te dane provedu.«

Kazaće neko, gospodo narodni poslanici, neka se narod žali protiv takvoga rada policije. To narod i čini sam ili moli nas, narodne poslanike, da podnašamo interpelacije u Narodnoj skupštini. Gospodin Ministar unutrašnjih poslova uvek se brani da je to učinjeno bez njegovog znanja i pretstavlja to kao eksces pojedinaca. I da to dokaže, g. Ministar šalje odmah svoje istražne organe radi provođenja istrage. Kakve on šalje i kako oni u većini rade na terenu, evo jedan primer: Kad je naš poslanički drug g. dr. Gruber podneo interpelaciju o nasiljima sreskog načelnika u Kutini Save Nikolića, odmah je izašla na lice mesta istražna komisija, u kojoj je bio jedan žandarmerijski general i inspektor Ministarstva unutrašnjih poslova, pa je istragu povelu na način, kako se sve te istrage većinom sprovode i svršavaju. Niko nije bio pozivan na preslušavanje, zaključana su vrata sreskog načelnika, a sve je završeno masnom večerom i lumpiranjem do zore, u ovom slučaju kod javnog bilježnika Kurtagića, a u drugom slučaju kod javnog bilježnika dr. Šumanovca u Vinkovcima.

Nije zato čudo, gospodo narodni poslanici, što tako te istražne komisije rade, kada i sam g. Ministar unutrašnjih djela prikriva pravo stanje stvari, ako mu se ovde u Narodnoj skupštini iznese sve to. Pa eto naprimer kada je g. dr. Lončarević obrazložio našu interpelaciju i izneo fakta o sreskom načelniku u Novoj Gradiški Košćiću i o gradskom načelniku u Vinkovcima dr. Šumanovcu, Ministar, mesto da je izjavio da će protivu njih postupati svom strogošću zakona, izjavio je za Kostića, da su došle deputacije naroda sa traženjem da ostane tamo, a za dr. Šumanovca, priznavajući opstojnost samih krivica, da one nisu takve prirode da moraju povlačiti smenu sa načelničkog položaja.

Medutim, gospodo, ja imam u rukama izveštaj generalnog inspektora Ministarstva unutrašnjih poslova i pročitacu jedan pasus, pa da vidite da g. Mi-

nistar onaj dan, kad je meni odgovarao, valjda nije bio upućen u stvari, te je neistinu govorio. Jer šta kaže inspektor Ministarstva unutrašnjih poslova: »Gradsko zastupstvo u Vinkovcima pri otvaranju dvaju ulica pored imanja g-de Šumanovac Marije, žene g. Šumanovca, gradonačelnika, otkupilo je za potrebu ulice jedan deo imanja g-de Šumanovac po 100 dinara 1 kv. hvat. Posle toga kad je otvaranjem tih ulica trebalo pojedinim parcelama privatnih lica ekspropriirati izvesne delove opštinskog zemljišta, odlukom gradskog zastupstva od 24 novembra 1930 godine Br. 442 rešno je da se g-di Šumanovac ustupi besplatno 66 kvadratnih hvati opštinskog zemljišta koje se nalazi ispred jednog dela njene parcele.« Sad kaže ovde dalje ovako: »Dakle kod ove stvari nije dovoljno obazrivo radeno u interesu gradske opštine. U mesto da je odmah vršena kompenzacija, grad je platio s jedne strane, a s druge strane docnije poklon pravio. G. Šumanovac bi imao da nosi moralnu odgovornost, što se ovako postupilo u gradskoj opštini, gde je on načelnik.«

Ako, gospodo, to nije dovoljan razlog da neko bude smenjen sa predsedništva u jednoj opštini, onda ja ne znam, gospodo narodni poslanici, šta mogu biti razlozi da g. Žika Lazić uvidi da je radeno protiv zakona i protiv javnih interesa.

A evo, gospodo, da čujete kakve su te deputacije bile, dok je g. Kostić bio sreski načelnik u Dalmaciji, naš vrlo poštovani drug narodni poslanik g. Sergije Urukalo tražio je da se odande protera, a Ministar g. Anđelinović zajedno sa narodnim poslanikom g. dr. Miletićem tražili su da se u interesu javnoga reda premesti iz onih krajeva, no taj je gospodin, oslanjajući se na dobro zalede svoga kuma u Beogradu, izjavio javno, da će aktivnoga Ministra g. dr. Anđelinovića i narodnog poslanika g. dr. Miletića, čim mu dodu u srez, premlatiti, a za narodnog poslanika protu Sergija Urukala izjavio je da je palavorda i trgovac, a ne sveštenik i narodni poslanik. Taj je sreški načelnik morao biti radi javne sablazni konačno premješten u novogradiški srez i čim je tamo stigao, počeo je da radi i tamo ono isto što je radio u Beogradu na Moru, gde je premlatio 600 seljaka, da uzmogne samo desetoricu predati sudu. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: To nije tačno). G. Ministre, daću vam sve podatke. Isto to, što je radio sa aktivnim ministrom g. dr. Anđelinovićem, i sa narodnim poslanicima g. Urukalom i g. Miletićem, čini sa potpredsednikom Narodne skupštine g. Karlom Kovačevićem. Kada ovaj štićenik i kum g. Ministra unutrašnjih dela (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Nije tačno). i pored toga, što g. Ministar kaže da nije, ovako postupa sa ministrima, potpredsednicima Narodne skupštine i narodnim poslanicima, možete zamisliti, gospodo narodni poslanici, šta onda sve radi sa jadnim narodom.

Gospodo narodni poslanici, najbolnije pak poglavlje unutrašnje politike sačinjavaju žandarmerijska nasilja i btatinjanja, koja su postala sastavni deo upravnog sistema g. Žike Lazića. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: To je preterano. Sve je opovrgnuto izvršenim isledjenjem). Ja ću vam posebno na sve to odgovoriti. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Vi nikom ne verujete). Ja verujem narodnim poslanicima. Pitajte g. Miletića i g. Urukala pa ćete videti da je tako. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Evo ovde je većina poslanika, a vi kažete da se žale samo g. g. Miletić,

Urukalo i Andelinović). Molim vas slušajte samo dalje. Kako sam već u svom govoru naglasio, gospodo narodni poslanici, mi već pune dve godine interpeliramo, pritužujemo se, protestiramo protiv tih zuluma i nasilja policijskih organa, ali, gospodo narodni poslanici, do danas ne samo što nismo dobili nikakova odgovora nego štaviše svi ti organi, bilo policijski bilo žandarmerijski, ostali su na svojim mjestima, da i nadalje tuku i muče nedužni seljački narod.

Gospodo narodni poslanici, predaleko bi nas odvelo da iznosimo ponovo sve te slučajeve koje smo izneli u našim interpelacijama, ali neka mi bude dozvoljeno da ovde iznesem samo nekoliko drastičnijih slučajeva, koji se događaju sada u ovo vreme, kada Narodna skupština zasedava i raspravlja budžet.

Pre petnaestak dana bio je namrtvo ime premlaćen Ante Vujica posednik i ugledni građanin Metkovića.

Njegova krivica je u tome, što se je pre 13 meseci sreo u jednom selu i razgovarao sa Gavrom Jovanovićem, koji je otišao u inostranstvo. Vujica se je sa tim Jovanovićem sreo u jednom selu Metkovskoga sreza, gde je kao agrarni procenitelj, po službenom sudskom poslu, radio na terenu. Kriv je zato, što taj slučaj koji se je pre 13 meseci desio, a za koji su vlasti tek sada saznale, nije prijavio.

U momentu kad je žandarmerijska vlast tražila Vujicu, isti se je nalazio na putovanju, pa kad mu je bilo javljeno da ga traže, poručio je sreskom načelniku Metkovića po nekim svojim prijateljima i uglednim građanima Metkovića da se nalazi u Markarskoj i da je spreman da se stavi na raspolaganje vlasti, samo traži da se ne preda u ruke metkovske žandarmerije, za koju je po čuvenju znao da nemilosrdno mlati političke pritvorenike. Kad je sreski načelnik dao obećanje, da mu se neće ništa desiti, poverovavši tome, došao je u Metković i sam se prijavio, ali ga je žandarmerija pre ispita i saslušanja toliko izubijala, da je njegov jauk dopirao do kuća udaljenih od žandarmerijske stanice po par stotina metara, i ima mnogo uglednih građana Metkovića koji mogu posvedočiti, da su slušali očajna zapomaganja i jauke bijenog Vujice.

Obaveštena o zlostavljanju svoga muža, žena Vujice sa starijim sinom i njegovom sestrom doletela je kao luda u stanicu i kako su vrata sobe, gde se je zlostavljao Vujica, bila otvorena, na svoj užas ugledala je muža vezana u lancima glavom spram poda, izmrcvarena i onesveštena. U svom bolu i užasu pala je na kolena pred žandarmima i molila milost, ali su oni i nju iskundačili i izbacili iz stanice, našto je ona očajna poletela u dvoranu hotela »Zagreb« gde se održavala neka zabava, a kojoj su prisustvovali i predstavnici vlasti, pa je skoro bez svesti pala na kolena, u sred sale, među zaprepašćenom publikom i molila milost od pozvanih faktora. Opštinski načelnik dr. Koščina, koji je bio upoznat sa celim slučajem Vujice i kome je bila poznata i akcija izvesnih građana da Vujicu zaštite od eventualnih zlostavljanja, kad se stavi na raspolaganje vlasti, izgubio se je iz sale i nije ni prstom maknuo da zaštiti gole živote svojih nedužnih i bespravnih građana.

Teške telesne povrede na Vujici konstatirali su metkovski lečnici, među kojima i sreski lekar, te šef mostarske bolnici. Vujica je toliko izmrcvaren, da će, ako i napusti krevet, ostati nesposoban za celi život. Otac je osmoro nejake dece, bio je uvek

neporočan i važi kao miran i trezven građanin Radićevske orijentacije.

U isto vreme kad i Vujicu, zadesila je ista sudbina još nekoliko seljaka Metkovića i okoline, koji su takode krivi samo što su pred 13 mjeseci, jednako kao i Vujica, sreli se sa Jovanovićem na bijegu i sa njim razgovarali, a što to nisu vlastima prijavili.

Batinanje Vujice i drugih građana i seljaka izazvalo je čitavu uzbunu u gradu.

Moram istaknuti da je Vujica dobar prijatelj narodnog poslanika Mastrovića, koji može najbolje posvedočiti da on nije nikakav antidržavni element. Ministar Andelinović takode dobro poznaje Vujicu kao uglednog i trezvenog čoveka. On zna čitavu ovu stvar sa premlaćenjem Vujice, pa je i sam intervenirao kod nadležnih vlasti da se pri hapšenju Vujice ne postupa s njim bezobzirno, ali je zakasnio, jer prije njegovog telefonskog obaveštenja, Vujica je već bio premlaćen.

Ministar Andelinović zna u detalje celu ovu stvar i on ovde može posvedočiti da je sve ovo istina, što sam ja ovde izneo. On to mora priznati, jer da nije bilo njegove intervencije i intervencije narodnoga poslanika Mastrovića, mi bi smo u Metkoviću imali drugo izdanje događaja u Biogradu na moru.

Šta se, gospodo, događa u moje srezu? Mi smo imali prilike upoznati gospodina Ministra da se tamo vrše batinjenja i umolili ga da se tome stane na put. Ja sam još pre opštinskih izbora podneo jednu interpelaciju na gospodina Ministra unutrašnjih dela o zverskom postupanju žandarmerijske stanice u Slavonskom Brodu. U toj interpelaciji izneo sam da je poručnik Stojanović jednog našega prijatelja, koga je zatvorio, toliko premlatio da je ovaj bio sav krvav, pa je takav otpravljen iz žandarmerijske stanice u srez. Ovi žandarmerijski organi ne samo da tuku narod, nego na svakom koraku vredaju i njegova najintimnija osećanja. Onaj koji je prošao kroz ruku ovoga poručnika Stojanovića, ili kroz ruku narednika Ilije Tomića u Brodu, nije mogao proći, a da mu nisu opsovali njegovu hrvatsku mater. Gospodo narodni poslanici, taj Ilija Tomić poznat je iz one perkovačke afere, gde je 10 ljudi premlaćeno i gde je jednom čoveku izčupao brk. I, eto, on i sad sedi u Brodu kao komandir stanice. Nije, gospodo, on jedini koji tako radi tamo. Ima ih više. I ja sam, gospodo, baš juče dobio iz moga sreza jedno pismo, u kome mi jedan prijatelj piše ovo: »U našem srezu događaju se takve stvari, koje prelaze već svake granice. Što se ne može nigde u svetu dogoditi, događa se ovde kod nas. I sada kad je budžetska debata, vi treba da iznesete ove stvari ili da podnesete interpelaciju i intervenišete kod Ministra unutrašnjih dela, te da se jedanput osolobodimo od ovih zločina«. (Hadži-Todor Dimitrijević upada u reč). Vi pišete članke u svojim novinama, a ja ću govoriti ovde u Narodnoj skupštini i iznositi ova fakta, pa neka mi gospodin Ministar na to odgovori.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Gospodine poslanice, vaše je vreme prošlo.

Dr. Nikola Nikić (nastavlja): A, ne, nije prošlo. Ja imam prava da govorim čitav sat.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Nemate prava po Poslovniku.

Dr. Nikola Nikić (nastavlja): Po Poslovniku ja govorim u ime grupe.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Vi se niste javili da govorite u ime grupe. Izvolite završiti.

Dr. Nikola Nikić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici... (*Hadži-Todor Dimitrijević*: Govorite, a nemojte da čitate). Vi niste predsjednik Narodne skupštine, čutite. (Žagor).

Evo, gospodo, šta se dogodilo 28 februara ove godine. Evo šta mi piše jedan profesor: »Dne 28 februara, vraćajući se kući, prolazio sam pokraj kasarne u Donjim Andrijevcima i u blizini kasarne susreću me je jedna žandarmerijska patrola, koja se zammnom okrenula i pratila me kuda ja idem. U vezi susedne kuće kod kasarne opazio sam jednu patrolu od dva žandarma, koji su mi preprečili put, pitajući me, gde sam bio toga dana. Ja sam im odgovorio da sam bio na preslušavanju kod sreskog poglavarstva po njihovoj prijavi, našto mi narednik Škundrić Jovan reče: »Kada te nije kaznio sreski načelnik u Slavanskom Brodu, onda ću te ja kazniti«. Odmah me je udario pesnicom u levu slepoočnicu. Ja sam vikao u pomoć iz svega glasa, što su čuli do 20 ljudi koji stanuju blizu kasarne, ali isti mi nisu smeli doći u pomoć, jer su se bojali da i njih žandarmi ne budu tukli. Pošto sam pružio fizički otpor i branio se, nisu me ona dva žandarma mogla uvući u kasarnu, nego je iz kasarne izašao još jedan žandarm u gaćama i košulji i tek njegovom pomoći svladali su me i uveli u kasarnu, gde su na mene navalila ova tri žandarma i još jedan, koji se je nalazio unutra takode u gaćama i košulji i jedan od njih udario me je volovskom žilom, drugi pendrekom, treći me vukao rukama za kose, a narednik Škundrić udario me je rukama u slepoočnice i oborili su me na pod, udarivši me još nekoliko puta nogom u trbuh, psujući mi hrvatsku majku. Kada im je bilo već dosta ovog razbojničkog dela, zapovedili su mi da ustanem i onda mi je narednik Škundrić rekao da mogu otići, ali ako ne postanem Jugoslovenom da će me ubiti i da će pobiti sve Hrvate i da će na njih bacati bombe«.

Gospodo narodni poslanci, taj narednik Jovan Škundrić hapsi nemilosrdno i tuče ljude kad pevaju hrvatske pesme i davorije. Vi svi, gospodo narodni poslanici, znate da je pevanje hrvatskih pesama dozvoljeno. Dapače izašla je jedna okružnica Bana dr. Ive Perovića, da se ne sme niko povlačiti na odgovornost radi pevanja hrvatskih pesama i davorija.

Pa, gospodo, i mi ovde u Beogradu slušamo muziku Kraljeve garde koja svira sve te pesme i davorije. Ali gospodin žandarmerijski narednik Jovan Škundrić u Donjim Andrijevcima podneo je kaznenu prijavu protivu svih koji su pevali hrvatske davorije. I sreski poglavar morao je da pozove 70 seljaka i seljakinja na preslušavanje u Brod, i kada ih je preslušao pustio ih je kući, jer ne predleži nikakova kažnjivost, a kada je to video žandarmerijski narednik Škundrić, on je onda počeo seljake progoniti i batinati. (*Hadži-Todor Dimitrijević* upada u reč). Vi ste jedan bezobraznik! Tako ne govori poslanik! (*Hadži-Todor Dimitrijević*: Tako ne govori Ministar!) Čutite! (Žagor i protesti kod većine).

Gospodo, u tome srezu ne vlada sreski načelnik nego taj narednik Škundrić i poručnik Stojanović. Narednik Tomić grozio se i grozi svima našim seljacima. Za najmanju stvar seljaci se tuku i teraju sreskom poglavaru ali pre nego što dodu do sreskog poglavara prolaze kroz žandarmerisku stanicu, a šta se u tim žandarmeriskim stanicama događa, o tome vi svi znate i vi ste uvereni da je to istina (*Hadži-*

Todor Dimitrijević: Apsolutno nije istina! — *Miloš Dragović*: Šta ti znaš, ti si bar plaćen i žigosan i čuti!). Gospodo, ništa nije bolje ni u kutinskom srezu, gde su žandarmerijski organi zajedno sa sreskim pristavom Franjom Ivančićem, premlatili našeg bivšeg druga, bivšeg narodnog poslanika Stjepana Urojića i njegovog sina. Podneta je kaznena prijava protiv ovih žandarmerijskih organa i protiv sreskog pristava i, gospodo narodni poslanici, dozvolite mi samo da vam jedan pasus iz te prijave, upućene sreskom sudu, pročitam: »Čitava zlostava osim raznih pogrdi sastojala se je u tome, što su me žandarmi najčvršće vezali, a bez sumnje po nalogu samog g. Save Nikolića, a tu tvrdnju potkrepljujem time, što me on nije dao odriješiti ni za vreme preslušavanja kojemu je osim žandarmeriskog narednika Radenkovića, bio prisutan Vinko Jakšić iz Ilove i Josip Bukovac iz Gračanice. Nakon što sam prigodom potpisa zapisnika razriješen lanaca, preveden sam u sobu za mučenje tu sam morao svući cipele, leći na klupu, dići stopala u vis i dobio od gore rečenih žandara višestruko pletenim užetom po tabanima bezbroj udaraca. Neposredno iza toga pristupio je zamjenik šefa Kutinske policije g. Franjo Ivančić sa ispitivanjem. Kad mu na njegova pitanja nijesam mogao dati njemu povoljne odgovore, izašao je na hodnik, a žandari ponovili batinama, ali pojačano.

Nakon toga odmah došao je gore rečeni Ivančić, kao da je čekao sam iza vrata, te je i opet postavljao pitanja. Kad nije dobio odgovora prema svoj želji, izašao je i odmah je bilo ponovljeno batinanje po tabanima.

I nakon trećeg batinanja, kao da se je nalazio samo iza vrata, došao je i opet Ivančić, upravo sadištički sjeo pred mene, postavio nekoliko pitanja, stao mi prijetiti da bi on, kad bi smio, izveo mene sa tri žandara na tamašnje dvorište i dao bi me ustrijeliti«.

Gospodo, to isto što se dogodilo sa Stjepanom Urojićem, dogodilo se i sa njegovim sinom i sa Josipom Bukovcem iz Gračanice. Da bi g. Ministar unutrašnjih poslova znao imena tih njegovih policajaca i žandarma, ja ću da mu kažem imena tih žandarma: Radenković, žandarmerijski narednik, Damnjan Vučetić, žandarmerijski narednik iz Popovače, Petar Bokan, žandarmerijski podnarednik iz Kutine i drugi i Franja Ivančić, sreski pisar kao i Sava Nikolić, sreski načelnik iz Kutine.

Gospodo narodni poslanici, još jedan slučaj što se dogodio 28 januara u Slakovcima, srez Vinkovački, gde je žandarmerijski narednik Šimić sa žandarom Jovom Konstantinovićem tukao Martina Đukića i još dvojicu, tukli ih po tabanima sa pletenim užetom radi nekih letaka.

Zbog ovakvih raznovrsnih protuzakonitih i nepravilnih postupaka upravnih i policijskih vlasti, nije nikakvo čudo, da je u unutrašnjem, narodnom životu nastupio pravi kaos, i da se najnevjerojatnije vesti i pretpostavke uzimaju bez ikakvog razmišljanja i kontrole kao gotove i istinite. Ova narodna psihoza, gospodo narodni poslanici, zahvatila je već i inteligenciju, što nam najbolje ilustruje misteriozna smrt našega druga bivšeg ministra pokojnog Mirka Najdorfera. Na tu se njegovu tragičnu i tajanstvenu smrt neki dan u svom govoru u Narodnoj skupštini osvrnuo naš poslanički drug Nikola Preka, koji je i sam malo pao uticaj ove općenite narodne psihoze.

Ustvrdio je naime, da je ubistvo pokojnog Mirka

Najdorfera delo bivših samostalnih demokrata, koji sada sede u vladinoj većini. (Glasovi iz većine: To je skandal!). Čitajući ovaj govor, zgrozio sam se nad takovom optužbom i otvoreno moram da kažem, da ja u to ne mogu verovati. Za ovaj unutrašnji haos, te ovu neverovatnu optužbu u prvom redu nose odgovornost Ministarstvo unutrašnjih dela sa svojim upravnim i policijskim organima.

Da je policija u tom tragičnom ubistvu pokojnog Najdorfera odmah postupila, a ne oklevala i nekoliko sati na nalog iz Zagreba čekala, mnoge bi se stvari rasvetlile, a ne bi se sa zvanične strane pružila hrana i podrška najneverovatnijim pretpostavkama koje su se jedva mogle zamisliti. Zar bi se, gospodo narodni poslanici, moglo i smjelo po Hrvatskom Zagorju širiti glasovi da je g. Juraj Demetrović 8 dana prije smrti pokojnog Mirka Najdorfera viđen u Zlatarskom srezu, preobučen u konjskoga trgovca na nekom tajanstvenom putu. (Glasovi iz većine: Što govorite to, kada nije istina? — Graja i protesti). Ja gospodo, ne kažem da je to istina, ja kažem, šta se govori. A isto tako rdavo se komentira i činjenica da tadašnji Predsednik Vlade g. dr. Milan Srškić, koji je dan uoči smrti Mirka Najdorfera imao konferenciju sa g. Demetrovićem u Zagrebu, nije došao na sprovod pokojnom svome ministarskom drugu, ma da je taj dan bio od Zlatara udaljen pola sata vožnje.

Ali kada je upravna policijska vlast g. Žike Lazića dokazano drugovala sa Josipom Krobotom, tobožnjim ubicom pokojnog Najdorfera, a žandarmi zbog toga drugovanja na mesec dana pritvora disciplinski kažnjeni, zar je onda čudo, da je na mističnu dušu hrvatskog Zagorca pala sumnja, koja se čak i u neverovatnoj optužbi g. Preke manifestovala (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Kažnjeni su, što nisu vodili nadzor nad vraćenim emigrantima!).

Policijske međutim vlasti, gospodo narodni poslanici, ni do danas uza sve to nisu svoju dužnost spram javne bezbednosti, ni spram uspomene jednog hrvatskog ministra izvršile. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: To što navodite, to je rezultat toga izvidanja!).

Da se samo otnesu posla i odgovornosti, po običajnoj svojoj aljkavosti iskoristile su ladansku eksploziju i agencijom »Avala« dale poznati komunikе, kako su ubice pokojnog Mirka Najdorfera Josip Krobot i Franjo Zrinjski, makar što je Josip Krobot bio osoba poverenja opštinskog beležnika u Vinići, Crnka, i što je bio u najintimnijim odnosima sa žandarmerijskom stanicom. Međutim očevidci smrti pokojnog Najdorfera, pa i sama njegovа gospoda tvrde, da Zrinjski ni u kom slučaju nije identičan sa ubicom, makar što je on, pod uobičajenim hatinama policijskih organa, primio na sebe ovu tešku optužbu. A Josip Krobot za to vreme i sam je pod vrlo čudnim okolnostima poginuo, i ne može se kao Franjo Zrinjski ni naknadno od policijskih optužbi braniti. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: O stvarima koje su subjudice, ne treba govoriti u Narodnoj skupštini).

Tako, gospodo narodni poslanici, imamo ovde jedinstven i interesantan slučaj, da porodica pokojnog Mirka Najdorfera plaća i uzima advokata Franju Zrinjskomu, jer ne može da dopusti, da netko nevino strada, kad je već nevino stradao njihov otac Mirko.

Čak su ovih dana izbile takove okolnosti zbog naše interpelacije u javnost, da je Državni sud za zaštitu države u Beogradu zakazani pretres za 27 februara o. g. odložio na neizvesno vreme. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: To je baš dokaz da hoće svestrano da se ispita!). A ovaj sedi u zatvoru. To je lepo.

Ovo i ovakvo stanje rasapa unutrašnje uprave i javne bezbednosti, krivo je za sve nedaće unutrašnje državne politike.

Ja, gospodo, s tih razloga, sa mojim drugovima neću moći da glasam za budžet Ministarstva unutrašnjih dela. (Odobranje i pljeskanje na levice).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima Predsednik Kraljevske vlade g. Nikola Uzunović. (Burno pljeskanje).

Председник Министарског савета Никола Т. Узуновић: Господо, ја не мислим да реплицирам на говор поштованог господина предговорника, али сматрам потребним, да учиним једну кратку изјаву.

Господин предговорник је дао један коментар моје изјаве од 27 фебруара. Ја могу да уверим господина предговорника и Народну скупштину, да сам ја о тој својој изјави чуо сасвим у супротном правцу друге коментаре. А ја од своје стране изјављујем, да код те своје изјаве у потпуности остајем и њој немам ништа ни да додам ни да одузем.

Друго, г. предговорник допустио је себи да каже, како су мере предузете против г. Корочица и Мачека, резултат политике кабинета г. Српкћа. А ја изјављујем да су те мере само резултат њихових поступака, на које је примењен закон. (Burno плескање).

Ако је у даљим излагањима г. предговорника било — а мени се чини да је било — и уопштавања и претеривања, она ће добити одговора од надлежног ресорног министра, а ја могу да изјавим и овога пута да жалим, да мој малочашњи апел, да не треба да генералишемо и претерујемо, није имао много успеха. (Burno и дуготрајно плескање.)

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч Министар унутрашњих послова г. Живојин Лазич. (Плескање).

Министар унутрашњих послова Живојин Лазич: Господо народни посланици, ја ћу се у мом завршном говору детаљније осврнути на приговоре које чине господа на ресор подручног ми Министарства. Али допустите да овом приликом реагирам на говор г. народног посланика др. Никића, да не би Народна скупштина остала под утиском тешких инкриминација, које је г. др. Никић учинио против подручног ми ресора. Господин др. Никић представља чиновнике, а нарочито жандарме, као неку руљу уперену против народа и као да жандарми млате и затварају когагод стигну, тако да изгледа као да су у једној земљи која није њихова и као да су изишли из народа који није њихов. (Др. Никић: Питајте Гргу Анђелиновића! — Др. Лончаревић: А шта је са Костићем?).

Ваши кад сте упалицом споменули г. Костића, онда да почнем од тог конкретног случаја. Господин Костић, за кога се вели као да ми је кум, а ја тога господина и нисам познавао, док није постао спески начелник (Др. Лончаревић: Он сам каже да је Ваши кум! Др. Никић: Нека каже Баг Петровић!), тај начелник, за кога се износи као да је крволук и да је немилосрдно затварао и млатио

људе кад је био у Биограду и/м и радио за добро и народа и државе. Он је у томе граничном крају будном пажњом открио илегалну организацију, која се почела да спроводи страначким утицајем и у корену је угушио зашта заслужује признање. (Др. Лончаревић: Зашто сте га онда преместили?). Он је при томе тамо тако редио да је ипак у народу оставио добар утисак и лепу успомену и његов посланик жали што је премештен, а ваљда је народни посланик тога среза меродавнији да о томе каже реч, него господин Никић са сасвим друге стране. (Одобравање).

Кад је тај срески начелник по службеној дужности премештен у Градишку, као лакши срез, после напорног рада у ранијем граничном срезу, онда се против њега са извесне стране почело говорити и радити да се одатле уклони, јер је тукао нека лица, о чему је г. др. Никић и интерпелацију поднео. По овме случају поведена је истрага и истом наводу нису утврђени. (Др. Никола Никић: Ваљда су они њега тукли!). Утврђено је, напротив, да он није ни био у срезу тада, када се вели да су та лица тучена, а то су лица, која су заиста крива и која је суд осудио за рад противу државе и њених органа. Г. Др. Никић заузима се за лица која одговарају пред државним судовима, као што је случај у Крапини, где се каже да је такође било туче, а ислеђењем утврђено је да то није истина. Ти људи одговарају пред судовима, а ово што се сада говори и напада, треба тим људима да служи као оправдање да их суд ослободи зато, што су тобож тучени код полиције и због тога признали. Овај начин, да се ствари уопштавају и генерализују и да се прима за готово све што се чује, не користи самој ствари и г. др. Никић, који те ствари прима од достављача, док се уверењем да су тачне, треба да буде обавезан и да не прима за готово све што се каже, јер има свакојаким људи, који кад виде да се по поједицим непровереним достављеним случајевима подижу интерпелације, не престају онда да шаљу такве ствари. Ја не спорим да су се једне и полицијски и управни чиновници огрешили о закон и да су се огрешили тим пре и жандарми, којих има 18.000 и да неки од њих могу погрешити. Али треба имати на уму да жандарми раде под веома тешким приликама, дању и ноћу, иду и обилазе и чувају наше границе и у сталној су борби и противу унутрашњих нарушитеља безбедности и реда и мира. (Бурно плескање): Раде са највећим напорима, по киши и зими и свакој непогоди, и којима уместо хвале као целини, баца се одавде на њих анатема и поједине могуће грешке генерализују, а то не сме бити. За сва огрешења о дужност и о законе појединих службеника, конкретни случаји се увек испитују и подвргавају строгој одговорности.

За такве грешке кажњавани су и чиновници, а и жандарми. Кажњавају се дисциплински, отпуштају из службе, а стављају и под суд, сходно природи саме почињене кривике.

Ви, господо, и сами најбоље знате да оно, што је господин Никић сада изнео, као неки систем батињања, да то није тачно, јер он износи ствари из ваших срезова, чак и других бановина и као да се нико до њега и чланова његова клуба, не стара за народ и његову заштиту. (Плескање и бурно одобравање). Ја заиста морам да

се чудим, зашто господин Никић овакве ствари прима и уопштава. Изгледа да то долази отуда, што ја нисам хтео да променим градског начелника, чију је он промену тражио, док се не докаже шта је тај градски начелник урадио против закона. Исти је случај и са неким среским начелницима. А, можебити, да се оваквим њиховим акцијама, када се на терену експлоатацију, припремају пароле и терен за какве идуће изборе, да се опет на племенској платформи покуша успети у народу. Али, господа се варају, прошла су та времена. Кад се то и тако могло радити и успевати, народ се окренуо народном и државном јединству, што су показали и општински избори, на којима се видело како су прошли они, који су се везивали за такве наде које су противне принципима државног и народног јединства. (Бурно и дуготрајно одобравање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. др. Никола Никић, ради личног објашњења.

Др. Никола Никић: Gospodo narodni poslanici, ja se drugom nisam ni nadao, nego onome, što nam je odgovorio Ministar unutrašnjih poslova. Gospodin Ministar unutrašnjih poslova već kad nije našao drugih razloga počeo je onda da govori, kako ja to sve iznosim da bi malo pošakkljio te plemenske osećaje. Ali, gospodo narodni poslanici, vi svi koji ste čuli i slušali moj govor, videli ste da sam potpuno i svuda izbegavao sve ono, što bi moglo da se prigovori da je plemensko u tome govoru. (Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Ovde govorite jedno, a tamo drugo). Ja govorim, kako ja hoću, gospodine Ministre.

Gospodo, nemoite se toliko uzrujavati. Ja prepuštam gospođinu Žiki Laziću ovu stvar i evo izjavljujem u ime moje i mojih drugova da ću, ako sve ovo, što smo mi izneli nije istina, položiti mandat i javno ovde u Skupštini kazati da smo lagali, a gospodina Ministra unutrašnjih poslova Žiku Lazića molim, neka odredi jednu anketnu komisiju od narodnih poslanika, pa makar metnuo u nju i ovoga... (Pokuza je rukom na poslanika Hadži-Dimitrijevića). Da ako ta gospoda narodni poslanici kažu, da sam lagao i da sam govorio neistinu, ja ću da povučem konsekvence. (Pavlič: Ko je kriv za smrt Kreka? Ko je falsifikovao punktacije?).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господине Павличу, опомињем вас на ред. Има реч г. др. Ранко Њамцул.

Др. Ранко Њамцул: Господо народни посланици, нисам американац, нисам скупљао статистичке податке, али сам приметно да се у току прошле буџетске дискусије у начелу највише спомињала криза и да се је највише спомињала реч корупција. Изгледа сада као да смо кризу преболели. Међутим, господо, то није тачно.

Криза још постоји, а и корупције има и данас, а сви ми знамо да је корупције и раније било а да се никада није толико наглашавала као у овој прилици у овом високом Дому. То је, господо, знак да смо сви подједнако одлучни да тој корупцији и тим злоупотребама учинимо крај, јер се иначе не би толико ударало гласом противу корупције. Ја ћу, господо, као правник да се осврнем на једну ствар, а то је закон о сузбијању корупције.

Господо народни посланици, ја мислим да по-

ред садашњих наших позитивних законских прописа, ако ми донесемо један закон о сузбијању корупције, тај закон може да се састоји само у поштравању већ постојећих одредаба Кривичног закона. Јер ако би неке друге мере и неке друге прописе за сузбијање корупције доносили, онда тај закон не би могао да се примени, јер таквога дела корупције нема које не би могло да се прогони по данашњем Кривичном закону.

Овде, нарочито код Министарства унутрашњих послова, хоћу да укажем на извесне ствари да би сте се уверили, да је ово што сам сад казао, тачно. Ми имамо у нашој унутрашњој управи масу случајева злоупотреба, и то нарочито тако званих ситних злоупотреба административних и управних чиновника које највише погађају народ, јер их народ највише осећа. Ми имамо на пример случајева да наше власти скоро све треба да одговарају по Кривичном закону а сво зашто? Наш Кривични закон каже у једноме параграфу: Свака власт која сазна за какво кривично дело, а и свако лице, дужно је да пријави учиниоца тога дела надлежној власти која је овлашћена да врши кривични прогон. Пропуштање те дужности казни се са три месеца затвора. Међутим, ви имате свакога дана таквих случајева. Поднесите пријаву среском начелнику, срески начелник или Банска управа воде дисциплинску истрагу и онда долази до тога да се та дисциплинска истрага води у недоглед. И ако се током те истраге појави неко кривично дело, та кривична дела се не достављају државном тужиоштву него се дисциплинска истрага води до краја, такорећи све дотле, док кривично дело не застари или се не изгубе списи ит.д. Када би административна власт у случају да током дисциплинске истраге утврди да постоји кривично дело, поднела о томе пријаву државном тужиоштву, ја вас уверавам да би се 50% тих злоупотреба скинуло са дневног реда. Уосталом, господо, није толико ни главно да казним оне који злоупотребе власт, него је главно да ми предупредимо те злоупотребе нарочито у нашој унутрашњој администрацији, унутрашњој управи, због тога да би народ, који најтеже осећа последице тих злоупотреба, добио поверење у те власти и да би видео да има правнога поретка у нашој држави. Најчешћи је случај тај, господо, да наше административне власти сматрају да тај дисциплински поступак није тако важна и тешка ствар и да ту не треба тако да се жури са истрагом.

Али имате и других случајева. Био један бановински писар, који је тужен дисциплински због 24 дела. Тај бановински писар дође пред дисциплински суд у Новом Саду код Бановине и треба да му се суди. Дођу и сведоци и Бановина њима исплати 300 динара. И на крају крајева дисциплински тужилац одустане од тужбе за то, што тај писар има 10 година и 2 месеца службе, па да не изгуби пензију. И он је после пензионисан. А примећујем да у тим његовим делима, која су као дисциплински описана, има и кривичних дела, и да је записник достављен државном тужиоцу, он би одговарао кривично и изгубио пензију.

Због тога имамо масу оваквих случајева и масу бановинских пензионера, чак и општинских, самоуправних ит.д. и ја бих молио г. Министра унутрашњих послова да покрене питање ревизије бановинских и самоуправних пензионера, јер их су-

више много има с једне стране, а с друге стране треба да се покрене и питање самних пензија, јер у нашим северним крајевима има маса бележника који примају једну, а други са истим годинама службе примају другу пензију према томе, на којој је територији и које жупаније служно. Ја мислим да би у томе правцу морало нешто да се покрене и да би се њихов број смањило, јер има маса пензионера који апсолутно ту пензију не заслужују.

Ја бих молио још г. Министра унутрашњих послова да би сузбили те злоупотребе и да не би њега нападали, да мало рашчисти нарочито код наше Бановине у Новом Саду оне чиновнике, који су изгледа у раније доба, док је био ванпарламентарни режим, навикли да раде сувише комотно и слободно. Да је то тако, ја ћу да наведем један случај који није усамљен. Води се дисциплинска истрага од 1926 године. Пре годину дана заинтересовао сам се у Банској управи и питао, хоће ли се то једанпут окончати? Кажу да хоће, нашли су предмет и донеће одлуку о томе. Сад после годину дана питам опет, шта је са тим предметом, зашто није завршен и молим вас, каже ми се: „Нема предмета нигде“. И што је најлепше, онај бановински референт, кога сам питао шта ћете сад да радите, одговорио ми је: „Ми ћемо да одредимо ваше саслушање, да нам ви кажете, где је предмет.“ Видите какве чињенице сметају г. Министру унутрашњих послова и његовим најбољим намерама и зато би потребно било да г. Министар унутрашњих послова нареди у нашој Бановини у Новом Саду, која је најјача, да се мало рашчисти то стање, јер у најмању руку, мало је незгодно ако се води истрага од 1926 године и нестану списи. Примећујем да је при томе Ковинска општина оштећена са преко пола милиона динара.

Исто тако, господо народни посланици, имамо случајева да су Славко Николић и бележник Сава Јовановић извршили злоупотребу за преко пола милиона динара. Ја сам то лично установио и поднео пријаву. Претходно је истрага проведена. То је констатовао референт банске управе, и тај предмет сад опет лежи и спава.

Ја ћу, господо народни посланици, да укажем још на једну ствар. Ја сам имао код мене подбележника неког Божовића, који је дошао са женом и примао додатак на скупоћу на жену дуже времена. Одједанпут се испоставило да му то није жена, него пријатељица и тај Божовић шта је радио? По савету поднео је оставку која му је уважена, сам да не би одговарао. Кроз недељу дана сам чуо да је постављен у Срезу белоцрквенском опет за подбележника. Имамо даље подбележника неког Петра Петровића који је проневерио 10.000 динара народног новца. Дао је признаницу, али порезу није предавао пореској управи. Тај је Петровић отпуштен и јуче га видим код г. Станоја Неделковића; тражи да му се да за порезника. Он ће и добити место, јер код нас нико не тражи уверење, зашто је неко отпуштен из државне службе. Кад би се издао само један распис, да се о таквим стварима поведе рачуна да се зна где је ко био и зашто је ко отпуштен, онда не би могле да се догађају такве ствари да такви људи понова долазе у државну службу, да могу да чине још злоупотребе, па да нам онда ништа друго не остане, него кад проневера пређе преко 4 и 500.000 динара

да се ствар пријави суду па да такви људи иду у апс.

Господо народни посланици, ја сам изнео ово неколико случајева само зато, да вам докажем да заиста људи чине злоупотребе и да г. Министар и Краљевска влада, који су најмање зато криви треба да промисле о томе, а уз припомоћ свакако и господо из опозиције и да нађу пута и начина да се сузбије корупција, да предузму кораке и све потребне административне мере да се те злоупотребе спрече, јер није главна ствар да се ти људи казне, већ да се спречи да они могу вршити про- невере. Ја не желим да кажем да сам противу за- кона о сузбијању корупције, већ желим само да нагласим да тај закон не би могао да се примени на овакве случајеве, односно уколико би се такви случајеви појавили, морао би се применити Кривич- ни закон на њих.

Господо народни посланици, мени је жао, што г. Министар унутрашњих послова у своме експо- зуе није ништа казао о нашим бановинским упра- вама, јер наш народ, нарочито у северним краје- вима, искрено да вам кажем, није никако могао да заволи ове наше бановине. Ја бих желео да се Народна скупштина мало заинтересује овим да би видела, шта се и какав позитиван рад од ових ба- новина очекује пошто оне, како сам народ то ка- же, само коче рад народу у појединим општинама. На пример, господо посланици, ми имамо једну а- номалију, која никад није требала да се провуче. Ми имамо сталне и непокретне чиновнике, а то су код нас општински лекари. Ниједан други чи- новник ни судија нити ико други нема сталности, него само општински лекар и кад би једна општи- на хтела да се отресе свога лекара, није то у ста- њу да учини код нас. Ја имам једног општинског лекара који вуче 2.200 динара месечно плате, а има сем тога стан, огрев и осветљење. Јеврејин је. Он је општински лекар у општини од 5000 ста- новника, која има списак људи и породица, које тај лекар треба бесплатно да лечи. Тај списак са- држи 29 и словом двадесетдевет породица.

Дакле, господо, ако узмемо просечно, могу у најгорем случају два лица да буду болесна од тих 29 породица преко године и што лечи та два болесника, он прима 2.200 месечне плате од општине, има стан, огрев и осветљење, и поред тога има право лекарске праксе. Ја морам да вам кажем да је то за време бившег мађарског режи- ма било уведено да се бирају доживотни лекари зато што у оно доба није било довољно лекара и није хтео нико да дође у село да служи. Сада када ми имамо много лекара то не би требало до- пустити, него би требало да се лекари мењају и да долазе према способности, а не да један лекар ту може да доживотно остане а општина да не може да га смени. То наши сматрају да је само бановина крива, што је тако. Ја не знам зашто они то тако сматрају. Они кажу: Бановиске су у- праве криве што не допуштају да се овим лека- рима смање плате, јер има лекара који се и за 500— динара нуде да служе, али општинска у- права не може ништа да учини.

Ја бих још нешто хтео да кажем, господо народни посланици, а то је ово. Ми смо довели закон о општинама и према томе закону о општи- нама многе ствари су прешле из надлежности бан- ске управе у надлежност среских начелника, да

одлуке општинских одбора у главном треба да прегледа срески начелник. Међутим среско на- челство није добило ни једног чиновника, нити је услед овога у бановини мање чиновника. При- родна је ствар, кад се један огромни посао, као што је одобравање одлука и надзор над општи- нама пребаши са бановине на општине, да је мно- го мањи посао у бановини, а да се код среских начелства повећа. Међутим, у броју чиновника нема никакве разлике. Ја бих молио г. Министра да ово питање у споразуму са Бановином рас- прави, јер начелства су претрпана послом и не могу на време да одобравају општинске одлуке и да воде надзор над општинама зато, што су сувише заузети прегледом и одобравањем тих општинских одлука. Још једна ствар господо. Код нас у нашим северним крајевима постоји не- ко чудо од димњичарских концесија. Ти димњич- чари су засебна држава у држави, они наплаћују како хоће и колико хоће, и зато молим г. Мини- стра унутрашњих дела да на неки начин покрене да би се то питање решило, јер данас када народ сваку пару тешко плаћа, он тешко осећа то и те би таксе требало да се скину. Изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих де- ла и сматрам да сам требао ово да изнесем да би сва господо народни посланици пошли овим пу- тем те да све неправдности у својим срезовима саопште да би се те неправдности могле на вре- ме отклонити, јер ја верујем да се и г. Министар унутрашњих послова и Краљевска влада вољни то да учине. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. др. Милован Грба.

Др. Милован Грба: Господо народни посла- ни, г. предговорник, мој пријатељ Никић, унео је у ову Народну скупштину једну атмосферу као да ова наша држава која има 14 милиона, изгледа да је редуцирана сва на један срез у коме нема ништа друго него батињања и, господо, још не- што више: као да су ти жандарми и ти срески начелници колонијалци од некуд позвани у нашу земљу и као да они нису синови нашега народа.

Ја држим, господо, да сам дужан овде, об- зиром на овакав случај, да дам један деманти у погледу оних крајева у Савској бановини које по- знајем из свога искуства и из контакта са на- родом.

Ја могу, господо, и за себе да споменем ов- де толико, да сам преко 32 године непрестано на терену томе крају и да према томе могу врло ду- боко да просуђујем о разлици у раду среских на- челника и жандармерије, какав је тај рад био под аустроугарском управом, а какав је од дана на- шега ослобођења. Господо, и у нашем народу и у нашој интелигенцији постоји један атавизам, једна мржња на среске начелнике и на жандарме, као да су они прости извршиоци туђинске вла- сти. Међутим, господо, од дана нашега уједиње- ња, истина је, да је било и таквих среских начел- ника који су морали вршити и службу партиј- ског опредељивања, али ја морам да истакнем да у моме крају, а ево га и г. Тркуља из Врчког Моста као и опозиција да потврде овде да, што се тиче срезова у којима ми имамо пријатеље, који нас обавештавају о томе, како полиција код њих поступа, да ни један случај каквог батиња- ња код нас није био. (Гласови: Тако је!). Ја, го-

сподо, хоћу ово да подвучем из тога разлога, што држим да такав случај у нашем крају не може да се деси. А не може да се деси због тога што код нас и најпростији сељак држи до своје чести тако да нема тога жандарма који би га тучао, а да се он не би због тога жалио, чак и до Краља. Господо, ја држим да ми кад се налазимо на једној прекретници, ми сасвим другим очима гледамо на жандарме и на полицију. Ја сам имао прилике видети и у иностранству, каква је тамо полиција и жандармерија. Имао сам, например, прилике видети, каква је швајцарска жандармерија. Кд је у једној прилици, при пролазу војске, један грађанин демонстративно узвикнуо: „Доле војска“, полицајац га је одмах зграбио, греснуо о калдрму, па је одмах и маса притрчала и хтела да га згази. За овакав поступак противу мира и реда у земљи класичне слободе не само да је дакле жандармерија брутална, него чак и публика. Код нас влада један атавизам противу полиције и противу жандармерије, код нас је публика увек у једном непријатељском расположењу и против полиције и против жандармерије све докле, док јој какав крадљивац не покраде кућу или док је какав насилник не избатина. Тек онда она се сети полиције и жандармерије!

Господо, нека господин Министар унутрашњих послова одговара на ово, што је изнео г. Никић. Али ја овде позивам све моје другове из оних крајева, па и мога пријатеља г. Глишу Тадића, да потврде да код нас до сада није било батинања.

За мене се, господо, не може рећи да сам на терену имао на руци и за себе жандарме, среске начелнике и полицију. Било је, господо, сукоба између партијских барјактара, али морам рећи да су полиција и жандармерија били увек пасивни, а да никад нису интервенисали са батинањем или насиљем. Је ли тако, господине Тадићу? (Глиша Тадић: Тако је!).

И, господо, хоћу ово да споменем да нам је у таквим случајевима дужност да сматрамо жандармерију као један орган јавне безбедности противу паликућа, крадљиваца, провалника, ноћних шићара. Господо, увек је било таквих случајева да су разни ноћници и мачкари, изазивали жандармерију. Било је таквих случајева да су жандармерijske патроле биле нападане, да су и оне биле изазиване и било је потребно да употребе извесну силу, јер се сила силом одбија. А, господо, зар можемо да тражимо да наши жандарми буду Назарени и да их криминални типови ћушкају?!

Овде нико није изнео, колико је жандарма у Савској бановини погинуло, вршећи своје дужности. (Одобравање). Нико није поменуо, колико их има који су погинули, јер су неопрезни и благим поступањем то дозволили сумњивим елементима, атентаторима, послатим из Мађарске у нашу земљу. (Живо одобравање). Овде нема интерпелације шта да се уради са женом и сирочади једног погинулог жандарма у вршењу његове дужности, као што нема ни интерпелације о недавној погибији полицијских органа у Загребу, када су их туђинци, са туђинским бомбама имали да побију. (Одобравање). Ми, господо, морамо бити више спремни за одбрану нашег реда и поретка, него што мисле она господа, која траже да се назаренски поступа.

Господо, држава је онолико јака, уколико је кадра да се брани. И ми, патриоте из Савске бановине могли би на адресу господина министра да кажемо, да његови органи одвише имају поуздану у патриотизам месног становништва, па да нису довољно на опрези да се бране од туђинских елемената. Оно у Брушанима не би се догодило да су жандарми били стално на опрези и на стражи, очекујући да ће непријатељ да провали у нашу земљу. Тада се један жандарм налазио у једној кући, други у другој, мислећи да живе у своје народу, да нема опасности. Баш то поверење наших власти било је криво што су се ти туђинци усудили нападати на нашу земљу.

Господо, што се тиче среских начелника, ми као народни посланици треба да говоримо објективно и да ставимо руку на срце. Ничији положај у овој земљи није тако тежак као среских начелника. Срески начелник мора у своје срезу да одржава ред и поредак. Унутар има локалних капоња са којима срески начелник има да се бори. Срески начелник мора да лавира на све могуће начине. И народни посланици траже извесне захтеве, и Банска управа тражи извесне захтеве. И кажем да ничији положај није тако тежак као положај среског начелника.

Осим тога, господо, срески начелници у нашим крајевима некада су били најбоље плаћени чиновници у срезу, а данас они далеко заостају иза својих колега у рангу. Данас је служба среског начелника прилично деградована. (Др. Стјепап Бачић: Мој срески начелник има 10.000 динара месечно). То је врло добро. Јесте ли му пребројали те паре?

Ја ћу још на једно питање да се осврнем, што се тиче наших прилика у Савској бановини, нарочито што се тиче полиције града Загреба. Господо, град Загреб коракнуо је напред са једним великим прирастом становништва, од 90.000 дошао је данас у доба нашег уједињења, на преко 200.000. Напретком овим није у Загребу број редарствене страже сразмерно повећан, и то све ради оне наше формуле, буџетске могућности. У свима градовима у Европи, идите у Италију куд год се макнете на сваком ћошку стоје карабинијери, свуда види те полицију, стражаре. Полицијци један другог виде, свуда ту постоји брахијална мрежа по читавој вароши и нико не може да се окрене, а да га полицијско око не гледа. Тако је у Цириху, тако је у Женеви, а нарочито је то тако у немачким градовима. Брахијална полицијска власт чува у граду и људске животе и људске иметке. Међутим, господо, у граду Загребу одвише је мали број полицајца, а да би се свуда по реонима ти полицајци могли да метну, прибегава се да надзорник страже једнога да на једно место из друге реонске страже, а онда друго место остане сасвим без полициског надзора и зато су у Загребу и учестале честе провале, а догодило се, господо, да је једна банка на Зрињевцу проваљена, а и сам суд који је до полиције, зато што се на садашњу стражу међу велике дужности и ти стражари раде један прекомерно велики посао. Ја бих молио г. Министра унутрашњих дела који свакако има много смисла за ред и поредак, јер, господо, ми смо овде чули и г. Никића и другег посланике како су износили свакојаке случајеве а за све случајеве г. Министар унутрашњих дела имао је репресивне мере

и санкције. Свако оно дело које му је пријављено, ако је било погрешно извршено од стране власти, он је дао под ислеђење и учинио је своју дужност, али Министар унутрашњих дела не може унапред према пријави да осуђује органе власти, него тек кад му се докаже њихова кривица.

Ја држим, господо, односно прилика у Савској бановини, какве су оне биле до сада и односно прилика града Загреба, какве су до сада биле, ми можемо да констатујемо један велики напредак, један велики напредак под бановањем бана г. Перовића и ко год буде истраживао унатраг поступке и рад видеће, да је г. бан Перовић све учинио да даде својој бановини добру и ваљану управу. Исто тако, господо, ми и за шефа полиције загребачке имамо човека који се на томе месту показао и као ваљан и као достојан свога положаја, а уколико он не би могао одговорати свима потребама, ту је, господо, једини разлог у томе, што он нема особља за један град који се колосално развио. Ја и овде преузимам на себе ту одговорност да замолим г. Министра унутрашњих дела да се побрине да град Загреб добије онолико полицајаца, колико то теренски одговара модерним градовима, да се, господине Министре, не догађа оно да пред касарном може да буде убијен један Шлегл или ко други, јер отсуство власти по великим градовима изазива динамику криминалитета. А, господо, не може бити буџетске немогућности када се ради за мир и сигурност грађана, јер ми желимо да наши градови добију самоуправу и да дође до градских избора, али ни то не можемо пре провести, док немамо уређену и добро организовану јавну сигурност.

Господо, ја познајем господина Жикву Лазића из давних времена. Господин Жика Лазић, који је до сада радио на објективној администрацији у читавој нашој земљи, а нарочито у Савској бановини, показао се да је достојан ђак свога учитеља Стојана Протића (Аплауз) и зато што видим да ће наша администрација у томе ресору бити објективна, ако је он буде и даље објективно водио, гласаћу за прорачун Министарства унутрашњих послова. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч господин др. Стјепан Бачић.

Dr. Stjepan Bačić: Gospodo narodni poslanici, dozvolite mi da u prvom redu učinim izvesne zamerke gospodinu Ministru Predsedniku, na reči, ukoliko su one išle na adresu mene i mojih drugova, jer je gospodin Predsednik ustvrdio da izvesna naša kritika Ministarstva unutrašnjih poslova i iznošenje od naše strane izvesnih slučajeva policijskog nasilja, mogu škoditi ugledu naše države. Ja, gospodo, sa svoje strane smatram da ta zamerka nije bila umesna, bar što se tiče nas, jer smo mi uvek išli dobronamerno, u cilju da s jedne strane upozorimo javnost, a s druge strane i merodavne faktore da preduzmu korake da se te smetnje u našem narodu uklone. Smatram da ne može biti govora da bude kriv onaj koji kradljivca prijavljuje nego onaj koji krade. I mi, koji vršimo kritiku policijskih činovnika, koji ne zaslužuju drugo nego da budu kažnjeni, mi time znači da činimo ogromnu uslugu i našoj državi i našem narodu. Pa, ja ću biti tako slobodan da u toj dobroj nameri izvršim tu uslugu našoj otadžbini, kako se ne bi kazalo da se takvi slučajevi kod nas prećutkavaju i dovode kao da se previše ističe i smatra, kao da su

općeniti.

Gospodo, najbolja garancija za javnu bezbednost i mir u državi, specijalno u političkom pogledu, jeste ljubav i smirenje toga naroda, jeste privrženost državnoj ideji i državnom narodnom jedinstvu. I stoga gledišta idući, mi ne možemo dozvoliti da ono što mi svi znamo, što radimo, što naša štampa radi, što naši političari rade, da taj narod koji je vekovima duhovno i politički-kulturno bio razjedinjen, da taj narod koji treba sa svih strana da bude priveden novome duhu, — da ima izvesnih organa u žandarmeriji i policiji, koji taj narodni posao kvare, pa zato takav postupak žandarmerije treba oštro žigosati, jer seljak, onaj sitan narod, ne sudi o Vrhovnoj državnoj upravi po Skupštini i po Ministrima, nego sudi po onim ljudima, sa kojima neposredno dolazi u doticaj, dakle po žandarmima, sreskim načelnicima itd. I tu baš u tom pogledu treba suzbiti sve ono što škodi ovom duhovnom sljubljanju, ovoj ljubavi, ovom poverenju, koji treba svaki deo našeg naroda, i koji treba da deluje u našem narodu da svi imaju ljubavi jedni prema drugim. Gospodo, mi smo baš u tom pogledu videli da su sve naše policijske unutarne vlasti pravile ogromne pogreške. One su dolazile često iz mnogih razloga: iz korteškog razloga, političkog razloga često, i čisto privatnih i ličnih obzira. Naša policijska sila bila je upućena takvim putevima koji su škodili našem narodu. Ja ću za primer navesti samo nekoliko slučajeva. Vi se sećate, prošle godine povodom slučaja u mome srezu, gde su seoski momci prilikom jedne crkvene proslave došli u spor sa žandarmerijom, možda radi devojaka, i radi drugog čega, da je došlo do velike afere i izvršen napad na žandarmeriju, i do toga da je žandarmerija morala da upotrebljava oružje, i da je usled toga slučaja došlo do persekucije naroda u masama, koji nikako nije doprineo niti objektivnom posmatranju toga spora, niti ljubavi i poverenju naroda u policijsku silu i policijsku vlast. Došao je jedan policijski major koji je u masama taj narod hapsio, tukao i mučio. Drugi slučaj dogodio se u Orosavlju prošle godine, gde je te jeseni 100 ljudi bilo isprebijano radi ubistva jednoga žandarma iz ličnih motiva, a gde se konačno dokazalo i sudskom presudom da su bili motivi čisto ličnog karaktera, i da su muke koje je narod pretrpeo bile osnovane na krivoj pretpostavci da je to bio revolt ustaškog, političkog nezadovoljstva. Gospodo, ti i mnogi slučajevi u Lici, pa postupak žandarmerije i policije u Zagrebu, sve su to dokazi da naša policija i žandarmerija u mnogim slučajevima nije dorasla svome zadatku i da se sa izvesne strane uredovanje žandarmerije unosi politički karatker i upućuje na to i da su naši neuki žandarmi u svom uredovanju pošli izvesnim političkim motivima, i da su tretirali taj narod kao ustaški, kao separatistički i još gore. Gospodo, to su te pojave na koje treba upreti prstom. Ako hoću objektivno da govorim o našoj unutrašnjoj upravi, priznati ću da je to teška služba i da u mnogim krajevima policijska vlast i organi koji vrše tu službu, imaju težak položaj, da u takvim momentima nije dorasla, bilo da su previše pristrasni, bilo da su dobili takve instrukcije od svojih pretpostavljenih. Jedan od glavnih zadataka treba da postignemo specijalno u onim krajevima, koji su nastanjeni hrvatskim delom našega naroda, da žandarmi obzirno postupaju u tim krajevima i da budu postavljani ljudi koji imaju moralne kvalifikacije i inteligenciju za vršenje svoje službe, kako ne bi plemensku osetljivost naroda dotakli i kako bi se

u uredovanju ograničili na krivice, kako ne bi generalisali sa njihove strane i obuhvatali političke momente. Ovo bi imao općenito da kažem povodom debate budžeta Ministarstva unutrašnjih dela.

Ali, gospodo, jedna je važna stvar, na koju bi upro prstom, a to je, da se sa strane političke partije, danas vladajuće Nacionalne partije, vrši na policijske organe i na žandarmeriju i na upravnu vlast, jedan, nedovoljni po zakonu, politički upliv. Upravna služba jeste uzvišena, sveta služba. Da se ona može izvršivati na sreću i zadovoljstvo naroda, da ona bude skroz objektivna, da ti službenici budu zaista službenici državnih, da služe zemlji i općenitosti, potrebno je da službu vrše objektivno. Ali u momentu, kad se sa izvesnih strana, sa strana vladajuće partije, oni sile, da mimo svoju dužnost, koju im je zakon — § 118 Zakona o unutrašnjoj upravi — propisao, protivzakonito vrše političku propagandu, da se bave više partijskim poslovima, onaj čas prestaje poverenje naroda i objektivnost i nužno je, da se, upravna i žandarmerijska služba srodi sa narodom, da je narod shvati kao svoju. Onaj čas sve pogreške jednog slučajnog režima, jedne slučajne vlasti i jedne slučajne njene pogreške prebacuju se na državu, a kod toga strada kredit i ugled države. Ja ću, gospodo, upozoriti na neugodne pojave, da su sreski načelnici službenim aktom pozivali područne činovnike i sudsko činovništvo da se upiše u Nacionalnu stranku. Upozoriću na to, da su oni dobivali instrukcije od političkih ljudi, kako će i na koji način provoditi opštinske izbore i na koji će način uredovati. Mi smo prirodom zadnjih opštinskih izbora bili svedoci, da je tadašnji Ministar na raspoloženju, a podšef i potpredsednik vaše Nacionalne partije, g. Juraj Demetrović, koji nije bio u tome času nikakva službena ličnost, obilazio celom severnom Hrvatskom srezove, ne dolazeći u doticaj sa narodom u svrhu propagande za izbore, u svrhe stranke, nego je obilazio sreske načelnike i njima davao upute, na koji način da provode opštinske izbore i da pripomognu pobedu Nacionalne stranke. Ako je Ban Perović dozvolio, da jedna politička ličnost na takav način vrši direktan upliv... (Glas iz većine: Za to nije znao Ban!). To je žalosno, ako nije znao. Ako dopustite, da nije znao, onda je žalosno što su sreski načelnici pokorili se tome, a rezultat ćete odmah čuti. Rezultat tih poseta i presija g. potpredsednika vaše stranke, bio je taj, što je moj sreski načelnik pre opštinskih izbora, izvršio presiju na one, koji su hteli da postavie druge liste, pa je službenim aktima, koje je dostavio svima posednicima oružnih listova i svima imaocima raznih koncesija i obrtnica, dostavio i upozorio da imaju izaći na izbore i glasati za Jugoslovensku nacionalnu stranku, pod pretnjom da će im se oduzeti oružni list, da će izgubiti koncesije, jer, kaže se u tome aktu, da su nelojalni građani ove države. Gospodo narodni poslanici, to je službeno učinjeno jednim aktom u kome se identifikuje jedna partija, ma kako bila velika sa državom i sreskim načelstvima. Gospodo, taj načelnik u mome srezu, imao je kuraži da je izdao oglas pod pečatom, da poziva radništvo fabrika da glasa za Jugoslovensku nacionalnu stranku, obećavajući im, da će u tom slučaju svi radnici biti zaštićeni u nameštenju kod svojih poslodavaca. Ako se tako drsko ide i identifikuje upravna vlast s jednom strankom, onda nije nikakvo čudo da narod, koji nije bio naklonjen i ne može biti naklonjen Jugoslovenskoj nacionalnoj stranci, da nije mogao imati poverenja

u policisku vlast. Na to upozoravam gospodina Ministra unutrašnjih dela, da sa takvom praksom identifikovanja jedne stranke sa državom, i njenim velikim i uzvišenim ciljevima, neće se postići efekat, koji očekujemo od poštene uprave za koju sam rekao da je naš saradnik na onome procesu slivanja našeg naroda u duhovnu i nacionalnu celinu. Pošto do sada nisam video, gospodo, da je u tome pravcu Ministar unutrašnjih poslova mogao zaprečiti sve te pojave područnih mu banovina, a specijalno u krajevima hrvatskog dela našeg naroda, kome je najpotrebnija jedna uprava koja će biti pristupačna narodu, koja će biti humana i koja će biti na visini svoga zadatka, ja zato izjavljujem da ne mogu glasati za ovaj budžet. (Odobrovanje i pljeskanje).

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. Јордан Бабаковић. (Пљескање).

Јордан Бабаковић: Господо народни посланици, када је реч о раду Министарства унутрашњих послова онда је, ради познавања тачног стања ствари и ради давања правилног суда о успесима овога ресора неопходно потребно да се вратимо у прошлост и да се сетимо прилика нарочито на нашем класичном југу, какве су биле пре десетак година.

Сви се тога сећамо. Роварења и паклени рад наших непријатеља били су на врхунцу. После крвавих ослободилачких ратова и властима и ономе дивном народу с југа, била је наметнута нова, тешка борба. У тој борби, у којој противу нас и противу онога доброг и родољубивог света нашег класичног Југа, нису бирана средства, није жаљен новац, нису се штедели животи. И свему томе пакленом раду плаћеника следовала је друга једна акција, исто тако подла, немилостива, непоштена пропаганда, која је имала за циљ, да сву ову борбу представи пред иностранством као борбу нашега југа, противу мајке отаџбине.

И данас, када се свега тога сетим, када се сетим шта смо све због тога пропатили, шта поднели, колико жртвовали и зашто смо се ми јужњаци дивовски понели са оним злочинцима, уз дужни пијетет према онима, који су пали, ја као представник тога краја, данас када је тамо све мирно, благодарећи готово надчовечанским напорима органа безбедности и нашој витешкој војсци као и онима свима знаним и незнаним јужњацима који су свима средствима бранили своју рођену груд од злочиначких нападаја и умишљаја, који су не само широм наше отаџбине, него и широм целога света свима и свакоме показали, да их и по цену живота нико не може одвојити од мајке Југославије.

Ето, када се сетим свега тога, и када то упоредим са данашњим приликама, ја, одајући хвалу и признање напорима власти да се то постигне, чиним правду и испуњавам једнодушну жељу мојих малешеваца и царевоселаца, који данас заштићени од свих паклених умишљаја плаћених агента, обезбеђени код куће, на њиви, у шуми, на путу, у планини, мирно раде своје послове, брину своју домаћу бригу, спокојни да се то зло време неће више никада вратити.

И ако рањени до срца невољама и несрећама, које су нам долазиле од братске руке, ми гледајући дубље и даље, него што то чине и што могу да чине неки из Ћустендила, жељни да оства-

римо јединство свих Југословена, топло поздрављамо племениту намеру, која се на видуку указује, али пуни искуства из прошлости чинимо обазривим све и свакога, да се добро испита искреност побуда и намера, јер ми смо до сада са те стране само разочарења доживљавали, па нам је ново разочарење непотребно. Малеш и Стари Пијанац; како се некада звао Царевоселски срез, кад је реч о управним властима, не желе ништа друго, него да се и даље обраћа пажња да се на чиновничка места шаљу достојни људи. Грађани овога среза, Царевоселског, прошле године у априлу пре Ускрса положише испит свога дубоког родољубља приликом уништења последње петорке, која им је била послата из њиховог сусетства са оне стране границе, ради ремећења реда и мира њиховог краја. Ретко ко да уме бити захвалан, да уме добро памтити и добро добрим вратити, као што то уме народ мога краја. У честитом, радном, ваљаном, поштенном и спремношћу чиновнику, народ мога краја гледа свога правог пријатеља и он ће га увек слушати, и његовим саветима следовати. Због тога ја тражим да се и даље продужи шаљање најбољих чиновника у наше крајеве. Политику данашњег господина Министра унутрашњих послова, у том смислу, треба продужити и даље, па ће, неминовно, резултати бити благотворни.

Овде је пала осуда против жандармерије. Ви знате да сам ја био на терену у Јужној Србији преко 40 година као јавни раденик и могу вам рећи да у првим годинама доиста наша жандармерија није била на достојној висини и ја сам као ондашњи посланик у Привременом Народном претставништву код данашњег господина Министра, а онда начелника Министарства, чинио више пута интервенције да се оно стање поправи. Али, када се упореди ондашње стање са данашњим, огромна је разлика. Ја не знам како је са жандармеријом у другим крајевима, али код мене у моме крају и уопште у Јужној Србији жандармерија и жандармеријске станице уређене су на најбољи начин. Ви знате да су само шумски крајеви, да нема кафана и сваки човек који случајно одоцни, њега жандармерија прими и на преноћиште и на исхрану и неће за то да прими никакву накнаду. У исто време, господо, они служе као инструктори и у земљоделству. Поред сваке станице постоји извесно парче земље који они рационално обрађују и дају примера осталоме народу. Као што рекох, стање је код жандармерије одлично и ако ко не верује, нека се потруди до мога краја, па ће се уверити. Истина приликом подизања тих жандармеријских станица у 1919, 1920 и 1921 години народ је у прво време био незадовољан, што их је морао подизати о своме трошку, али се је сад уверио да су му оне од велике користи.

Задовољан досадашњим радом овога ресора, у чему налазим највећу гаранцију да ће се и даље тако радити, изјављујем, да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих послова у појединостима. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, са вашим допуштењем ову седницу прекидам, а наставићемо рад после подне тачно у 4 сата.

Седница је прекинута у 12,45 часова.

(После прекида)

Наставак рада у 16 часова.

Претседник др. Коста Кумануди: Господо, настављамо седницу. Има реч г. Марко Петровић.

Марко Петровић: Господо народни посланици, сви крајеви наше домовине који су присаједињени нашим националним државама Србији и Црној Гори, вековима су очекивали слободу и своју данашњу националну државу, али ни један крај као јужна Србија није то осетио, нити је могао осетити значај ослобођења и схватити, шта значи бити слободан у својој држави, где је човеку поред економског, културног и националног развоја, на првом месту, загарантована лична и имовна безбедност. Јер, господо, онај који свагда нешто у довољној мери има, не може од тога да осети потпуно задовољство, као онај који никад од свега тога није имао па то наједанпут добије после вишевековног исчекивања. Господо, у свима нашим крајевима, сем у Јужној Србији, пре ослобођења и уједињења, и ако није било свега онога што је требало да буде за један национални полет, било је бар толико реда да је човек могао знати, шта је његово и да није морао стрепити кад пође од куће да ли ће се жив опет кући вратити. А ми у Јужној Србији пре ослобођења нисмо имали ни те најелементарније услове за живот и за то мислим да наш суд о јавној безбедности и о реду и поретку у држави мора бити најобјективнији и најтачнији. Исто тако наш суд мора бити најправилнији о данашњем реду и поретку и људима који се са свога одговорног положаја старају о томе реду и који су највише допринели увођењу тога реда, јер нажалост, услед поратних прилика и после нашег ослобођења наши крајеви на Југу били су споља узнемиравани, једни од качака а други од комита, а та узнемиравања била су потенцирана од појединих чиновника и других фактора који нису познавали своју деликатну мисионарску дужност у тим крајевима. Данас, господо, тамо доле, благодарећи државном угледу, који је порастао највише за време овога режима, у погледу јавне безбедности и уопште државне и народне сигурности, те према томе и народнога спокојства, које једино омогућава човеку да се лати корисних послова, — не само да можемо бити задовољни него можемо бити и поносни.

Мислим, да нећу претерати ако устврдим да је безбедност на Југу, изузев у неким граничним местима на источној граници, потпуно савршена.

На Шар-планини, по којој су се некада овце могле чувати једино уз потпору нарочито плаћених чувара — званих дерудеција т.ј. првака из појединих албанских фисова, па ипак нису биле сачуване — данас поред многобројних стада по њој, на све стране, од Тетовадо Призрена и од Урошевца до албанске границе унакрст, слободно иду лети планинари, а зими смучари из свију крајева наше земље.

Али, господо, робовање туђину било је тамо дуго, а рад наш у првим годинама после ослобођења није био систематски јер, као што рекох, нисмо имали довољно истинских државних мисионара, који су могли разумети тамошње прилике и који су потпуно схватили своју мисионарску дужност. Треба још много напора да се може рећи, да је, и поред савршене јавне безбедности, све тамо добро и онако како би требало.

Још има пуно несавесних људи који непатриотски или из личних рачуна користе на све могуће

начине немилу прошлост. Ви сте пре неки дан сами чули у овме Дому, како је један господин казао, да се у Јужној Србији још увек толерирају и трпе такви људи, а да се национални елементи запостављају и чак прогоне. Има, нажалост, много таквих, који се, када им не иду послови добро и како желе, окоме на овај добар, поштен и вредан свет, који никакве везе нема са туђинским плаћеницима и агентима највећих и заклетих југословенских непријатеља, и који мисле да могу давати меродавни суд о тамошњим приликама, иако појма немају о њима.

И ето видите, господо народни посланици, како се људи титрају са најделикатнијим осећајима и спокојством тога честитог света чак и такви који рефлектирају на вођство у народу и имају претензије да баш у помоћ тога света из Јужне Србије, дођу и на најодговорнија места у овој земљи т.ј. на министарске положаје. (Милош Драговић: Немој да вређаш, то није истина!). Шта се ти узбуђујеш?

Смело тврдим, господо народни посланици, да је наш свет на Југу — иначе пун најбољих предиспозиција да у сваком погледу уз своје ослободилоце појача стубове на којима почива наша вишешка домовина — остао и поред свега, најпозитивнији и најлојалнији грађанин наше Југославије, поред тога, што је било људи, а и данас их има који га, свесно или несвесно, својим неделикатним поступцима и шићарским рачунима гурају са правог пута и коче и оспоравају његов брзи полет и напредак у сваком правцу.

О овоме могло би се нажалост много говорити, али данашња унутрашња политика наше Владе, а посебно нашег Министра унутрашњих дела, као и пречишћени појмови о приликама у Јужној Србији код нашега вођства, дају пуне гаранције да се старо неће вратити и да ће се тенденциозне речи свих провокатора разумети у правом њиховом смислу и значењу код свих тих фактора и да се неће поћи уназад ни по чијој жељи.

Национални људи у Јужној Србији не само нигде да се не потискују, већ се свуда истичу. Доскора, господо, ми смо имали један незнатан број чиновника из тих наших крајева, а имали смо их и имамо их из свих крајева наше земље, па и велики број Руса. То наш народ разуме и правилно схвата.

Последњих година пристичу многи наши одушевљени национални млади људи из тих крајева и заузимају чиновничке положаје у чиновничкој хијерархији, па и више чиновничке положаје по целој нашој земљи. Тамошњи народ са поносом гледа ту своју омладину и срећан је, јер му је то доказ да живи у својој драгој националној држави, и срећан је, пошто тај народ само уме то и да оцени шта значи, јер још памти времена, када нико под туђином није могао ни пандур да буде у државној и самоуправној служби.

Да не мисли дотични господин, да ови млади и одушевљени национални људи потискују неке националне елементе у Јужној Србији, за које је сигурно овде чуо, јер он Јужну Србију, на коју алудира, и не познаје. А ја тврдим да је ово најпозитивнији потез данашњег режима у Јужној Србији и може да му служи на част.

Национална омладина умеће све ово добро да запамти и све да схвати. Национална омладина у

Јужној Србији победиће све Ванче Михаилове и затвориће уста свим добронамерним и рачунским »патриотама« (Др. Никола Кешељевић: Ваљда добронамерним патриотама?) Има и добронамерних под знаком питања. Господо, ја се не бринем да ће ми неко моћи казати да је ту Министар унутрашњих дела, па да ме је изабрао за народног посланика и да зато браним његову политику. Био сам ја, господо, и пре њега три пута биран. Али, долазак г. Жике Лазића за Бана Вардарске бановине претставља и јесте један датум за Јужну Србију. (Пљескање). Ово морам да нагласим нарочито, јер се после тога времена на свима странама одмах заиста осетила друга, лепша и срећнија атмосфера. Г. Жика Лазић данас је наш Министар унутрашњих послова и могу да кажем да се од поменутог дана води једна корисна по националне интересе и сваке хвале достојна политика у Јужној Србији. (Пљескање). Ја знам да су после његовога доласка многи очекивали другу политику. Сећам се да је једна маса добро плаћених пензионера са свих страна очекивала да буду постављени за претседнике општина у Јужној Србији, па се неки чак и виши пензионери нису либили да траже и сеоске општине. Мислили да ће г. Лазић наставити политику једног великог жупана који је у четири вароши своје жупаније смењивао мештане и довео људе са стране. А кад г. Жика Лазић није хтео да пође тим путем, јер је сматрао да првенствено треба да ради са људима тога краја, онда су се чуле речи чак и о једном Жики Лазићу, речи које не би требале да се чују. (Пљескање).

Господо, било је речи од многих говорника, па чак и од једног нашега друга из Јужне Србије, о неком политичком насиљу, па чак и о неком кундачењу. Не замерите што морам опет да нас Јужносрбијанце сматрам као најквалификованије и најпозваније да о овоме даду свој суд, јер ми још памтимо кундаке из турскога доба, па памтимо из времена окупације, а нажалост било је тога и за наше време. Али, господо, у овоме режиму те ствари толико су сведене на минимум да могу слободно казати да никада исправнију полицијску власт и лепшег држања у жандармерији ми у Јужној Србији нисмо имали него што је она данас под овим режимом и под управом данашњег Министра унутрашњих дела. (Одобравање). Сада, господо народни посланици, дозволите ми да умолим г. Министра унутрашњих послова за неке ствари које се тичу само мога краја и још којег среза у ближој околини. Тиче се њесних захтева жандармеријске власти од оних грађана којима су у своје време дате пушке. Познато је господине Министре, да су им дате пушке у оно време када им је била потреба. И како је сада хвала Богу за те пушке потреба престала, ипак су пушке у народу. На тим се пушкама с времена на време врши преглед од жандармеријских власти. На истим недостаје негде по који завртањ или други неки део или је напрасно дрвени део пушке и томе слично. Сада се од грађана тражи, да сваки о свом трошку изврши оправку на добивеној пушци, која је код њега. Узалуд се бране да су пушку у таквом стању примили, јер се наређује да исту пошаљу у артиљеријски завод у Ханријеву и да је, после оправке опет сами приме, јер по војним прописима и наређењима војне окружне команде, не може се

у мирнодопско време пушка оправљати на терет државе.

Када неко од грађана нема да плати, тражи се од општине, да то она учини. Исто тако за утрошену муницију тражи се наплата, и то десетострука.

Грађани тврде да су извесну количину муниције у крајњој нужди: или приликом пожара, или приликом насртања каквих дивљих зверова на село или стоку потрошили. Мислим, да овим људима, којима су пушке поверене као достојним и поверљивим грађанима, није право да се причиншавају овакве непријатности. Није право да неко за три метка плати 90 динара, или да за малу оправку са путним трошковима плати неколико стотина динара.

Стога молим господина Министра, да у споразуму са војним властима ослободи људе ових излишних трошкова, дангуба и непријатности.

Друго једно важно питање за мој срез, а и цео бивши тетовски округ, чије је становништво у већини печалбарско, јесте питање једне неправедне дажбине, која се у последње време, поред редовне таксе по закону о таксама, наплаћује за сваки загранични пасош. То је такса од 100 динара зв. „главарина“ која се наплаћује за исељенички фонд у Загребу, и то према распису Министарства унутрашњих послова, а на захтев Министарства социјалне политике и народног здравља.

Питање печалбе у целом Пологу, с обзиром на мало зиратне земље и велику пренасељеност тога краја, јесте животно питање. Свет је приморан да иде на печалбу не само у поједина места наше државе већ и ван граница, и зато му је потребан загранични пасош. За сиромашног печалбара, који иде да тражи зараду у свим балканским државама, па чак иде и у Чехословачку и Мађарску, требало би смањити и редовну таксу за пасоше, а камо ли истој придодати још ову главарину од 100 динара. Ово је неправедно и стога, што наш печалбарски свет нема никакве користи ни везе са исељеничким фондом у Загребу.

Стога молим господина Министра, да у споразуму са г. Министром социјалне политике и народног здравља, повуче овај распис и ослободи сиромашне печалбаре овога за њих тешкога терета. Иначе са највећим убеђењем гласам за буџет Министарства унутрашњих дела. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Јутрос је господин Претседник Краљевске владе упутио један апел Народној скупштини, да седница буџетске дискусије протекну у миру и складу, што је потпуно оправдано и на свом месту. Али под оваквим условима то се не може остварити све дотле, док се господа народни посланици из већине не буду достојанствено опходили и не изазивају говорнике из опозиције на немиле догађаје непристојним речима, а нарочито све донде, док господа Министри не схвате достојанство свога положаја у толикој мери, да не могу претити никоме у овоме Дому и да не могу малтретирати њихове опаске и њихове напомене.

И јутрос је господин Претседник Народне скупштине мени одговорио на један немно инцидент.

Претседник др. Коста Кумануди: Ви сте мени већ одговорили на мој одговор и молим да преко тога пређете.

Милош Драговић (наставља): Молим лепо, то се може рећи. А синоћ су Министар унутрашњих дела г. Жика Лазнић и Министар просвете г. др. Илија Шуменковић били сведоци једне грубе речи, коју је изговорио један активни Министар из задње клупе. (Један глас из већине: Али сте узвратили, и то са интересом!) Ја сам узвратио, и сматрам да треба да узвратим, јер сам ја у овоме Дому њему раван, и ако сам узвратио са интересом, жао ми је што му нисам дао приде интереса, јер нисам дошао овде да вршим лични ђеф, него да вршим народну вољу и да претстављам народ.

Али, господо, у интересу достојанства овога Дома, у интересу озбиљног вршења наших послова, потребна је пуна хладнокрвност у разматрању свег оног материјала, који је пред нама у овим важним моментима, као што је доношење буџета.

Господо, данас се третира један буџет Министарства, које има највише удела у управљању државом, које чува ред и законитост у земљи, које чува личну и имовну безбедност свих грађана у овој држави. Ми морамо данас да мало прокоментаришемо целокупан његов рад за прошлу годину дана и да у другом реду дамо сугестије, шта треба да радимо за идућу годину дана.

У току прошле буџетске године извршени су општински избори на основу закона о општинама, који је ова Народна скупштина донела у прошлом редовном заседању.

Господо, ништа није драстичније, него кад човек мора слушати својим ушима овде у овоме Дому једну лепу песму о слободи, која је била за време општинских избора, а на терену је било лелека и јаука. Општински избори у овој земљи су извршени ни мало повољно за све вас, који желите да се изврше слободно. Општински избори нису извршени по интенцијама сковане партијске заједнице, која се зове Југословенска национална странка, а још мање су могли да буду извршени по принципима слободе и слободног опредељења.

Ви, господо, нисте наступили као нова основана и призната странка, него сте наступили по старим партијским опредељењима. Онде у колико су били вешти људи, који су имали утицаја на власт, у толико су онемогућили свима противницима да се кандидују, који су били против њих лично, а можда не против партије, коју ви данас претстављате у овоме Дому.

Господо, срески начелници у овоме послу ни мало нису били на завидној висини, да спроводе интенције ваше политике, односно главног одбора ваше странке, нити г. Министра унутрашњих дела, коме не можемо приписивати ништа у грех, што ви са среским начелницима чините на терену.

Јер, господо, ја који сам узимао учешћа у оснивању једне нове странке, могу само да вам кажем, са колико се тешкоћа боримо на терену због самовоље народних посланика Југословенске националне странке и због самовоље појединих среских начелника. Ми зато не можемо ни мало кривити г. Министра унутрашњих послова, али је наша намера да му скренемо пажњу на такве случајеве да такве случајеве корегира у духу законског реда. Нисмо ми дошли овде нити да кога тужимо нити да кога оставимо без парчета хлеба,

али тражимо да се сва законска права како нама тако и вама поштују.

Господо, ја ћу вам прочитати један исказ дат 24 фебруара 1934 у Клубу Југословенске народне странке у Битољу који може донекле илустровати право стање ствари на терену. Неки Јован Димовић и Богдан А. Стојановић из села Вашаренца, општина Ивањевска, срез битољски, дали су овај свој исказ: »Да ми је од пре два дана т.ј. 22 фебруара тек. године званичном позиву позван ја и неколико нас чланова Југословенске народне странке у суд општине Ивањевске и тамо нама је саопштена наредба г. начелника среза битољског који наређује строгом наредбом бр. 15394 да се агитација у тој општини у име Југословенске народне странке не сме да врши, иако се неко на томе делу ухвати да се везан преда суду општине. Исто тако наређено је старешинама села да мотре на ову агитацију па ако се двојица заједно у томе разговору нађу, да се спроведу у општину.

Недељко Јовановић и Мустафа Рифатовић изјавили су среском одбору Југословенске народне странке у Битољу следеће: »У суботу 3 фебруара 1933 године извршен је од стране командира жандармеријске станице претрес моје куће тражећи од мене списак Југословенске народне странке у који су чланови уписани. Овај претрес вршен је без икаквог писмог решења, те не знам на основу чега се моја кућа претреса. Ја сам овим жандармима саопштио да се списак налази код благајника странке. Исто тако је и сам Мустафа Рифатовић као председник месног одбора у општини Тополачкој претресан тражећи спискове чланова Југословенске народне странке«.

Господине Министре, ово нису приче, ово су дела која врше Ваши органи на терену. Ово су дела која врше срески начелници и која су противна закону. Али они нису криви. Криви су господа народни посланици који сматрају да је претежност њиховог политичког утицаја и ауторитета преча од законитости и од државе и од свега моралног у овој држави. Господине Министре, ми не оптужујемо али тражимо да све ове случајеве најстрожије кажњавате. Нама неће бити довољно ако то само остане ваша реч.

Господо, општински избори који су вршени, показују колико је све злонамерности и интенција позакано од стране среских начелника да буде изабрана ова или она личност. У срезу Грачаничком у општини Девет Југовића, о чему сам ја поднео интерпелацију, вршени су и други пут 31 децембра 1933 год. Тога дана управо пре тога дана, а то је 28 децембра отишла су четворица полицијских писара са четрдесетпет жандарма на територију општине Девет Југовића да силом власти натерају народ, за кога ће гласати приликом општинских избора.

Господине Министре, то чине ваши органи. Ја не оптужујем никога, али ово је истина. И сада замислите, када је то истина, погледајте шта се дешава. Враћено је око 250—300 људи силом жандармерије да не могу употребити своје право гласа по законодавству и по уставним одредбама. Ако покушате да нас у то разуверите да нисмо у праву, онда нам је јако жао, господине Министре, што немате довољно разлога.

Ја сам прошле године поднео једну интерпелацију о раду жандармерије у погледу партијских

организација. У селу Шетоњу, у срезу Млавском, у бившем округу Пожаревачком, неки Ченгић, жандармеријски поднаредник, сматрао је себе политичким вођом у селу Шетоњу, па је отворио политички збор ЈРСД, тако се онда звала ваша странка. (Један глас: Није истина!). Ја тврдим да је тачно, и то не можете оспорити. Да ли ти није жао Младене Милошевићу што то село припада Југословенској народној странци, а не твојој?

Дакле, господо, ја до данас нисам добио одговор на ту интерпелацију, ма да је тај жандармеријски поднаредник, у присуству своја два друга жандарма, који су му чували стражу док је држао говор, говорио, да увери присутне да је једино могућа само странка ЈРСД.

Ја бих био слободан да скренем пажњу још и на то колико се далеко иде у изигравању закона и законских одредаба у своје личне сврхе. Ту скоро изашао је у „Гласнику Југословенске националне странке“ један чланак, који говори о неком „суперпатриотизму“. Мени се чини да је писац тога чланка г. др. Алберт Крамер, генерални секретар ваше партије и да га је руководило да тај чланак пише само оно, што је у његовом личном интересу, а то је, да тамо, на територији Дравске бановине, постоји извесно груписање патриотских удружења, које се сакупило у једну организацију и које се зове Савез ратника. Је ли тако, господине др. Рапе? Да. Ту су окупљени и народна одбрана, и четничко удружење и ратници и инвалиди. И-шта бива сад? Тај чланак, који је злонамерно написан, инспириран личним мотивима, има за циљ да служи као подлога тражења од господина Министра унутрашњих дела да се то друштво растури. (Жагор код посланика из Дравске бановине). Ако, господо, то друштво не буде растурено, ја вас уверавам, да ћу бити најзадовољнији, па макар и слагао овога момента, али ако буде растурено, ја вас молим да ви на себе сав морални терет примите. (Др. Стане Рапе: Ако ради противно правилима). Не, противу правила може да ради сваки, али не може да ради противу закона. Али има разлога, господине др. Крамер да се то друштво растури!

Време је, господо, да се једанпут претресе и тај кутак наше отаџбине у коме ви сматрате да имате права да радите шта хоћете. (Протести из редова већине). Ја кажем, да је ово са планом начињено и да ће са планом бити остварено, што ја дубоко жалим, јер до данас нико није могао у овој земљи, да оспори националност, националну припадност и дорбонамерност на политичком пољу и добронамеран рад ни једног до данас постојећег националног удружења, па ни Народној одбрани, па ни Четничком удружењу, јер су то удружења која имају у својој историји рада дивну прошлост и своје узвишене задатке.

На крају сам слободан да дам овакву изјаву: Нама није циљ да злонамерно износимо факта и то не чинимо мале фиде, а далеко смо од тога да за све те и такве поступке оптужујемо нарочито Министра унутрашњих дела г. Жику Лазича, али са пуним правом захтевамо да се све наше тражње подвргну једној опсежној истрази и немилосрдном прогону свега оног особља, које противу закона спроводи своју вољу. На вама лежи, господо народни посланици из владине већине, да не тражите од среских начелника и полицијских писара,

a и од осталих чиновника да врше ствари које се противе јасним законским прописима и да од њих захтевате да свој чиновнички ауторитет стављају у одбрану интереса ваше партије и ваше личности. То је моја изјава за коју сам у стању да примим сву моралну одговорност и пред Богом и пред народом. (Одобравање и пљескање на левици).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Грубер (Гласови: Није ту). Пошто г. Грубера нема, има реч г. Ивандекић.

Dr. Mirko Ivković-Ivandečić: Gospodo narodni poslanici, koristiću se ovom prilikom, kada se pretresa budžet Ministarstva unutrašnjih dela, da iznesem izvesne konstatacije iz našeg javnoga života i to baš iz onoga u oblasti unutrašnje uprave i da učinim izvesne napomene, sve to u cilju, da se o tome povede računa.

Ustavni je u nas princip, da se opštine upravljaju po načelima široke samouprave. Ovaj je princip sproveden u nas samo partikularno, jer nedavno donesenim zakonom o opštinama zavedena samouprava samo u seoskim opštinama, dočim u onim varoškim upravljaju se danas po jednome sistemu, koji se može nazvati kako mu drago, samo ne samoupravnim.

Perioda, gospodo, u borbi između centralne vlasti sa jedne strane i između privrednih i kulturnih centara sa druge strane, za samoupravu, bila je dugotrajna u istoriji razvitka upravnoga prava. Mnogo je truda i napora utrošeno, dok nije preovladalo opšte mišljenje, da razvitak opština u svakom pravcu može zagarantovati jedino samouprava na taj način, da se vršenje upravnih funkcija u opštini uz kontrolu državne vlasti preda samom narodu, koji će te dužnosti da ispuni putem svojih izabраних odbornika i izabраних činovnika. Stoletna praksa utvrdila je, da narod po instiktu svome teži i nastoji, da svoju opštinu što lepše, što bolje uredi, pa bi po mome dubokom uverenju bila greška, ako bismo varoške opštine i na dalje sputavali da do svoje Ustavom im zajemčene samouprave dodu, jer sprečavati opštine u tome, značilo bi sprečavati im razvitak njihov. Država, gospodo, nije drugo do organizovana celina sviju opština u zemlji, pa je s toga u eminentnom državnom interesu, da omogućimo stvaranjem potrebnih preduslova, razvijanje i jačanje opština.

Funkcije i zadaci moderne opštine, naročito one varoške, usled tradicija, usled strukture njenog stanovništva tako su složene, često puta komplicirane, da iste mogu na opšte zadovoljstvo da izvrše i reše samo ljudi, koji su nikli iz iste sredine, koji do u tančine poznaju prilike, i ljudi koji pored svega toga imaju volje, sposobnosti i zdrave ambicije, da se odadu pošteno i iskreno službi opštini svojoj i njenom stanovništvu. Odabiranje takovih može se zamisliti samo putem izbora, jer narod se retko vara u odabiranju svojih upravljača.

Danas međutim u varoškim opštinama, po postojećim propisima, gradski odbornici i činovnici postavljaju se imenovanjem. I pored najbolje volje nadležnih, da pri tome pogode volju naroda i sačuvaju interese opštine, nemoguće je sprečiti, da putem bilo kakvih veza ne dođu do uticaja i izražaja vrlo često puta takova nastojanja, koja dolaze iz povredene sujete pojedinaca, iz partijskog inata, a kod nekih pak i iz takovih pobuda, koje sa opštim interesom naroda i dotične opštine ništa zajedničkog nemaju. Prirodno je pored ovakog sistema, koji nije tvorevina

današnjeg režima, nego se vuče iz vremena režima, koji su predhodili ovom, da naše opštine, bar one na severu koje poznajem, samo što životare. One graju u dugovima, napravljenim svojedobno, lakomislno, a za čije vraćanje nije se staralo u doba prosperiteta, jer imenovani odbor i činovnici nisu imali dovoljno razumevanja za interese opštine, pošto često puta nisu bili ni članovi ni poreski obveznici iste. Ovom i ovakvom stanju učiniće kraj na čitavoj liniji opštinskih uprava, zavedenje samouprava. Tek kada bude zavedena samouprava i u varoškim opštinama, kada narod uzme u svoje ruke brigu oko svoje opštine, moćiće prilike i u varoškim opštinama da krenu na bolje, poremećene finansije da se saniraju. I ako su stajali bilo kakvi razlozi na putu za zavedenje samouprava u varoškim opštinama, danas već nakon pet godina iza šestog januara, oni ne mogu više biti tako jaki, da još uvek sprečavaju uspostavljenje normalnog i ustavnog života u varoškim opštinama. Ja se nadam, da će J.N.S. koja u svome programu zagovara široke samouprave, preko Kraljevske vlade, koju pomažemo u izvođenju njenog programa, hteti i uneti što skorije ostvariti taj deo svoga programa i u varoškim opštinama donošenjem zakona o samoupravi gradova.

No nije dovoljno za polučenje željenoga uspeha samo donošenje zakona o samoupravi gradova, jer i najbolji takav zakon ostaće mrtvo slovo na hartiji, ako se ne postaramo ujedno i za finansijska, materijalna sredstva pomoću čega će gradske uprave da izvrše zakonom im opredeljene i poverene funkcije i zadatke.

Te funkcije i ti zadatci u varoškim opštinama krupni su i zamršeni. Moderna opština nije više samoupravna jedinica nego zajednica različitih slojeva svoga stanovništva, koja osim upravnih funkcija, ima krupnijih zadataka na prosvetnom, na privrednom i na socijalnom polju. Vršenje tih funkcija i vršenje tih zadataka i problema iziskuje mnogo para. Lišeni svakih prihoda, gradovi danas jedva mogu da prikupe onoliko sredstava da pokriju lične izdatke svojih činovnika i nameštenika, a na materijalne potrebe stanovništva ne dotiče. Skoro jedini su prihodi gradskih opština gradski prirez i gradska trošarina. Oba ova oblika gradskih nameta padaju teško na našu i ovako već iznemoglu privredu. Naročito pak ova opšte omrzuta trošarina, što poskupljuje do neizdržljivosti život u gradskim opštinama. Usled trošarinskih stavova udarenih na životne namirnice i ostale životne potrebe u gradovima, te usled pijacovine, što se naplaćuje povrh trošarine, život je poskupio i on je danas do tri put skuplji no onaj po selima, a da od toga proizvođač nema nikakve hasne, jer svu tu zaradu oduzima opština da bi, u nedostatku drugih prihoda, pokrila svoje izdatke. Ova okolnost, pored ostalih, imperativno nalaže g. Ministru unutrašnjih poslova da o ovome povede računa, da bi varoške opštine stvaranjem novih izvora prihoda za njih, izvukao iz sadanje nemoguće finansijske situacije, jer im inače ni najsavršeniji zakon o samoupravama neće pomoći.

Kada država rezerviše za sebe sve izvore prihoda, i kada svojim dažbinama opterećuje do maksimuma narodnu privredu, onda ne možemo prepustiti opštine iznalaženju novih izvora prihoda, jer takvih nema, a kada se svi do jednog slažemo u tome, da privreda ne može da podnese jače opterećenje, onda se time ukazuje na težak problem finansiranja op-

stinskih samouprava. Tu, po mome čvrstom uverenju, ne preostaje ništa, no da država prepusti izvesne izvore prihoda opštinama u tolikoj meri, da one nesmetano vrše svoje zadatke. Ja se nadam da ćemo o svim ovim stranama skoro imati prilike podrobno raspravljati, kada dodu na pretres zakon o samoupravi gradova i zakon o finansiranju opština. Ove napomene i sugestije, učinio sam kao čovek, koji sam mnogo godina radio u opštinskoj i oblasnoj samoupravi na odgovornim položajima, i koji poznajem vrlo teško stanje gradskih opština.

Molim gospodina Ministra unutrašnjih poslova, da zakonom zavede normalan red u upravama gradskih opština, a i dotle, dok se taj zakon ne donese i ne stupi na snagu, da tamo, gde to još nije učinjeno u gradskim odborima zavede stanje, koje odgovara današnjem političkom shvatanju, a da se pri tome ne da zavarati sirenskim glasovima političkih špekulanata, već da preda upravu ljudima, koji su svojim dosadašnjim konstruktivnim radom dokazali, da vole ovu zemlju, da joj žele samo dobro i koji su svojim organizatorskim radom u narodu pokazali, da čvrsto stoje na liniji državnog i narodnog jedinstva, i da iskreno i pošteno potpomažu režim koji je stavio sebi u zadatak da ovo načelo sprovede u život.

Glasaću za ovaj deo budžeta. (Odobranje i pljeskanje).

Председник др. Коста Кумануди: Има реč г. Ловро Кнежевић. (Гласови: Није овде!) Има реč г. Урош Трбојевић.

Др. Урош Трбојевић: Господо народни посланици, ја мислим да има мало људи, који су тако брзи, да спремно жигошу сваки рад појединог јавног човека, као ја. То је и разлог, да одувјек у вишим — водећим круговима има подоста људи, који ме не миришу, којима сам управо тежак.

Обрнуто, ја сам исто тако брз и одлучан да у свако доба дана скочим у помоћ онамо, где је правда угрожена, где је слабији притиснут, где се напада онај, који се не може бранити било из ма којег разлога.

Ових задњих дана био је предмет нападаја један човек, који то није никако заслужио. Он додуше стоји на врло високом положају, његове одлуке и ријешења су од огромне важности, па је дозвољено критиковати и подврћи тачној анализи сваку његову радњу, јер је логично и само себе разумљиво, да ми не можемо и не смијемо остати индиферентни према људима на овако високим и важним положајима. Мени је ипак жао, кад се један човјек напада лично, кад му се напада фамилија, код згоде, да се поменути напада због свог јавног рада.

Ради се о Бану Савске бановине г. Перовићу.

Један наш друг, сигурно ради необавештености, рече ових дана, како је то једна страшна и неодржива ствар, што је др. Перовић код нас Бан и то оне бановине која граничи са Италијом, а његов рођени брат живи у Италији, кооптирао је за Италију и данас је један високи функционер.

Све, кад би то и било тако, не би то било страшно и неодрживо. То би у крајњем случају само жалосно могло бити и за то, што је тај наш човек брат Бана Перовића пришао Италији, а није нама.

Господо народни посланици, питам ја вас, а где је та земља, где је тај народ, где су ти зако-

ни, где обичај, по којима одговара брат за брата.

Ја имам брата у Америци већ двадесет и више година. Дописујемо се сваке преступне године. Реците ми, молим вас, уколико би имао права и један Американац пребацити мојем брату за моју радњу било ову или ону. У очима озбиљних људи било би то смијешно, ако се не би рекло, да је малициозно.

Исто је тако смијешно пребацити Бану Перовићу да је он овакав или онакав, јер је његов брат у Италији. Тако би ствар стајала, кад би брат г. Перовића занста био у Италији и кад би он био онај који је својом слободном вољом кооптирао за Италију.

Но, господо, да вам нешто кажем у поверењу: брат Бана Перовића нити живи у Италији, нити је кооптирао за Италију. Он живи у Југославији, грађанин је југословенски и радује се барем толико сваком југословенском успеху, колико и сваки појединац.

Ето тај сам неправедни нападај био дужан одбити од Бана Перовића и пред вама ово казати.

Још је један приговор изнесен против Бана Перовића. Приговорено му је, да он много путује по својој бановини, да га дочекивају банкетима и славолуцима и да то све много кошта. Нарочито, да такве врсте издатци тешко падају данас у доба ове несрећне кризе и оскудице у новцу и сваком земаљском благу.

Ја не спадам у ону групу народних посланика, која стоји близу Бану Перовићу. Ја сам стјецајем прилика толико далеко од њега, да и оно мало исправног познанства и одношења не могу у довољној мјери искористити за свој срез. Па ипак и овде морам устати у одбрану Бана Перовића и казати ово: Не само да није правично нападати Бана Перовића за то, што он путује по својој бановини и настоји да се лично и непосредно увјери у свакој ствари у својој бановини, него је потребно изражавати за такав рад само чисту захвалност и признање. Па то и јест оно добро, да Бан обилази села и заселке, да долази у контакт са онима најситнијама, да од њих непосредно чује, како се живи и где кога тишти, како би могао са овога високог и одлучујућег положаја донијети брзо и одговарајуће решење.

Није скуп ни министар, ни бан, ни народни посланици, ако је на свом мјесту. Скупи су и прескупи они, који не ваљају. Ја сам спреман честитати свакој бановини, која се може похвалити чињеницом да је њезин бан обишао свако село и заселак, и да познаје све људе и сав народ своје бановине.

Нама из Савске бановине је симпатичан рад Бана Перовића, и ја не могу ништа друго него пожелити, да он настави тако и даље. Благодворан рад нашега Бана осјећа се, те како и кад би ми време за овом говорницом дозвољавало, ја бих вам то и графички приказао и доказао.

Приговор, да то данас много кошта, отпада, јер тих славолука и банкета нема, а ако их има, онда они нису изазвани жељом Бана Перовића, него су дошли спонтано.

Ја вам могу у повјерењу казати, да већ другу годину дајем Бану Перовићу знати, да би ми веома мило и драго било, да дође и у мој срез. И ми би га дочекали и банкетом и славолуком. Ма не њега, њега лично ради, него ради идеје, коју по-

си и заступа. У нашим грудима се скупља патриотски занос и одушевљење, па не можемо ни једну згоду пропустити, а да не искажемо своју љубав према отаџбини, према своме драгом Краљу, према 6 јануарској идеји народног јединства, да чују да нас има много, да смо јаки, да смо силни, Југословени, на жалост свих вањских и унутрашњих непријатеља. Ето зато су банкети и зато пјевамо и мењемо заставе на куће, кад нам дође Бан, да нам даде згоду, да се манифестујемо.

Бан Перовић није зато крив. То ми радимо сами од себе и за свој рачун. Ја сам био дужан ово са овога мјеста казати, а увјеравам вас, да ћу исто тако брзо и одлучно подврћи са овога мјеста најоштријој критици сваки рад и дјело г. Бана Перовића, који ми се причини да није згодан и да није на свом мјесту.

О приликама у моме срезу говорићу лично са г. Министром унутрашњих послова, па ћу зато завршити овај мој кратки говор са изјавом да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих послова. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Михаило Каламатијевић. (Гласови: Није ту). Има реч г. Владимир Крстић. (Није ту). Има реч г. Милинко Милутиновић. (Гласови: Није ту). Има реч г. др. Живан Лукић. (Гласови: Није ту). Има реч г. Коста Алексић. (Гласови: Није ту). Има реч г. Иса Богдановић.

Исо Богдановић: Господо, налазимо се у доба када се у многим државама јављају нови подухвати и нова схватања у јавном политичком животу. И сви говорници, који су до сада говорили у погледу управе у Министарству унутрашњих дела у нашој држави, изјашњавају се о овим или оним недостацима, који су у нашој управи и специјално код наших власти, као једна врста сугестије нашем господину Министру унутрашњих дела, шта би требало учинити и поправити да наша управа буде боља и кориснија.

Да би ми уопште могли да створимо једну управу онакву, какву маса наших колега захтева, ми требамо у првом реду да добијемо један велики кадар среских поглавара, који данас носе у главном целу власт у нашој земљи. Од како смо поделили нашу државу на банске управе, то су као административна тела доста гломазна тела, већину власти носе на себи срески поглавари.

Срески поглавар у своме срезу је један од оних људи, који мора да уравни тежи све те интересе, који мора разне прохтеве и темпераментних људи и политичких људи, да све те жеље и прохтеве среди, да он као носилац власти све те прохтеве метне на једну вагу и да онда оцењује све оно шта може као срески поглавар да уради, а шта не. И обзиром на данашње тешке прилике, које владају и у привредном и у финансијском погледу, ми можемо знати, да у данашњим приликама има и људи, који су и нервно болесни, има људи незадовољних ради тих привредних недаћа, има људи који су незадовољни и ради политичких разлога, а има их који су незадовољни и зато, што хоће да изазивају власт и т. д., и зато се баш тражи велики култ једног среског поглавара, да би могао да одговори својим тешким дужностима.

Ко је био у страноме свету и гледао, како власт може да делује, власт може деловати у васпитном правцу, и ти људи који делују у томе

правцу, уколико делују и у смислу постојећих закона — може да се каже да је ту власт на великој висини, и док ми дођемо до те врсте степена и до таквих представника власти у нашој земљи, ја мислим да ће још извесно време да прође, па да би могли бити без икаквих приговора, које су наше колеге изнели.

Онамо где је у једној земљи претставник власти, који је у непрестаном контакту са народом, чије жеље и потребе он најбоље познаје и који мотри све што се у народу ради, то је један истински и прави претставник народа, то је један истински демократски режим. И ми у извесним деловима наше Краљевине, фактички у већем делу, имамо врло велики број среских поглавара, који су у сталној вези са широким народним слојевима, али имамо и таквих људи, који можебити, с обзиром на своје лично васпитање, нису на толикој висини, и може бити да праве којекакве ексцесе у данашњим приликама.

Кад би ми имали такав један број среских поглавара који би били у сталној сарадњи са самим народом, извршавали свој удушност, примењивали све те законе, одвраћали извесне елементе, који греше стално, и који никада, можебити ради тога што су тако и рођени, не могу бити а да не греше, онда би таква власт и такви срески поглавари могли много тога учинити, поправити и потпуно докинути, и не би било ових приговора, који се сада приговарају.

Специјално данас наша жандармерија о којој се данас много говори, наша жандармерија је један апарат, помоћу кога се власти служе. У томе кору жандарма има огроман број људи који долазе из средине наших села и узимају власт у руке. И стога ако и неки жандарм учини неки ексцес који је прешао границе своје власти, њему зато не треба ни замерити, он то не чини свесно, јер више пута учини то само зато, што није знао докле иду границе његове власти. Ми још треба да стварамо један кор жандарма, који ће вршити дужности које су врло често деликатне, да често пута на тим положајима требао би да буде човек факултетске спреме, па тек да се снађе и да као што треба своју дужност изврши. Међутим ми када оцењујемо поједине поступке жандарма, не питамо зашто је жандарм то учинио и прешао преко границе својих власти и не питамо, да ли онај кога је он хтео да принуди на поштовање законских прописа није можда изазвао тога жандарма да према њему примени мере које је применио. Пре извеснога времена десило се баш у нашем крају да је жандармерија имала да изврши велики и тежак задатак противу оних који су се дигли противу наше државе и хтели нашој држави да нанесу једну срамоту, и која акција је била инспирирана из суседне државе. Ако се посматра ова ствар која се десила специјално у Лици, могло би се видети, колико је тежак задатак жандармерије који лежи на њиховим леђима. Јер није лако похватати све везе које су постојале између ових избеглица из наше државе у Италију и ових наших људи који су остали код своје куће. Те везе које су између њих постојале биле су такве и дужности које су тада лежале на нашим жандармима биле су такве, да се може рећи да су наши жандарми извршили један јуначки задатак, и они су ту препатили и физички и материјално и у

сваком другом погледу. Један од наших колега који је овде говорио и специјално спомињао жандарме и полицију, споменуо је једну појаву која се дешава код нас у држави, а то је батинање народа. Ја мислим да је г. Никић један од оних људи који је, износећи ову ствар, хтео нашем режиму да нашкоди, а да тога батинања нема у толикој мери како га он овде износи, а ако га има, оно је само на ономе месту где треба и да буде.

Један од мојих колега, кад му се потужио један од ових људи који су добили батине, одговорио му је: »Слушај, можеш ти бити кажњен са 6 месеци робије, можеш бити кажњен са 6 месеци затвора и на 14 дана притвора. Све ти те казне могу скинути, а онај који добије батине, ту му казну нико не може скинути. Зато треба сваки да пази да не заслужи батине, па их неће ни добити».

Господо, пре дан-два г. Метикош изнео је да су приликом општинских избора у моме Срезу го-спићском, где је противничка листа др. Војкана адвоката била одбијена од среског суда, и где је приликом избора био је ухапшен један православни свештеник и неки грађанин Узелац. У погледу ове листа, јер и сам носилац листе није ту листу сматрао Госпићу, могу да кажем ово: Сетила се преља кудеље уочи недеље. Ово је била једна неозбиљна листа, јер и сам носилац није ту листу сматрао озбиљном. Да ју је сматрао озбиљном, он би је свакако и раније поднео, а не последњег дана у три четврти до шест. И с формалне стране та листа била је непотпуна, па је претседник среског суда казао подносиоцу листе: Ја ћу вас чекати и још четврт часа после 6 да исправите листу и донесете. Међутим, како је било прошло већ 6 и по часова, а он није био донео листу, срески суд није хтео више чекати на њу, јер би тиме учинио једну незаконитост.

Што се тиче затвора свештеника Вујиновића из Дивосела, који је такође био 14 дана у затвору, могу одмах рећи, зашто је он био кажњен. Један православни свештеник изишао је из цркве и видео је своје вернике пред црквом, кад су се спремали да пођу на гласање. Он их је упитао куда ће и добио одговор да иду на гласање. „Откуд општински избори да буду у недељу?“ — казао је свештеник. Он је то свакако учинио зато, што је био противник ове листе и што није желео да ни он ни ови људи за ту листу гласају, а не зато што би био противник режима. Сви ови људи у томе крају, то су моји људи и ја мислим да сам довољно објаснио, зашто није дозвољена листа г. Војтана и зашто је кажњен свештеник Вујиновић.

Осим тога у погледу изазивања власти и ометања јавног поретка, ја сам говорио и у моме срезу па сам нагласио да сваки онај који нешто чини, треба да одговара за свој рад лично, па и ти елементи који својим било деструктивним било изазивачким понашањем према власти учине код власти такве ствари које траже одмазду, они треба то херојски да поднесу, а не после да се туже на све стране. Сем тога код нас постоји и та појава да се и свака ситна ствар надува и да се од ње праве велике ствари, јер је то психоза данашњег времена.

Пошто сматрам да наше управне власти добро раде и да је наша управа, обзиром на прилике

које постоје, добра, то ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих дела.

Што се тиче казне, батина или затвора од три месеца или робије од 20 година, све је то ствар како казна делује. Кад би батине деловале боље него 20 година казне, ја бих био за батине, када би казна од 20 година боље деловала, ја бих био за њу. (Др. Никола Кешељевић: Ти, као правник, заступаш батине!). Не заступам него објашњавам, како која казна делује.

У политичком правцу среска власт данас има јако много разноразних елемената који не дозвољавају правилан ток рада наше државне управе. Врло је тешко под таквим условима и под акцијом разноразних елемената, који сваки час спречавају сувереност државне власти, радити: Врло је тешко ставити сваку ствар на право место и од свакога тражити крајњу објективност и казну за сваког појединца онакву какву заслужује.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, молим вас да завршите, ваше је време прошло.

Исо Богдановић (наставља): И ако ми у том правцу будемо настојали да из кадра наших среских поглавара, који су носници власти, буде што већи број наших интелектуалаца, који ће са много више љубави према народу радити, а с друге стране ако народ и господа из опозиције, и она из крајње опозиције, буду што мање везивала власти, ја сам уверен да власт никад неће изрећи казне, које се не заслужују.

Пошто сматрам да је наша управа, поред свих прилика у којима живимо, с обзиром на политичке и на све друге околности, врло добра и ваљана, ја ћу гласати за овај буџет. (Живо одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. др. Марко Кожул.

Dr. Marko Kožul: Gospodo, ja podvlačim reči gospodina Pretsednika Vlade, koji je jutros kazao da u interesu naše zemlje možda nije dobro iznašati mnoge slučajeve, jer nam više škode nego što koriste. Ali pošto sam čuo iz reči g. Ministra unutrašnjih poslova, a i razumeo, da on za mnoge slučajeve ne zna, jer se, navodno, sa terena ne izveštava, mislim da ono što se događa na terenu škodi ugledu naše zemlje više, nego što mi ovde govorimo. Ja sam gospodinu Ministru unutrašnjih poslova obećao da neću iznašati, a i vama kažem da neću izneti mnoge slučajeve, jer su takve prirode, da je bolje da o njima ne govorimo. Ali ću izneti dosta toga da se zna, da g. Ministar bude upućen, da vidi šta se radi na terenu, da ne bi takvi sablažnjivi slučajevi našoj zemlji škodili mnogo više, nego li ovi naši govori, ovde u Narodnoj skupštini.

Gospodo narodni poslanici, vi ste čuli a čitali u novinama, i pravници koji su pratili događaje u Severnoj Dalmaciji i rezultate svih ovih rasprava i kaznenih postupaka koji su kod raznih sudova vodili, dali su meni pravo kad sam ustvrdio u finansijskoj debati 1931/32, kad sam utvrdio da se ne radi o nekakvoj ustaškoj akciji u Severnoj Dalmaciji, već o običnom krijumčarenju oružja. Toj mojoj tvrdnji dale su za pravo pravomoćne osude sudova, koje su izrečene kod Okružnog suda u Šibeniku i kod Suda za zaštitu države u Beogradu. Bilo je slučajeva, da su ljudi na buljuke gonjeni, vezanih ruku i nogu strpani u osamljene zgrade gde ne prebivaju ljudi i gde su nemilo-

srдно zlostavljani, prebijenih rebara, prebijenih kostiju odležali posle toga po pet šest meseci u bolnici, i od njih se tražilo da kažu samo da imaju oružja i da su ustaše. Pošto nisu to mogli da kažu oni su bili nemilosrdno tučeni. Imamo slučaj kod Kraljevskog okružnog suda u Šibeniku gde je Ante Ivanov iz Prekog, skupa sa Nižetićem, Batistićem i Pantalom Šimom bili uhapšeni i da su bili tučeni punih 15 dana, tako da je Ivanov Ante pokojnog Matije bio ubijen noću i zakopon, a na sudsku intervenciju da se išlo na ekshumiranje, da je utvrđeno sudski i lekarskim pregledom, da je bio ubijen. Vrh tuoga, gospodo, vode se izvidi, a protiv državnog erara visi civilna parnica za oštetu udovi i maloletniku za 300.000 dinara kod Kraljevskog okružnog suda u Šibeniku. Nižetić i družina, njih deset na broju, gospodo, bili su tako izmrevareni da su ležali po 6—7 meseci u bolnici, a Pantalon Šime nazvani Grašo bio je iznakažen tako, da kad je se svukao u sudskoj dvorani, gde je bilo šest sudaca, oni su zatvorili oči da ne gledaju te strahote. Gospodo, to je sve utvrđeno zapisnički i to se sve nalazi u spisima Kraljevskog okružnog suda u Šibeniku. Svi su, gospodo, ti ljudi bili riješeni a protiv tog rešenja žalio se javni tužilac, ali njegova žalba kod Vrhovnog suda u Zagrebu bila je odbijena i oni su svi proglašeni nevinim i svi do jednoga, gospodo, danas su invalidi usled teškog zlostavljanja od strane žandarmerije. Sud je rekao svoju reč, ali g. Ministar treba to da zna. (Ministar unutrašnjih poslova, Živojin Lazić: Preterujete!) Ne, ne preterujem, g. Ministre, ako ovo sve nije istina, izvolite zatražiti spise od Kraljevskog okružnog suda u Šibeniku, pa ćete se uveriti, a ako kažem i jednu suvišnu reč odgovaraću i pred vama i pred zakonom, pa ako ne bude sve istina, položiću mandat u ovoj kući.

Gospodo, mi imamo drugi proces. Ja ću vam kazati i brojeve, naprimer K.z.p. 349/34 Kraljevskog okružnog suda u Šibeniku. To je važno. (Jedan glas Nije važno!) Za vas nije važno, jer vi ne razumete. Gospodo, na optuženičkoj klupi sedelo je 28 ljudi i ja ću vam nabrojati njihova imena. To su: Kamber Jozo, Vuksan Čusa Nikola, Pandžić Marko, Vuksan Čusa Petar; Vuksan Čusa Ivan, Pešut Pavao, Ceronja Mate; Nikulić Petar; Kamber Franc; Pešut Šime; Marko Kamber Franc, Knez Petar; Lučić Petar; Pešut Jozo; Palegubić Toma; Baković Petar; Šarlija Toma; Šakić Ivan; Nikić Jure; Patačić Josip; Bačić Bozo; Kraljević Audrija; Kraljević Marko svi iz sreza Benkovac.

Svi su ovi ljudi bili riješeni od optužbe, da su ustaše i svi su oni tvrdili, a to je i putem policije na zapisniku utvrđeno i kod sreza, da su bili izostavljeni a to su tvrdili jednoglasno kod suda. Neki su pregledani i kod ovih je utvrđeno da su imali ozlede. Jedna žena i to Šarlija Tona i Petralj Banjevaca tvrdila je pred sudom, da su joj zabijali čavljive pod nokte i pokazala je Pretsedniku suda svih deset prstiju i svi su nokti bili otpali. Ovi su optuženi gore navedeni tvrdili da je sa njima bilo zatvoreno 80 ljudi istodobno i da su svi ti ljudi bili dovedeni na jedno mesto, zatvoreni i svi i ako nevinim tako zlostavljani, da su neki odležali 5—6 meseci u bolnici, a osim ovih imalih preko 150 još u ovome procesu za koje je na sudu utvrđeno da su bili zlostavljani.

Neko se jutros čudio što je dr. Nikić pomenuo da je bilo 600 ljudi zlostavljano, a ja kažem, da je to mali broj, jer ih ima tri puta toliko koji su zlostavljani. Gospodo, nemojte tako dobacivati, jer nasilje ško-

di našoj upravi, (Hadži Todor Dimitrijević: Škode zemlji!) Ko ste Vi da upadate. Mučite, vi nemate prava da govorite, jer ste vi policija! (Hadži-Todor Dimitrijević: A ko ste vi?) Šta vi imate da govorite. Čutite! Šta vi upadate? Jeste li vi plaćeni da upadate u reč? Šta vi imate da govorite meni? Čutite! (Graja).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodin dr. Kozul, opominjem vas na red.

Dr. Marko Kožul (nastavlja): Molim vas, opomnite njih!

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ja vas opominjem, i molim vas, da produžite.

Dr. Marko Kožul (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, ja sam rekao da ovaj slučaj ne bi iznašao, da je g. Ministar unutrašnjih dela zna za ove slučaje. On ja rekao da nezna i da nije istina i ja g. Ministru unutrašnjih dela dajem sav materijal, a taj se materijal nalazi u sudskim spisima i nije to isisano iz prstiju. Vi ste to mogli da čitate i u novinama i koji je lteo da dušno prati, morao je da se osvrne na ovo i da sam sa svoje strane zbog ugleda naše zemlje preporučim g. Ministru unutrašnjih dela, da jedanput stane na kraj ovom batinjanju našega seljaka. U našoj zemlji, gospodo, batinjanje je ukinuto još za vreme Marije Terezije, već u ono doba, pre 200 godina, i mislim, gospodo, da nije uputno ne samo zbog ugleda naše zemlje, nego i zbog zakonodavstva i reda u našoj zemlji, vraćati se na batine. (Hadži-Todor Dimitrijević: To nije istina! — Dr. Nikola Nikić: Kad vas budu premlatili, da li ćete onda kazati, da nije istina? Hadži-Todor Dimitrijević: Ja sam biran protiv volje policije i nisam premlaćen! — Nikola Preka: Treba da vidite, pa da govorite! To je sramota tako da govorite! — Graja). Ovi slučajevi, gospodo, dogodili su se u mnogim kotarima, dogodili su se u kotaru Biogradu n/moru, i kotaru Benkovcu i vrh toga, gospodo, ovi ljudi podneli su i kaznene prijave, i to Ante Bradić iz Novog grada tuži žandarmerijskog kaplara Petra Bartulovića, Marka Stojića, Božu Martinca, sva trojica iz Benkovačke žandarmerijske čete. Ta je prijava podnesena sreskom sudu i ustupljena nadležnoj vojnoj vlasti protiv žandarma. Druga prijava Jozu Uroića, sina Šime, iz Novog grada protiv narednika Bartulovića, Marka Stojića, Bogdana Martinca takode sreskom sudu u Benkovcu. Podneo je nadalje prijavu Anzulović Ante, ribar iz Novog grada, protiv iste trojice, i ti se spisi nalaze takode kod sreskog suda u Benkovcu. Tome Aštrić, sin Šime, iz Novog grada podneo je istu prijavu.

Ima, gospodo, sva sila liječničkih svedodžaba, sva sila slučajeva tako, ali jedan izaziva samilost, jedan slučaj koji pobuđuje dojam u ljudskoj duši, a taj je ovaj, da su oružnici tražili Kneževića, muža Ružice Knežević. Kada je policija došla u 6 sati uveče, tražeći njenoga muža ona je odgovorila da muž nije kod kuće. Tada su je oni počeli tući, a ona je bila u trudnome stanju i pobacila je dete i posle dva sata je umrla. Gospodo, ta žena je iz Vrane kotara Biograda na Moru (Ministar unutrašnjih dela: Kada je to bilo?) Gospodo, to je bilo kad su oružnici proganjali zadnji put za ovih progona. Ja vam kažem, gospodo, Ružica Knežević iz Vrana na Moru. Takvi slučajevi, gospodo, naterali su onaj narod sasvim u levo, i nema više čoveka koji kad vidi žandarma ne beži u planinu. Jer se boji da mu se nešto ne dogodi, a mi u oružnicima treba da gledamo sigurnost imovine i ličnu sigurnost, a ne da bežimo u planinu. Dokle budete radili tako, neće biti mira u ovoj zemlji.

Gospodo, nije niko protiv toga, da se krivci sudski gone, niko nije protiv toga, da se oni, koji su se ogrešili o zakon, ne podvrgnu sudskom postupku, nije niko protiv toga, da se zakoni respektuju, ali moramo ustati protiv toga, da pravedni i nevini ljudi budu gonjeni, batinani i ubijani, a posle toga šalju se kući, kao da se ništa nije dogodilo.

Nadalje posle, kad se ova strahota dogodila, tim ljudima ne dozvoljavaju da mogu pošteno živeti, i da zarade koru hleba u onome kraju, gde nema ništa, nego planina i more. Nedožvoljava im se da mogu ići brodicom po moru da trguju i da zarade. Šta hoćete, od toga naroda, koji nema koru hleba, a ne date mu da zaradi koru hleba, i onda mora da se upusti u ilegalnu trgovinu ili oružjem, ili trgovinu kafe, šećera i šta mu drago. Gospodo, gladan želudac ne poznaje zakona. Treba mu dati hleba, treba mu dati jesti. (*Mita Dimitrijević*: To se time ne pravda! To je izdajstvo države. — Graja i protesti kod većine). Oprostite, nemojte mi davati lekcije o patriotizmu! Taj narod nije nikad bio za Italiju! Hiljadu godina se borimo protiv Italije. Nemojte takve insinacije! Ne primam vaše lekcije! (*Hadži-Todor Dimitrijević*: Samo neprijatelj zemlje može tako govoriti). Vi ste neprijatelj!

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Molim Vas, nemojte upadati govorniku.

Dr. Marko Kožul (nastavlja): Ja sam rekao ovo: da treba narodu dati jesti, treba mu dati koru hleba, jer inače za život on mora da se bavi ilegalnom trgovinom. To sam ja kazao. (*Hadži-Todor Dimitrijević*: To nije istina! — *Mita Dimitrijević*: Ti si se ogrešio o onaj narod, kad tako govoriš!) Nisam se ogrešio o narod. Ja sam rekao: Ko se ogreši o zakon i o narod, neka ide u tamnicu. (*Hadži-Todor Dimitrijević*: Poslanik pomaže ilegalnu akciju!) — Vi možete govoriti u toru, a ne u Skupštini. Vi to ne razumete!

I sada se ovim ljudima zabranjuje, ne daje im se putnica, ne daje im se trgovina, ne daje im se prelazak brodovima, i moraju umirati od gladi na svojoj rodnoj grudi. Treba da znate, gospodo, i da razumete, kakva je okolina oko Zadra. Mi imamo prostora valjda 100 km.² gde nema ni jednog grada ni trgovačkog središta. Ti ljudi ne mogu doći ni u Sušak ni u Šibenik, jer je daleko. U Zadar im ne dozvoljavaju, jer ko ide tamo, veleizdajnik je i preti mu pogibelj da bude strpan u tamnicu. Niko se ne brine za to stanovništvo. Njemu se ne daje da zaradi i ona ljuta sirotinja beži u svet, ide u tuđe zemlje i traži zarade. Ako ima nešto nedozvoljeno, to moramo osuditi, ali ima samo sporadičnih slučajeva a sve drugo tera beda i nevolja.

Gospodo, imamo na svima granicama iste slučajeve, na granici bugarskoj i na granici arbanskoj, pa zašto se takvi slučajevi podjednako ne cene?! Zašto se ti slučajevi podjednako ne tretiraju? Ja ću vam navesti jedan slučaj koji se odigrao prekjūče u Šibeniku. Sin jednoga penzionera, razbolio se od sušice na putu iz Francuske i iskrao se u Zadru. Brzojavi bolnica ocu da dođe da ga zadnji put vidi. Otac je tražio putnicu i dokazivao ispravama da je njegov sin na samrti, ali ga nijesu pustili u Zadar. Otac je tražio putnicu ali mu se putnica nije dala i njegov je sin umro, a da ga otac nije ni video.

Tako gospodo, ima sila slučajeva, gde je i trgovački interes iziskivao da pojedinci dođu do putnih isprava, ali do tih isprava nisu mogli doći, i

tako se ubija i iscrpljuje taj narod i neda mu se da živi. Tako taj narod silom prilika ne može da bude ni uz režim ni uz vladu.

Ti ljudi, koji su skrivili, to su mladi ljudi, koji ne poznaju kraja ni običaja. U taj kraj je došao neki mladi sreski načelnik Timotijević koji je ranije bio u Benkovcu i koji je sve one strahote počinio i sada, mesto da se kazni, on se premešta u Biograd na moru. Kako je došao — kažu da je to inače po profesiji učitelj, i kako je postao sreski načelnik, ja ne znam, ali svakako njegovo ponašanje nije ponašanje sreskog načelnika koji u onim krajevima treba da pazi i šta će govoriti i da onome narodu, koji je uvek odan bio svojoj zemlji, treba da bude na ruku, a ne da mu nove mulke i nove nevolje nameće. Ima neki oružnik Vukoje u selu Posedarju, koji je sve ove strahote skupa sa sreskim načelnikom počinio i mesto da je bio kažnjen ili otpušten iz službe, on je još avanzovao i dobio je belu sablju i još jednu zvezdu za to. Drugi oružnici i sreski načelnici svi su bili smenjeni. Ova dvojica su ostali da se kaže da je ipak vlast nagradila one, koji su seljake na taj način mučili. Ja imam, gospodo, još mnogo toga, ali ja sam odmah na početku kazao da ja sve neću izneti i neću da iznosim. Ja sam to kazao lojalno i Ministru unutrašnjih poslova, ali sam mu rekao da ću izneti dost aslučajeve, neka gospodin Ministar, koji nije upućen, vidi, šta se radi, te da može to da ispravi. Nemojmo mi zatvarati pred istinom oči. Bolje je da sami korigiramo, nego da se nademo jednoga dana u plamenu. (Jedan glas: Ali to može i na drugi način). Može i na drugi način, ali vi članovi vladine većine iznosite vaše slučajeve na još mnogo jači i na drastičniji način, pa ćete dozvoliti i meni da iznesem ove slučajeve pred gospodina Ministra. Ako je vama dozvoljeno, onda ćete dozvoliti da je dozvoljeno i nama.

Gospodo, ja zbog svih onih momenata, koji su se odigrali zbog svega ovoga što se događa upozorio sam i pismeno i usmeno više puta Ministra unutrašnjih poslova, na nekolike naše interpelacije, ali na te interpelacije, gospodo narodni poslanici, nikada nismo dobili odgovor niti je šta po tim interpelacijama učinjeno, da bi se ovome stanju stalo na kraj; i prema tome, pošto ne vidim nikakav boljitak, pošto vidimo naprotiv da ide još i na gore, ja gospodo u ime moje i mojih drugova članova Narodnoga kluba izjavljujem, da ne mogu glasati za budžet (Odobravanje i pljeskanje na levice).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Gospodo narodni poslanici, narodni poslanik gospodin Fedor Nikić bio je na listi govornika, ali pošto je bio prozvan a u tome momentu nije se nalazio u sali, to je samim tim izgubio pravo i da docnije uzme reč u ovoj debati. Međutim, ako Narodna skupština dozvoli da gospodin Nikić govori sada, njemu će biti data reč. (Dozvoljavamo!). Ima reč gospodin Fedor Nikić.

Dr. Федор Никић: Госпо́до народни посланици, г. др. Кешелевић, данас пре подне изнео је неколико ствари на мој адресу, и ја сам му много захвалам и благодаран, што ми је учинио једну услугу да једном јавно оно што сам давно желео рашистити са својим политичким противницима. Ако је ико г. др. Кешелевићу захвалам и благодаран, то сам му захвалам и благодаран ја, јер ћу данас да му докажем да није проверавао ствари и да је у моменту када се у моме крају води једна изразито национална политика, чији

је орган „Југословенски Дневник” у Суботици. у моменту када извесни мањински листови говоре са багателисањем о споменику Краља Петра, када извесни мањински листови пишу као да су у Рајху, — господин др. Кешељевић као претставник, по њиховом схватању, једне ултра-националне странке, налази за потребно да вређи и клевета „Југословенски Дневник”.

Господо, ја сматрам да политички противници, када улазе у једну политичку борбу, и када улазе, ако хоћете, у једну личну борбу, они треба да имају куражи, моралне куражи, да изиђу пред јавност и да понесу пуну одговорност за оно што изнесе, а не да се појављују у Скупштини и да се сакривају за свој посланички имунитет. (Др. Н. Кешељевић: Не, него за документа која сам изнео).

Господо, у политичком животу сасвим је природно и разумљиво да се политички противници нападају, да им се подмеће и да се чак и клеветају. Али, господо, овако далеко ићи у изношењу разних инсинуација и клевета, ја нисам могао очекивати. Међутим слушајући многе говоре господо из опозиције Југословенске народне странке, ја нисам могао очекивати ни да ће се према мени и „Југословенском Дневнику” та господа друкчије понашати. Али ја ћу да кажем, пре него што прећем тачку по тачку да побијем наводе господина Кешељевића, да је г. др. Кешељевић овим начином постао слепо оруђе једне политичке клике, којој ја сметам, вршећи лојално и савесно своју националну и патриотску дужност. (Одобравање).

Господо, ја сам се у овоме дому ретко јављао за реч. То је моја лична скромност и једно осећање и схватање да данас треба више акције, а не говора, и што сам уверен да ће свака ствар и сваки политички човек према своме раду доћи на своје место у народу које заслужује. Ја се, господо, нисам отимао за посланички мандат; нисам се отимао да уђем у политички живот, јер сам имао високи положај за који се траже велике и моралне и стручне квалификације, г. Кешељевићу. Шта више ја сам као професор универзитета десет година био у опозицији левичар, и као левичар ја сам увек иступао и бранио своје гледиште и своја начела мушки и часно. И када је дошао шести јануар, ја сам сматрао за своју дужност националну, патриотску и политичку, да будем један од најактивнијих сарадника те шестојануарске политике и да се решим свих личних благодети. Ја сам кроз ових пет година непрекидно радио без предаха и неуморно сам водио националну акцију у Војводини и та национална акција данас даје, господо, позитивне резултате. Има овде, господо, мојих другова из Војводине, и нека извину мене, што морам да изиђем из своје уобичајене скромности зато што сам нападиот и вређан, и ја молим све политичке људе из Војводине да признају: да ли се је ко више заузимао за националну акцију у Војводини, па их молим да то отворено овде изнесу и кажу.

Г. Кешељевић се позива на један напис у једном недељном листу, кога ја, господо, — изјављујем овде лојално на моју часну реч — нисам читао, али по ономе што је споменуо тај лист, ја ћу господину Кешељевићу бити слободан у свако доба кад хоће, да му покажем, са колико је су-

перлатива о мени говорио уредник тога листа у једном свом писму упућеном мени и да ми се сав ставља на располагање у националној и патриотској акцији.

А сад ћу да прећем на тачку по тачку онога, што је покушао да ми инсинуира и да ме оклевета г. Кешељевић, јављајући се у улози органа једне политичке клике, која се против мене кроз дуги низ година нелојално бори. (Јован Мисирлић: Тужите га суду!) Јесте, г. Мисирлићу, кад г. Кешељевић изађе у јавности са тим написом и својим потписом, онда ћу га тужити.

Господо, г. Кешељевић је говорио и о „Југословенском Дневнику” који је створен 1929 године, изашао му је први број 25 новембра, онога дана кад је велика народна скупштина у Новоме Саду донела одлуку, да се прикључује Србији, — тај смо дан изабрали за дан, кад треба да изиђе први број нашег листа и да отпочне наша организована национална и патриотска акција. И тај „Дневник” ставио је себи у задатак: да јача националну свест југословенску, да пропагира национализацију привредног живота у Војводини и да јача, шири, помаже и развија националну штампу. Али наравна ствар, господо, да је тај „Југословенски Дневник” са таквим правцем наишао на многе противнике. Он, господо, многимма смета, што води тако одређену, и да кажем испршену југословенску националну политику. Он смета многимма, па смета и једној клици, која је тако брижљиво покупила податке и сервирала г. Кешељевићу, да он у Народној скупштини против једног свог посланичког друга изврши једну — отворено овде кажем пред свима вама — ординарну клевету. (Др. Кешељевић: Са документима, јавно-бележничким документима. Па онда ти то суду кажи. Ја сам ти то изнео, ништа друго!). Не разумете ви г. Кешељевићу шта је јавно-бележнички документ.

Господо, у тој акцији, којој сам стојао на челу, ја признајем, да сам грешник. Ја сам, господо, грешник за то, што водим овако изразиту националну акцију и политику кроз дуги низ година. Ја сам, господо, грешник, што помажем г. др. Санта, који води једну лојалну патриотску акцију међу Мађарима. (Аплауз код већине и узвици: Живео!). Ја сам, господо, грешник зато, што помажем оне Немце, који су на своме органу написали, да су орган политике за Краља и отаџбину. (Одобравање код већине).

Ја сам, господо, грешник што помажем оне Русине, који су гледали и гледају и данас у мени свога најодличнијег, пријатеља, у акцији да се јасно определе за нашу југословенску националну идеологију. (Узвици код већине: Живео!).

Ја сам, господо, грешник зато, што сам у својем националном раду на своја леђа метнуо ни више ни мање него милион динара меничног дуга. И, господо, то су моји греси! Ја се са тим својим греховима поносим, ја се поносим њима! (Аплауз код већине и усклици: Живео!)

А г. Кешељевићу стоје отворено на располагање у банкама све менице и потписи мојих пријатеља, које доказују моју пожртвовану, патриотску дужност и мој национални осећај. Ако има каквог греха, то је тај мој грех; ја га примам на себе, али кажем г. Кешељевићу, претставнику тобожње ултра-националне странке, да се никад нећу ослободити ових грехова и да ћу увек но-

сити у својој души и срцу ове грехове и борити се против свих који раде против мене и у Војводини и ван ње. (Пљескање).

Господо, дозволите ми да пређем сад на оно што ми се инсинуира. Г. Кешељевић говори како је моја кривица што су школски надзорници, што су учитељи школа и општине добијале распис да купују »Шумадију«. (Кешељевић: Доста неписмен напис). То ви кажете, ви ништа не знате. Кад се припремала свечаност за подизање споменика у Крагујевцу палим Шумадинцима за ослобођење и уједињење, онда се од једне групе патриотских људи спремао публикација, која ће показати, колико је Шумадија дала за ослобођење и уједињење, каква је Шумадија уистини и шта она истински претставља у нашем националном и културном животу. Господо, таква једна публикација која се појавила у томе правцу, то је ова публикација са ликом нашега Престолонаследника. (Чује се: Живео!). Сарадници те публикације су, господо, др. Фердо Шишић, Слободан Јовановић, Илија Трифуновић-Бирчанин, Владимир Торовић, Божа Максимовић, Драгутин Којић и, господо, да вам не ређам даље, и многе угледне личности из нашег културног и просветног живота. Прихваћајући ову едицију ми смо то чинили из уверења, да је њена тежња у нашем програму. У програм наше националне политике у Војводини спада, господо, кад смо формирали Дунавску бановину из Шумадије и Војводине, у дужност нашу, да се Војводина упозна са националним прегнућима те велике Шумадије. И, господо, у знак те политике ми смо ову едицију прихватили и растурали, јер знам да са овим ширимо и јачамо свест о нашој династији Карађорђевића у тим крајевима. (М. Драговић: Династија има свести). Дозволите, г. Драговићу, ја то нисам казао него сам казао да имамо да ширимо и развијамо свест о династији Карађорђевића и њеној улози. Немојте бити злонамерни. Таква бити национални је злочин. Ја сам казао, г. Драговићу, да се јача свест, да се популарише улога династије Карађорђевића у ослобођеном и уједињеном нашем народу.

Господо, не само то, ова књига је имала тај задатак и да упозна целу нашу земљу, шта је Шумадија, а нарочито да се помогне да се што брже врши духовно спајање Војводине и Шумадије, кад оне већ претстављају једну јединствену административну целину. (Пљескање). Господо, ову едицију ја нисам спремио, ову је едицију спремио помоћник г. Министра просвете г. Драгослав Ђорђевић. Он је ову едицију спремио и дао „Југословенском Дневнику“ да је штампа, јер је знао да је таква едиција у знаку наше националне политике. И, господо, за овакву едицију ја сам подигао зајам не како каже г. Кешељевић 150.000 код Обласне штедионице у Сомбору, него сам подигао 200.000 динара, јер сам, господо, био свестан да овим својим материјалним пожртвовањем вршим једну велику националну дужност. (Пљескање). И, господо, ако је то грех, што су наше библиотеке у нашим војвођанским школама кроз дуги низ деценија куповале немачке и мађарске књиге, онда је дужност тих библиотека да унесу и купују и овакве светле едиције (Пљескање). Господо, ја сам вам до сада изнео само једну од оптужаба коју ми пребацује г. Кешељевић и ја овај грех примам

на себе, јер сматрам да сам поступио онако, како ми је налагала моја национална дужност и мој национални осећај. И, ако су школе куповале те књиге у којима се врши та пропаганда, онда сматрам да погађам ваша осећања и ваше расположење да ту нема никакве кривице, напротив да је ту вршена велика патриотска дужност. (Пљескање). Надаље, господо, изјављујем, ове књиге не леже по Министарствима, — то је једна обична клевета коју износи г. Кешељевић. Камо среће да се ове књиге налазе по Министарствима и да се тамо растурају.

Г. Кешељевићу, „Југословенски Дневник“ треба да помаже сваки патриотски грађанин и члан наше заједнице у Војводини, јер је он покренут за то да у једноме крају где има пет мањинских листова, да иностранство не црпи своје информације о Војводини из тих мањинских листова, него из једног југословенског националног листа. И, господо, овај „Југословенски Дневник“ доиста је југословенски, јер се он штампа и ћирилицом и латиницом, штампа се зато што ми имамо у Војводини велики број Словена за које је потребно да се овај лист штампа и ћирилицом и латиницом. Господо, разуме се да сам ја у својој раду и у својој акцији нашао велики број пријатеља и да у сваком и најмањем сеоцетву имам круг својих пријатеља са којима ја сарађујем не само на политичком него и на националном послу. (Пљескање).

У знаку тога, господо, хоћу да вам подвучем, ја сам апеловао на своје пријатеље и ми смо основали једно акционарско друштво од наших најугледнијих националних радника са задатком да помогне „Југословенски Дневник“ и његову акцију. Разуме се, господо, да у доба ове тешке кризе оно није успело да на време прикупи капитал од 3 милиона динара. И онда смо ми 19 јула 1931 године на нашој првој скупштини акционара донели одлуку да се друштво и не оснива, него да се новац који је прикупљен и уложен у штампарију да „Југословенском Дневнику“ и сматра као позајмица коју он мора да врати у року од три године. И то је оно што г. Кешељевић наводи да су општина Апатинска, у чијем сам ја срезу посланик, и општина Бачке Тополе, уписале ове акције. Па зар г. Кешељевићу не узаври срце, када зна да су за време аустријске монархије, и српске општине давале стотине хиљада динара за ширење једне политике која је била уперена противу наше југословенске државне идеје? Па зар сада, г. Кешељевићу, Бачка Топола и Апатин не могу у нашој националној држави да купе и извештан број акција за ту нашу југословенску акцију?

И, господо, овај случај који наводи г. Кешељевић, апсолутно је неистинито претстављен, јер ове општине које су те акције уписале, добиће са свим природно натраг тај свој новац, пошто је то позајмица дата Дневнику, да у року од три године врати, као што ће вратити и свима осталима који су уписали акције. Господо, међу лицима која су те акције уписала, има велики број и мојих пријатеља и наших јавних радника на општим стварима, од којих помињем само г. др. Косту Половића, др. М. Секулића и толике друге. Они су уписали те акције зато што су свесни, у коме се циљу има да употреби тај новац и у коме

правцу има да се креће рад тога акционарског друштва. И сад мени г. Кешељевић уписује у грех, што су ове две општине уписале ове акције, које подвлачим и изјављујем нису то учиниле ни под чијим притиском.

Господо, г. Кешељевић износи како се за „Дом Југословенског Дневника“ путем притиска самоуправних власти скупљају прилози за његово подизање. То је једна ординарна клевета. Ја могу, господо, сада овде отворено да вам кажем да сам дошао на идеју о подизању овога дома за нашу националну и културну пропаганду, кад сам био у Словенији и тамо видео како је г. Коросец подигао дом, у коме је сместио сву клерикалну штампу и сву акцију.

То моје сазнање и то моје уверење дало ми је куражи да уђем у један посао под својом пуном и моралном и материјалном одговорношћу.

Господо, ја сам почео тај дом да подижем у циљу да у њега сместим штампарију и да путем тога дома и те штампарије водимо целокупну нашу националну и културну пропаганду. Е, господо, кад овако ситуација стоји, господин др. Кешељевић може да провери код Бановинске штедионице да сам ја подигао зајам за подизање тога дома и толики је тај дуг код свију фирма које су давале материјал, код Хипотекарне банке, која ми у ту сврху ставља 600.000 динара зајма, онда, господо, је ли то доказ моје и куражи и пожртвованости да примим на своја леђа један велики дуг материјални у сврху нашег националног и културног рада.

Господо, ја могу да кажем овде господи отворено и да свечано изнесем свима вама овде једну своју скривену мисао, да ће се овај дом са штампаријом једнога дана претворити у задужбину, која ће да постане својина југословенског народа, којим ће онда кроз сва времена бити обезбеђена наша национална и културна акција у једноме крају где досада није било ни једног нашег југословенског листа.

И, господо, ја сам очекивао да господин Кешељевић, који се пред нама претставља као такозвани нов човек, који тобоже уноси неки нови морал у наш политички живот, ја сам очекивао да ће господин Кешељевић, као посланички друг да дође па да ме пита и да каже: Ја сам добио та и та обавештења, да ли та обавештења стоје или не стоје? Овако г. Кешељевићу, изношењем ординарне клевете ви вршите једну чудну улогу, постајете оружје једне политичке клике којој не конвенира наша овако одређена, национална и културна акција. (Гласови на левици: Која је то клика?) Изволите ми, господине Кешељевићу, ви сами овде, пред свима, споменути ту господу, која су вам дала тај материјал. (Др. Никола Кешељевић: Оно су судска документа. — Која је то клика?) То нису судска акта, ви не разумете и незнате ништа.

Даље је господин Кешељевић споменуо урбанијалну заједницу у Мартоношу. Ја овде свечано изјављујем пред вама, ту су вам претставници власти, министарства пољопривреде и банске управе, да се никад, ни на једном месту нисам интересовао за урбанијалну заједницу у Мартоношу. Господине Кешељевићу, ја немам времена за такве интервенције. За такве интервенције позвани су други људи. Они су у том правцу и радили, али та урба-

нијална заједница и цео тај посао са њом нема никакве везе са мојом личношћу.

Ја сам, господо, тек јуче из мога листа сазнао за ту читаву ствар и како је вођена, и како је ликвидирана, а могу да вам кажем овде да је одлуком државног савета пре 10 дана тај спор решен у корист урбанијалне заједнице у Мартоношу, оно што је г. Кешељевић пребацивао да је незаконито.

Господине Кешељевићу, догод не докажете, Ви сте за мене ординарни клеветник. (Др. Никола Кешељевић: Оно је судски акт, ти имаш да докажујеш а не ја!). То није судски акт не говорите истину, господине Кешељевићу, изволите то написати у јавности, изволите изнети у листу! (Др. Никола Кешељевић: Ја сам рекао онде где треба). Господо, имунитетско је право за оне људе који воле мало рачуна о политичком моралу. (Др. Никола Кешељевић: Треба, треба, како да не!) Господо, г. Кешељевић спомиње имена двојице мојих пријатеља, господина Аврамовића и господина Плетикосића. Њихове изјаве које ће пасти у јавности, оне ће јасно да документују да је то ординарна клевета, јер, господо, лако је у акцији извесних људи гледати злонамерност. То је ваша особина можда, али ту вашу особину не треба да генерализујете. (Др. Никола Кешељевић: Слабо ти то помаже!)

Господо, г. Кешељевић ставио ми је још две примедбе. Г. Кешељевић је говорио, како сам ја утицао да се г. Акбаба, један угледан грађанин из Старе Кањиже интернира. Господо, колико је истина ово што је изнео г. Кешељевић, најбољи је доказ то што је г. Акбаба пре четири дана био код мене у Београду и захвалио ми на заузимању што је ослобођен. Господо, то је најбољи деманти свега овога, чиме се г. Кешељевић служи. (Др. Никола Кешељевић: Ту је судски акт!). Господине Кешељевићу, човек је био пре четири дана код мене и захвалио ми. (Др. Никола Кешељевић: Мора да си га пришафтио!).

Даље г. Кешељевић представља, како је г. градски начелник у Старој Кањижи вршио пресиду да се прикупљају прилози за „Дом југословенског дневника“. Господине Кешељевићу, Ви сте савршено рђаво обавештени. Та конференција која је била код градског начелника, како је мени саопштено аутентично, она је, господо, била у знаку ове акције: у Старој Кањижи жели се да се покрене у једном чисто мађарском месту један наш национални југословенски лист. За такву акцију г. начелник је позвао извештан број грађана, изнео је идеју и молио да му изразе своје гледиште. Они су се сви сагласили са тиме, моја је кривица, што су ме питали, да ли ће моћи да се тај лист штампа у штампарији „Југословенског дневника“, а у случају да не може да се штампа, да ли би могли да добију зајам из бановинске штедионице да купе једну мађарску штампарију у Старој Кањижи. Одговорно сам да бановинска штедионица нема новца. Господо, то је сушта истина и, г. Кешељевићу, Ваши информатори су Вас злонамерно информисали јер они знају да тај национални лист у Старој Кањижи има да буде сметња њиховој другој политици.

Друго, господо, говори како „Југословенски дневник“ путем огласа помаже електрична централа у Суботици. Господо, онај који је упознат са огласима, тај мора знати да све велике фирме и

банке као што је Хипотекарна, Народна банка и друге дају своје огласе кроз целу годину и дају паушалну своту за огласе за читаву годину. Господо, то је опште позната ствар. Али, господо, никада нико није тражио од нашега листа да ма у коме погледу узме у заштиту електричну централу. И ја овде свечано изјављујем да ја у погледу измене уговора, који је била склопила централа са градским одбором, немам никакве везе, јер су ту били надлежни и градски сенат и градски одбор, те према томе и уплетање моје личности у ту ствар претставља ординарну клевету. А оно обећање које ви спомињете, господине Кешелевићу, све док не докажете, ви сте за мене ординарни клеветник. (Др. Никола Кешелевић: Ти имаш да се браниш! То су судска документа, ви имате да се правдате). То није истина, то су јавно-бележничка документа, то су сасвим друге ствари, не знате ви ништа.

Господине Кешелевићу, кад тако говорите знак је да не читате „Југословенски дневник“, јер да читате „Југословенски дневник“, ви бисте знали, колико је наше заузимање и колика је наша пропаганда за нашу националну индустрију, не само централу, него целокупну индустрију у Војводини и за шећерне фабрике, поводом које се ви тако често спомињете и са којом вас тако често везују. (Милош Драговић: Зар ми?! — Др. Никола Кешелевић: Господин Рајић је јутрос казао да ја ту немам никакве везе, а ви хоћете сада да лажете. — Др. Тоша Рајић: С тобом лично немам, већ са твојом групом. — Један глас: А др. Живан Лукић?!)

Господо, ја сам био овде слободан да на клевете и инсинуације, које ми је нанео г. Кешелевић, отворено кажем, да г. Кешелевић као претставник опозиције није нашао за потребно да проговори о многим ненационалним стварима у Војводини, али му није изостало то да удари палбу на „Југословенски Дневник“. Ја не знам, какви су мотиви руководили г. Кешелевића, кад се зна да тамо има и мањинска штампа, која често пута друкчије пише и друкчије гуди, него наша национална штампа. И то не боли г. Кешелевића, али га боли када напредује, када јача и када се развија наша национална ствар. (Др. Кешелевић: Ја сам против цуцле. — Др. Тоша Рајић: Али Дневник ипак дугује један милион динара. — Др. Кешелевић: Фиктивно!).

Господо, после свега овога, што сам био слободан да вам изнесем, ја лично благодарим г. Кешелевићу, што ми је дао прилику да једанпут дефинитивно расчистим са оном политичком кликом, чији је он агент и оруђе и да им отворено кажем, да сам ја борац неумољив и неуморан и да ме такве клевете на моме путу и у моме раду никада неће зауставити. (Одобравање и узвици: Живео!). И докле год г. Кешелевић не изиђе у јавност отворено и пред суд и док се сакрива за посланички имунитет, дотле ја сматрам целу ту акцију као клеветничку акцију. Господо, светао сам и чист; о сваком од нас казаће поколење, какав је био и шта је био. Ја се поносим — што водим овакву акцију, јер је она у знаку једне велике националистичке политике, која смета оној политичкој клици, по чијој је интенцији овде и извршио клевету г. Кешелевић. (Живо плескање и одобравање. Узвици: Живео!).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. др. Кешелевић ради личног објашњења.

Др. Никола Кешелевић: Господо, ја сам овде јутрос изнео судска акта и документе. То су јавно-бележничка акта. (Др. Тоша Рајић: То нису судска акта!) Ја сам изнео оно, што је поднесено суду, па сам навео бројеве бановинских, министарских и судских решења, затим јавно-бележнички записник и све то наводећи ја сам навео и ствари које се импутирају господину Никићу. А г. др. Никић нека оне судове, бележнике, бановине и министре, који су га оптужили, тужи суду. Не можемо ми у име народа и националне штампе овако да радимо, кад акта друкчије говоре. И ја сам водио националну политику. Срески начелник позива да се изврши акција, па се после људи туже. И поред свега тога што причате о неким дуговима, сада зидате и трећи спрат на вашој кући.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Михаило Каламатијевић.

Михаило Каламатијевић: Господо народни посланици, кад је пред нама буџет Министарства унутрашњих послова, потребно је да изнесем извесне моменте и доживљаје нашега народа на југу а специјално у Брегалници. Као син Брегалнице и очевидца крвавих борби морам да истакнем, да и после петвековне борбе под Турцима и трогодишњег робовања под Бугарима које је било много теже него петвековно под Турцима, и после ослобођења и уједињења ми смо, господо, били приморани да прихватимо нову борбу. Бугарска, која је изгубила битку на пољу чести, у светском рату и после мировних уговора, није мировала већ убрзо отпочела са формирањем пљачкашких банда да преко границе њене шаље циљем да нам ремети мир и спокојан живот. Фирма В.М.Р.О. била је као најпогоднија маска за ове паклене планове бугарских властодржаца. Не може ме нико демантовати ако кажем да македонствујушчи, како се сами називају сачињавају људи бескућника, који се налазе на бугарској територији са штабом у Софији. Да је та организација или правилније речено бугарски комитет, формирање чете од разбојника, из редова бескућника почели су прелазити на нашу територију и отпочели свој злочиначки паклени рад, пљачкајући, бешчастећи и убијајући наш миран, вредан, радан и одан својој отаџбини — народ. Предузете мере од стране наше власти које су у то време биле и сувише ангажоване на пуно страна лечењем реда, затишја у Европском рату.

Није се могло брзо стати на пут тим крволацима, са друге стране пак народ када је видео да се из Бугарске пребацују овакве разбојничке банде, почео је и сам да размисли на који би начин могло да се тим бандитима стане на пут. Појављује се мисао да се бандама из Бугарске може стати на пут најбрже ако се и наш народ организује. 1923 године на збору у Штипу изабран је одбор УРВВ са циљем, да се бори противу нежељених гостију, али се убрзо увидело да је немогуће без оружја. Молба у овом смислу упућена од читавог народа нашега краја која је наишла на пријем од онога који је и нама дао слободу, и који је нарочито нагласио, да се нашем народу стави на расположење, потребан

број пушака из државних магацина.

Када ово износим морам да признам истину, цео народ Јужне Србије признаје заслугу г. Жике Лазића за уложени труд, који је са најбољим разумевањем, својским заузимањем, и са одличним познавањем прилика у Јужној Србији, провео ово дело са успехом.

Тако данас имамо око 20.000 пушака са потребним бројем муниције у народу. Убрзо је и сам бугарски комитет увидео своју слабост и његово заплашивање народа, јер је сваки прелаз тројка на нашу територију подједнако гоњен од стране државних органа и народа и уништавана. Свестан наш народ своје националности и политиком Краљевске владе и Министарства унутрашњих послова, данас безбедност на нашем југу је на достојној висини.

У последње време појављују се и наглашавају се добри односи и зближење са Бугарском. Дај Боже, да се ово дело оствари, али морам изнети, да наш народ на Југу ово гледа мало са зебњом и са много неверице у искреност претставника Бугарске, докле под бугарски комитет постоји и слободно држи своје састанке скупштине на очиглед целог света у Софији. Још наш народ појачава своје неверовање и тиме, што је напушио, да се иза граница у Бугарској спремају нове комитетске тројке, поготово данас, када се цео свет труди и тражи пута и начина, да одржи мир. Стварају се споразуми и пактови о ненападању. И када се има у виду, да Бугарска није потписала Балкански пакт, са правом се може рећи, да је оправдана сумња нашега народа на Југу.

С овога места било је говорника, који су у својим излагањима уверавали о нашем народном јединству.

Господо народни посланици, када се зна, колико је жртва дала предатна Србија и колико се жртва подносило од целокупног нашег југословенског народа, кад се зна, да у целом нашем народу струји југословенска крв и љубав према Отаџбини подједнако од Марибора до Ђевђелије; природан је закључак, да нема места уверавању о нашем народном јединству.

Са овога места било је приговора опозиције, верујем недовољно промишљених, а шта се хтело тиме рећи и коме се услуге хтеле учинити, не знам, али кажем и изјављујем: нема туђих агената на положајима у Јужној Србији, већ само има носиоца југословенске националне мисли!

Нека наши непријатељи знају да је наш народ будни чувар наше миле Отаџбине и будним оком прати све што се око нас одиграва. Слободу, коју има, чуваће је и по цену свога живота.

Изјављујем, да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих послова. (Пљескање са узвицима Живео...!)

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. др. Маланчец.

Dr. Vlado Malančec: Gospodo narodni poslanici, moramo lojalno priznati da se prilike u našoj zemlji konsoliduju brzim tempom i da kod toga naročito važnu ulogu igra baš naša unutrašnja uprava. Tom konsolidovanju mnogo je doprineo novi Zakon o opštinama, koji je sada već jedno vrijeme na snazi, u životu i u praksi. Taj zakon unificirao je sve naše dotično zakonodavstvo, jer je do sada bilo na području naše države, čini mi se, sedam mraznih opština.

skih zakona. Sada već imamo i neko iskustvo sa novim zakonom o seoskim opštinama. Videli smo da odgovara prilikama, te smo spoznali da je dobar. Kad je stupio na snagu i u život, nije bilo nikakvih trzavica niti teškoća — njegova se primjena nije, takorekuć, niti primjetila, i ako je stari zakon bio mnogo godina u praksi, što je najbolji znak da taj naš novi opštinski zakon odgovara duhu vremena. Isto tako i općinska vijeća, izabrana na temelju toga zakona, vrše svoju dužnost potpuno odgovarajućim nadama koje smo u njih polagali. Naravno ovde ili onde biće i malo neprilika. Možda izvesni pojedinci, članovi kojega općinskoga vijeća, malo zataje ili pak po koji općinski načelnik, ali to je uvijek bilo i biti će, dokle god je izbora, jer nitko ne zna sasvim sigurno, kakav će na djelu biti onaj kojega je izabrao više puta na temelju raznih pa i nemogućih obećanja. Na tome se ne da ništa pomoći, kakove je konačno ljude narod birao, kakovi su mu sada na čelu u seoskim općinama, i s njima može da bude ponosan ili ih mora trpeti već prema tome, kako se opravdavaju naredne težnje i želje i kojim pravcem vode svoju općinu.

Šteta je samo, gospodo, što smo počeli odozdo, a ne odozdo. Šteta je što smo počeli sa opštinama umjesto sa Banovinama u pogledu uređenja tih naših samoupravnih tijela.

Novi zakon o banovinskim samoupravama odnosno o proširenju banovinske samouprave trebalo bi doenti što prije već radi toga, što je bio nekoliko puta obećan, a narod se od njega nada velikoj koristi. Ministarstva su velika tijela i ustanove opterećene sa mnogim i najvažnijim poslovima, a sve one druge stvari trebale bi prepustiti kompetenciji Banova odnosno Banovina i banovinskih vijeća. Ministarstva bi trebalo tek da uzimlju u pretres najvažnije stvari našega državnoga razvitka, gde dolazi država kao cjelina u obzir, trebala bi da uređuju pitanja između pojedinih banovina i slično. Sve ostalo trebalo bi staviti u kompetenciju banovinskom vijeću. Banske uprave vrše svoju funkciju u redu i potpuno zadovoljavaju svoje zadaće, a naročito se mora naglasiti da su ekspeditivne i da rade strogo u smislu postojećih zakona. U okviru svoga budžeta koji je naprimer kod Savske banovine takode dosta skućen, naravno zbog teških prilika u kojima živimo, podupire i podiže Banovina razne institucije i to kulturne i humane, zatim podiže poljoprivredu, školstvo, podiže zgrade, higijenske ustanove, popravlja ceste itd. Vršiti neposredan nadzor nad podređenim srezovima i gradovima. Kako rekoh tu kompetenciju trebalo bi proširiti i zbog toga, jer su Banovini bolje poznate prilike svakoga sreza i grada sa svoga područja i jer je lakše i bliže te jednostavnike svakomu našem građaninu urediti svoj posao kod Banovine, nego li polaziti za svaku sitnicu u prestolnicu. Tim nastaje veliki trošak koji sebi mogu dozvoliti samo imućniji ljudi. Naročito bi trebalo u svakom pogledu proširiti kompetenciju banovina nad našim gradovima. Naši gradovi — municipije — mislim one na području bivše Kraljevine Hrvatske i Slavonije, mnogo se u pogledu svog upravljanja razlikuju od gradova na području bivše Kraljevine Srbije. Ovi gradovi na sjeveru naše države osnovani su prije mnogo stotina godina. Svaki imade iza sebe lijepu i častnu prošlost. Dobivali su razne slobodine, i to naročito u formi dopuštenja za ubiranje raznih prihoda. Vršiti upravu koja je jednaka sreskom načelstvu, već imadu upravnu vlast prvoga stepena. Inače su gra-

dovi centrumi privrede, prosvjete i uopće duševne kulture svoje okoline. Danas su dospjeli u težak položaj. Većina građana su srednji stalež koji u ovoj privrednoj krizi vrlo teško živi i teško smaže za podmirivanje svojih građanskih dužnosti, koje se saстоje uglavnom u plaćanju gradskih prireza, taksa i nameta. Stari dohotci kao naprimer maltarina, oduzeti su kao nesavremeni, a nametnuti su novi tereti. Tako naprimer sada plaća gradska općina čitavo uzdržavanje gradske policije koja je osnovana i za opću sigurnost i specijalno prema prilikama dotičnoga grada. Te gradske policije uredene su posebnom uredbom. Još pre nekoliko godina doprinosilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova izvjesnu svotu u budžet gradske općine za uzdržavanje gradske policije. Ta svota iznašala je redovito 50% čitavoga izdatka. Sada je to sve ukinuto i gradovi moraju sami ovakove terete snašati. Kao jedan od naročitih dohodaka gradske općine jesu takozvane uvoznine što se ovde zove gradska trošarina. Ova je trošarina u svakom gradu drugačija, jer svaki grad želi da favorizira bar kod sebe prodaju artikala i industrijskih i trgovačkih i obrtnih, koji se proizvode na njegovom teritoriju i da zapriječi ulaz takovih produkata iz susjednoga grada, odnosno da im barem onemogućiti konkurenciju, što nije moguće da se u budžetu naknadi ovakovim trošarinama i sličnim, što se konačno pokriva sa gradskim nametom. Taj je prilično visok a u sastavu sa državnim porezom i banovinskim prirezom, pretstavlja u današnje doba za naše porezovnike vrlo težak izdatak. Budžet gradske općine odobrava Ministarstvo finansija, ali to bi zaista mogla mirne duše odobriti Banovina koja bolje poznaje prilike dotičnoga kraja. Samo onaj koji je surađivao u tim gradskim vijećima prigodom donošenja godišnjega budžeta, taj zna sa kakovom pomnjom općinsko vijeće izrađuje taj budžet i kako je ponosno skidajući stavku po stavku da izade pred narod sa najnižim nametom što je uopće moguće. Redovito su najveće stavke u budžetima gradsk općine, izdatci personalni. Tomu se ne može ništa pomoći, jer su sve to stalni činovnici koji su već mnogo godina u gradskoj službi i imaju pravo na mirovinu. Oni se ne mogu reducirati, i ako bi možda negdje obzirom na današnji manji posao, to bilo potrebno. U posljednje vreme snizilo je Ministarstvo finansija dohtke svih tih činovnika i stavilo ih u položaj državnog činovništva, te ih time lišilo svih onih prihoda koje su dobili ugovorno prigodom nastupa u svoju službu, a nije im Ministarstvo finansija pre toga osiguralo sva ona preimućstva koja imaju državni činovnici, te bi bilo u redu da se to ispravi. Želim još samo nekoliko reči obzirom na gore spomenute prihode da bi bilo dobro, kad bi gospodin Ministar unutrašnjih poslova intervenisao kod gospodina Ministra finansija da se donese jedan pravilnik, koji bi propisivao sve ove razne takse i posebne prihode gradskih općina jednolično za sve gradove na području naše države. Takav pravilnik bio bi vrlo nuždan inače bude nastao jedan carinski rat između pojedinih gradova koji imaju na svojem teritoriju jače razvijenu industriju i trgovinu.

Naši gradovi vrše upravnu vlast prvoga stepena u prenesenom djelokrugu za svoje područje, te ovde postoji razlika kod sreza u tome što uprava grada nema pod svojom vlašću nikakvih seoskih općina. Naši srezovi trebali bi da polažu naročitu pažnju na kontrolu onih općinskih organa od općina koje

su pod njihovom vlašću, koji rukovode sa novcem naročito općinskih blagajnika jer se u zadnje vreme naročito opazilo da se ovo rukovanje novcem vrši nueredno. Nije dosta da to bude otkriveno i da bude krivac nakon dokazane krivice kažnjen i uklonjen sa dužnosti jer je narod ostao oštećen budući nije gotovo u ni jednom slučaju naknadena narodu šteta koju je pretrpio nesavjesnim postupkom čovjeka, komu je Općinsko Vijeće dalo svoje povjerenje. Time propadaju teške hiljade narodnog novca. Naravno da bi gospodin Ministar unutrašnjih poslova trebao da osigura veće kredite bilo iz kojega fonda za sreske načelnike za ovakovo kontrolisanje općinskih poslovanja, jer takva kontrola nije nikada prečesta i uvek može samo da bude korisna.

Nasuprot nekih izjava i činjenica koje su ovde izneli gospoda predgovornici, ja mogu da izjavim da ne mogu nikako i ne bi imao razloga da se potužim na rad sreskog načelnika i u mom srezu, a mogu mirno izjaviti da za optužbu u tom pogledu nemaju niti gospoda poslanici iz susjednih srezova. Ali jedno bi hteo specialno da naglasim gospodinu Ministru unutrašnjih poslova, i to da bi bilo mnogo bolje da u sporu između narodnog poslanika i sreskog načelnika položi malo više pažnje na riječi narodnog poslanika s jednostavnog razloga, što narodni poslanik mnogo bolje poznaje prilike svoga sreza u kojemu se srezu odhranio, s kojim je narodom živio i djeluje s njim sve dobro i zlo. Sreski načelnici tek su došli Bog zna iz kog kraja i prosuđuju prilike prema svom ličnom stanovištu. Mnogo puta nisu izveštaji srskih načelnika niti potpuno originalni, već su osnovani na izvještajima žandarmerijskog narednika ili općinskog bilježnika. Razumije se da ovi ljudi nisu uvijek u stanju da dadu potpuno objektivian izvještaj o kojem službenom licu ili kojemu događaju, i tako dolazi to preko sreskog načelnika i banovine do Ministarstva, u većini slučajeva već mnogo pogoršano, pretstavljajući čitav događaj mnogo teži nego li je on zaista bio, a dotičnog funkcionera o komu se u izvesnom slučaju radi, potpuno crno i nadasve neugodno. Tako nastanu mnoge neugodnosti, jer više puta ljudi sa kvalifikacijama žandarmerijskih narednika i općinskih bilježnika šalju svoja mišljenja Ministarstvu unutrašnjih poslova o ljudima mnogo većih sprema i kvalifikacija, naravno, sa svog stanovišta i mentaliteta. Nesuglasice koje time nastanu, mora redovito da uredi narodni poslanik i time je zauzet vrlo veliki dio njegovih poslova. Treba imati na um u da je naročito u danšnje vreme uloga narodnog poslanika vrlo delikatna i skopčana sa mnogim poteškoćama gotovo u svim srezovima. Narod ne misli da je dužnost narodnog poslanika tek to da u skupštini stvara zakone odnosno doprinosi svoj udio kod takovog stvaranja, već narod misli da je dužnost narodnog poslanika da se brine za sve i za svakoga u svom srezu, naročito da uklanja sve nepravde koje se dešavaju i to kod svih vlasti, a što je najtragičnije narod vjeruje da to narodni poslanik danas može potpuno izvršiti, samo ako hoće.

Ako se sa našim narodom upravlja u smislu postojećih zakona, ako se radi čestito, ako se traži istina i ako taj rad teži za pravednošću, onda je sa našim narodom vrlo lako upravljati, pa i u ovim vrlo teškim vremenima i prilikama.

Nadam se da će to nepovjerenje pojedinih faktora vrhovne državne uprave spram narodnih poslanika ipak jednom prestati, naročito tamo gde tome

poverenju nema mesta, ili gde je već bilo slučajeva kojega nisu opravdali.

Prelazim na izjave gospodina Ministra unutrašnjih poslova o javnoj sigurnosti na području naše zemlje i mogu reći da o tomu nema ozbiljnih prigovora. Veliki trud, što ga u to ulaže i Ministarstvo i Savska banovina okrunjen je potpunim uspjehom. Tek bi trebalo ipak jednom da prestane presuđivanje o famoznom i toliko primjenjivanom cesarskom i kraljevskom patentu od 1854 godine kod naših političkih vlasti. Znam da uprava zauzimalje mnogo veći dio u funkciji narodnog razvitka i razvitka državnog organizma nego li sudstvo. Sudski zakoni su precizirani i pred sud dolazi samo ono što je zakonom predviđeno. Pred upravu pak dolazi sve ostalo i sve što život sa sobom donosi i što se vrlo često ne može zakonom predvideti. Bezuvjetno je potrebna jedna šira uredba koja će obuhvatiti mnogo slučajeva i ako oni ne budu sasvim precizno predviđeni. Ako gospodin Ministar unutrašnjih poslova misli da je takav zakon ili zakonska uredba potrebna u interesu javne sigurnosti i državne zaštite, mi ćemo radije na njegov predlog stvoriti novi zakon, samo da se već jednom prestane presuđivati po tim cesarskim i kraljevskim patentima iz prošlog stoleća. Moje je skromno mišljenje da bi takav zakon, i to moderan prema duhu i prilikama današnjeg vremena, trebao da bude predložen ovomu Domu. Općenito govoreći bila bi sreća za sve nas da je u unutrašnjoj upravi počeo rad onako savesno i intenzivno kako je to bilo godine 1929, a trebalo je biti 1918.

Uvjeren sam, da će se ovim tempom i u Ministarstvu unutrašnjih poslova nastaviti rad na konsolidovanju naših prilika. Glasaću za budžet Ministarstva unutrašnjih poslova. (Odobranje i pljeskanje).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, један предговорник са оне друге стране, критиковао је полицијску власт, жандарме, Министра унутрашњих дела и т. д., износећи како је кажњаван овај или онај како је затваран овај или онај.

Господо, једна кућа на селу и једна задруга мора да има свога старешину, и сви они задругари у кући морају да слушају свога старешину. Тако исто и полицијске власти, и ти жандарми, који су тамо, врше своју дужност, па онај богами, који се огрешно о закон, мора бити и кажњен. И сад да не буде кажњен онај, који се огрешно о закон, па и ја, ако сам се огрешно о закон, треба да будем кажњен!

Ја ћу се задржати само на једној ствари, која интересује мој крај, а то је, господо народни посланици: Постоји закон о ношењу и држању оружја. Ко плати таксу за ношење и држање оружја, и добије оружни лист тај може држати код куће оружје и носити га, али је подвојено, засебно се издаје дозвола за ношење оружја а засебно за држање. Онај ко добије дозволу за ношење и држање оружја, има право да га држи код куће и носи на имање његово итд., али ако је добио дозволу само за држање оружја, он то оружје може држати сам у кући, али ако буде изашао ван свога дворишта, жандарми ће га наћи, и томе човеку одузети пушку и оружни лист. Тај човек наравно извућиће казну зато, што није имао дозволу за ношење оружја, него само за држање код своје

куће.

Ко сад има на селу то оружје? Има само онај, који може да плати дозволу за држање и ношење оружја. Ко не може да плати, њему се то оружје одузима, и он има да буде кажњен по закону о ношењу и држању оружја.

Како се наш сељак, господо, народни посланици, раздваја са пушком? Он ће радије пристаћи да се раздвоји са оцем и мајком, него са пушком. Наш крај је брдски крај. Ја знам, да је г. Министар Рудничанин па и он зна да је наш крај брдски, да су тамо куће раштркане, по пола са-та хода, да има од фамилије до фамилије, а од кућа до куће по 5—10 минута.

Код нас су курјаци а има и осталог звериња и ја сам гледао кад чобани батинама бију курјак, и бране овце од истих.

Господо народни посланици, ове таксе за ношење и држање оружја веома су големе, а дозволу за ношење тог оружја мора свако да понавља сваке године. Ја хоћу да умолим господина Министра а и да умолим и господу народне посланике, да господин Министар унеколико овај закон измени и да сваки човек добије право да носи и држи недржавно оружје и да таксу за то плати једанпут за свагда. Јер, Господине Министре, народ каже ми пристајемо таксу да платимо једном за свагда па ма колика она била да то недржавно оружје треба да добије онај, коме суд и одбор изда уверење да му се ношење тог недржавног оружја може одобрити.

Господине Министре, сви се људи слажу у томе и изјављују да ће радо платити ту таксу једанпут за свагда, макар била и већа. И ако би који злоупотребио оружје, оно би му се и одузело и тај би одговарао зато. Господине Министре, ја вас молим, а ово моји људи траже који немају зашта да купе соли и гаса, који имају само нешто сточице и немају више од 5 брава оваца, које музу и исхрањују фамилију, тим људима, ја Вас молим, господине Министре, да им се дозволи да могу држати оне пушке са капиклом, али без икакве таксе. Верујте да код нас свакодневно курјаци кољу стоку, говеда и овце. Затим, господине Министре, орлушине купе пилиће и сељак не може мотком да се бори против звериња и птица.

Имајући уверење да ће господин Министар унутрашњих послова унеколико поправити закон о држању и ношењу оружја, ја изјављујем да ћу гласати за овај предлог буџета. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Рећ има г. Nikola Petrak.

Nikola Petrak: Gospodo narodni poslanici! Kraljevska vlada i Ministar unutrašnjih poslova traže od nas da odobrimo državni proračun za godinu 1934/35.

Finasijski odbor Narodne skupštine predlaže nam također da ga prihvatimo, ma da nije u detalje proučio taj proračun, kako to i sam u svojem izvještaju navada.

Apelira se na naše patriotske osjećaje, da ga primimo, jer da je prihvata proračuna velika državna potreba.

Ја признајем, господо, да је прораčун велика државна потреба, али хоћу одмах нарочито да нагласим, да држава није нешто одвојено од народа, — један субјект — којему мора народ да се покорава, него је држава управо тај народ, то смо ми сви,

koji u ovoj državi živimo. Prema tome, potreba naroda jeste isto što i potreba države.

Radi toga proračun države ima biti sastavljen u prvom redu prema narodnim potrebama. O državnom proračunu u mnogom pogledu ovisi ekonomski život kako pojedinca tako i cijeloga naroda. Zato se njegovu sastavu ima obraćati najveća pažnja.

Pretsjednik Sjeverne Američke Unije poručio je svojedobno svjetskoj privrednoj konferenciji u Londonu, da ne može biti u Evropi novčane stabilizacije, ni privrednog olakšanja, dok evropske države ne budu svoje proračune sastavljale tako, da se troši samo onoliko, koliko dopuštaju stvarni prihodi narodne ekonomije.

Ovih se temeljnih ekonomskih načela mora pridržavati svaka ekonomska jedinica, bila ona velika ili mala, ako hoće da ostane zdrava i da napreduje. Tko troši više nego ima prihoda, mora prije ili kasnije stradati.

Mi se izgleda, ne držimo tih načela kod sastavljanja naših proračuna, nego postupamo sasvim obratno. Zato je ovo naše ekonomsko i finansijsko stanje u dobrom dijelu posljedica naših loših državnih proračuna.

Meni izgleda, da se kod nas proračuni sastavljaju tako, da se najprije utvrde rashodi, a onda prema rashodima udara »namet na vilajet« bez obzira, da li narod može da te terete snosi ili ne. Kaže se jednostavno: država treba. Umjesto da se za bazu naše proračunske ravnoteže uzimlju stvarni državni prihodi, koji se mogu u sadanjim prilikama polučiti prema mogućnosti plaćanja pojedinog poreznog obveznika — koja treba da ima izvesnu granicu preko koje se ne može i ne smije ići — pa da se onda tako ustanovljena količina svih prihoda rasporedi na državne potrebe i izdatke, kod nas se budžetska ravnoteža postizava jednostavno povišenjem poreza, kojoj nema granica. Ne zadovoljava se sa izvesnim procentom od čistog prihoda ili zarade poreznog obveznika, ne zadovoljava se ni sa oduzimanjem cijelog čistog prihoda, nego se poreznom obvezniku uzimlju u mnogim slučajevima dijelovi njegovog proizvodnog kapitala, pa mu se na taj način oduzimlje uopće mogućnost rada i života i tjera postepeno u sve veće siromaštvo. Tako se iz dana u dan širi sve veća bijeda i siromaštvo naroda i trgovine.

Za naplatu poreza uzimlju poreske vlasti od siromašnog naroda sve do čega dodu. Nemilosrdno se otimlju jastuci ispod nejakе djece, ne mari se za plač brižljivih majki i vrisak siromašne i ozeble djece. Nasilno se tjeraju posljednje krave i ovce, jedine hraniteljice sirotinjske porodice i prodaju bud zašto — često samo da se pokriju troškovi ovrhovitelja, a država ili općina makar i ne došla do svoje tražbine.

Ne pita se hoće li bijedni porezni obveznik imati sutra obrok sirotinjske hrane za sebe i gladnu svoju djecu, pa se u čudu pita: »Zašto je to tako, i dokle će tako?«

Zamislimo se, gospodo, malo dublje u ovo stanje našega naroda i nemojmo olahko prelaziti preko toga. Takav postupak izaziva očajavanje i strašnu duševnu depresiju u kojoj je narod kao i pojedinac pripravan na sve i kadar učiniti i ono, što inače ne bi učinio, jer se u njemu tada budi neka ne savladiva eruptivna snaga i volja za samoodržanjem.

Gospodo, naš je narod po svojoj prirodi vrlo skroman i sa malim sredstvima za život zadovoljan.

On je izvrstan poreski obvezanik, koji plaća svoje poreske dužnosti redovno, samo ako ima otkud. Ali ovo što se u ovim teškim prilikama od njega traži, previše je i nemoguće. Mi znamo, da seljački narod u današnjim prilikama ne može nikako doći do gotovog novca. Kad bi mogao, on bi najprvo platio porez. Ali kad nema, zašto mu se plijeni i rasprodaje njegova imovina. Tko to hoće, da budemo država prosjaka?

Mi moramo državni proračun prilagoditi ekonomskom i finansijskom stanju naroda, jer se narod ne može prilagoditi našem proračunu.

Dokle god se ne bude državni proračun sastavio tako, da bude prilagođen ekonomskoj snazi naroda, ja neću glasovati za njega, pa makar se apeliralo i na naše patriotske osjećaje.

Ja sam uvjeren, da je ovo što ja kažem i tražim tako velika državna potreba, pa mi upravo moji patriotski osjećaji ne daju da glasam za takav proračun.

Ja neću glasati za ovaj proračun i radi toga, jer ova Vlada, koja od nas traži odobrenje da troši narodni novac, nije pokazala ni sastavom budžeta, a ni dosadašnjim svojim radom, da će povesti računa o potrebama svih krajeva podjednako, da će odobrene kredite razdijeliti pravedno, te u prvom redu udovoljiti najhitnijim i neodložnim potrebama bez obzira u kojem se kraju takova potreba ukaže.

Ja vidim veliku potrebu i hitnost, da se izmjene ili poprave željeznički mostovi preko Save kod Zagreba i preko Kupe kod Karlovca, ali ne vidim, da će se toj neodložnoj potrebi udovoljiti.

Ne može se glasati za ovaj proračun, jer se Kraljevska vlada oglašuje gotovo na sve opravdane i umjesne kritike, predloge i pitanja narodnih poslanika. Njoj je interes partije nada sve. Uvažava se samo ono, što je u interesu partije i pojedinih članova iste. Još nikada nije u našoj državi bio tako strašno razvijen partijski teror podupiran od Vlade kao danas.

Ja sam prigodom prošlogodišnje budžetske rasprave skrenuo pažnju g. Ministru unutrašnjih poslova usmeno sa ovog mesta i pismeno na protuzakonitosti i nasilja, koja vrši nad građanima grada Karlovca svojevrijedno nametnuta gradska uprava, pa se do danas nije popravilo nepodnošljivo stanje u gradskoj upravi.

Nisam se tomu ni izneadio. Djela vladajuće stranke jesu samo nasilje, batine, kojima se služe njihovi žandarmi, tjerajući narod u stranku i iskazujuć svoj bijes nad nedužnim narodom, koji reagira na nasilje. Znam da je uzalud obraćati se na čuvare javne bezbednosti protiv nasilja žandarma.

Gospodo, u Srezu karlovačkom ima selo Rečica. To je jedno od najnaprednijih sela u državi. U tom su selu žandari navalili kao bijesne zvjeri na nekoliko najuglednijih seljaka, izlomili im rebra, ruke i noge, te im na taj način oduzeli zdravlje za cijeli život. Sve to samo radi toga da ih se zastraši i prisili da se upišu u stranku i da idu na zborove.

O tome ću predočiti dokaze liječnika i fotografije kako su ti bijednici isprebijani. Da su oni bez razloga ispremlaćeni najbolji je dokaz to, što su nakon batina pušteni bez suda jednostavno svojim kućama, od kuda su išli u bolnice i ostali mjeseci.

Prelazim na gradsku upravu. U gradskoj upravi u Karlovcu nastavlja nametnuta gradska uprava svojim protuzakonitim radom, pa bi o tome mogao na-

vesti bezbroj primjera. Ne želim zlorabiti strpljivost ovoga Doma, pa ću se ograničiti na par primjera.

Gradska uprava donijela je zaključak pod tačkom 15 dana 17 jula 1933 da se jednoj tvornici parketa u Karlovcu snizi gradska uvoznina sa 200 dinara na 15 dinara po jednom vagonu na uvoz sirovine za preradu parketa i to za sav zaostatak koji je ta tvornica dugovala i time prikratila gradsku opčinu za oko 150.000 dinara. Uz ovu tvornicu postoji i druga tvornica parketa, pa je sada i ova zamolila ovakovo pogodovno sniženje gradske uvoznine, nu gradska općina da pokaže svoju pristrasnost nije ovoj tvornici ovo sniženje odobrila iz razloga jer je vlasnik ove tvornice bio gradski zastupnik pa jer nije mogao snositi odgovornost za rad ovakove gradske uprave, on se je na ovoj dužnosti zahvalio.

Pod tačkom 61 zapisnika sjednice samouprav-noga odbora grada Karlovca zaključeno je, da se odobri iznos od 2 i pol od sto od podignuti se imajućeg kratkoročnog zajma kod Državne hipotekarne banke u Beogradu od 2,000.000 dinara, koji će se jednokratno isplatiti nakon što zajam bude potpuno realizovan onim licima u Beogradu, koji su više mjeseci radili na ishodenju ovoga zajma. Evo, gospodo, zar to nisu korupcije.

Ovako gazduje nametnuta uprava grada Karlovca parama svojih gradana.

Ja dakle, gospodo, iz svih ovih razloga ne mogu glasati za budžet Ministra unutrašnjih poslova, pa izjavljujem da ću glasati protiv. (Odobranje i pljeskanje na levlci).

Председник др. Коста Кумануди: Има реч г. Риста Ђокић.

Ристо Ђокић: Господо народни посланици, после овако лепо прочитаних говора и у начелној и у специјалној дебати ја нисам ни мислио да коју реч проговорим. Ја се, господо, не чудим мојим симпатијама г. Павличу и г. Тонићу што читају своје говоре, јер њима свакако неко други те говоре и пише, али се чудим г. Кешељевићу и г. Николи Никићу зашто их и он читају кад су то људи који овде воде прву реч. Али пређимо, господо, преко тих читања. Мене то читање говора потсећа на некадашњи босански сабор где су говорници читали говоре и где су сви они који су своје говоре читали увек и гласали за. Ја нећу свој говор читати, а гласаћу за, па хоћу да кажем неколико речи о овом нашем буџету.

Господо, овде се говори о политици Министарства унутрашњих дела, па се зато и мора одмах почети са оснвним питањима о политици унутрашњој, о политици спољној и о финансијској политици. Ту политику не води Народна скупштина, господо, него је воде чиновници. Према томе и врло је мали наш утицај на те три политике.

Чиновници су можда и овој Народној скупштини највећа опозиција не само као Скупштини овде него и у народу. Ја сам код својих другова ту скоро имао прилике да читам један списак где један начелник Банске управе Врбаске бановине пише среским начелницима да без одобрења његовог не сме ни један срески начелник нити чиновник изаћи у сусрет молби или жалби народних посланика, или онога што они препоручују, па било да народни посланик припада већини или опозицији. Дакле, господо, ту смо ми потпуно осакаћени. Ми смо дошли са добром вољом и са неким моралним капиталом да сарађујемо на уна-

пређењу земље. Али ми смо ту потпуно осакаћени. Морамо повести рачуна да ми нисмо неке субаше те господо чиновника, него да се мора и наша реч да чује, јер се поверење народа мора поштовати, а оно је на нама.

Господо, има један одељак у Министарству унутрашњих дела који се потпуно одметнуо од Министарства унутрашњих дела, а то је главна жандармеријска команда. Господин генерал Марковић, командант целокупне жандармерије, сматра да је то њему дато под кирију, то намештање, премештање и да доведе кога хоће. Примера има толико, али овде ћу навести само један пример нашег посланичког друга Јове Принципа. Он је ради једног жандармеријског наредника можда триста пута добио писма али тај наредник није премештен, и то из једног простог разлога што господин генерал Марковић има неко имање, нешто мало куће, на Палама и што не верује да би ко други то имање могао чувати, па је одредио њега.

У моме срезу — ово говорим искрено и отворено, мене нису бирали чиновници и жандарми, па овако могу да говорим — био је жандармеријски наредник Јанко Микота, честит и исправан водник жандамерије. Г. командант целокупне жандармерије генерал Марковић довео је на његово место једнога граничара из Штипа, некога који је био Димитров, да ли је род са оним у Москви или не, ја не знам, али је постао сада Димитријевић. И тај Димитријевић је у споразуму са свима анационалним елементима у моме Срезу височком. То може да буде, јер и тамо има колега и господина Павлича и других. Онога је командант жандармерије помакао из простог разлога што се сукобио са расходованим генералом Терзибашићем, чије мишљење добро познајем.

Господо, како то утиче када тај господин поручник жандармеријски пркоси и осталим чиновницима и осталим лицима у срезу?

Ја сам донео један докуменат по жељи мојих бирача и пријатеља и предао га господину Министру Жики Лазићу. Тај докуменат поткрепљен је од свих установа и људи у Височком срезу. Ту се тражило да на томе месту остане човек који је ту био десетак година, који је своју дужност водио на пуно задовољство. Тај докуменат је г. Министар од мене примио. Како ми је усмено речено, у питању је нека родбина. У Бањој Луци и не можете ништа учинити.

Па онда, господо, у Министарству унутрашњих дела као чувару реда и поретка у земљи, Министарству а не господину Министру, могло би се замерити, што никако не води рачуна о раду и реду чиновника у другим министарствима, јер Министарство унутрашњих дела је чувар јавне безбедности. На тај начин се догађа оно што се никад не би требало догодити, а то је ова игра са одликовањима. Ја сам присуствовао дебати у Уставотворној скупштини, кад се је лепо и академски расправљало о томе да ли су уопште одликовања потребна или не, јер има земаља у којима одликовања и не постоје. А кад ми имамо одликовања, онда треба да се одликују најзаслужнији, највреднији и најбољи и да све прође кроз некакав одбор, кроз једне руке, а не да се догађа да се одликују они који су у затвору, па за катанцем да га нађе одликовање Југословенском Круном,

као што имам примера. Да се не догоди да се одликују суђени и осуђени за устанак у Велебиту, управо да се не одликују њихова браћа као г. Фрковић, шеф кабинета г. Матице (*П. Матица*: Није истина, код мене није био шеф кабинета!): Све једно, био је газда, ако није био шеф. Одликован је и Маркић кога сте Ви довели у Шипад као и Вашег брата, да бар мало заћелепири. (*Алојз Павлич*: Увек свештенике вређа).

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас да завршите.

Ристо Ђокић (наставља): Кад. нарастеш казаће ти се само. — Онда, господо, ја имам да приговорим г. Министру унутрашњих дела и Министарству његовом на разним утицајима који се чине било лично на њега било на његове подређене. То је случај са г. Крамером и ту се и ја и Павлич потпуно слажемо: Инжињер Карл врши две функције, он је директор железаре у Варешу и директор железаре у Зеници и он је баш ради увреда полицијски кажњен са 20 дана затвора непретвориво у глобу. Он је осуђен што је увредио државну управу. И молим вас, он се налази у Београду три месеца и под заштитом г. Министра боравио је овде док није дошло опет писмо једног министра без занимања и другог министра без занимања Крамера и Којића, те је Бан сарајевски учинио неко незаконито помиловање са одобрењем г. Министра унутрашњих послова. (*Алојз Павлич*: Увек напада Хрвате).

Потпретседник др. Коста Поповић: Опомињем вас на ред, немојте вређати.

Ристо Ђокић (наставља): Није патријарх Хрват, па си га лањске године бранио. Ти што браниш ја нападам.

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас да завршите.

Ристо Ђокић (наставља обраћајући се г. Алојзу Павличу): Ја не знам да ли је Карло Тиболт, чији је отац Мађар а мајка Швабица, твој рођак, али њега је штитио и г. Министар шума и рудника. И поред увреде коју је учинио г. Бану и Банској управи и Министарству унутрашњих дела ово му је дало помиловање. Извиди су проведени испод жита и он није одлежао 20 дана.

На крају крајева, Марија Рајбер, швабица, учитељица коју је затекла српска војска и ослобођење. Њено рођено дете у њеној школи и њена сва школска деца измучили су слике и Краља и целе родбине Краљевске и она је ради тога само благо кажњена премештајем. Господин Крамер се заузео за њу и повратио је натраг, а тиме показао и дао примера да ове власти нису у стању да раде оно што треба.

Господо, хоћу да говорим овде и о овој ствари. Хоћу да нагласим да се ми замљорадници нисмо никада истакли ни за ово ни за оно, као што то други раде. Ипак се догађа да се честити домаћини кажњавају полицијским затвором као на пример Раде Вучетић, Владимир Поповић и Владимир Лукић и поред тога кажњавају се по 5000 динара новчано. Међутим донели смо Закон о заштити земљорадника од банака. Излази да сада и полицијска кажњава, а Господин Министар није овде ништа учинио да ту ствар извиди.

Затим, господо, једна начелна замјерка, коју сада треба учинити. Ми смо добили обећање и престоном Беседом и изјавама бивших претсед-

ника владе и г. Петра Живковића и г. Маринковића и г. Сршкића, да ће се проширити компетенција за бановине, јер по досадашњем раду чак и по изјави једног бившег претседника, наше бановине по својој функцији и немају веће важности него што имају среска начелства и срески начелник: Ми смо очекивали да ће се на томе нешто урадити, да бановине добију ширину власти. Ми не тежимо никакој анархији, него тражимо да се контрола рада и власти подели и на оне мање и на оне више органе и да свако понесе одговорност за свој рад. Надам се да ће г. бивши бан и садашњи Министар унутрашњих послова са резервисаним положајем бана — и ту је пролао наш друг Тонић што није постао бан — поради да тај закон дође што пре на дневни ред и да бановине добију што ширину самоуправу како оне то заслужују према економском, привредном и саобраћајном погледу. И поред свих замјерака које сам учинио, и обзиром на личност г. Лазаћа и као чиновника и као доброг администратора и Министра ја ћу гласати за овај предлог буџета. (Одобравање и пљескање).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. Pavao Matica radi ličnog objašnjenja.

Pavao Matica: Gospodo, opet moram da konstatujem da gospodin predgovornik hotimice govori neistinu i mogu reći da laže. Radi čega? Kod mene g. Frković nikada nije bio šef kabineta, nego je za celo vreme moga ministrowanja od 8 novembra 1932 g. do 27 januara 1933 g. bio šef kabineta g. inženjer Petrak. Izvolite, gospodo, videti sada, kako su njegovi podaci tačni i neistiniti i to kako u ovoj stvari tako i za druge stvari.

Zatim je, gospodo, takode neistina da je g. inženjer Kralj povredio državnu vlast. Konstatovalo se zvanično da gospodin toga nije učinio. To je dakle druga neistina, koju je izneo g. predgovornik.

Gospodo moja, vidite kako se hotimice i proračunato ovde hoće da vredaju i napadaju svi oni koji neće dati gospodinu predgovorniku da on tamo gospodari po državnim rudama u Bosni! (Uzvici: Tako je!). On to radi proračunato. Isto tako g. Tibolt kojeg on u svome govoru ovde napada, rođen je Bosanac, rodio se u Bosni, svršio sve škole u Bosni, školovao se potporom društva »Napredak« i sada celo vreme služi kao činovnik u Bosni. I sada izvolite po tome presuditi u koliko su navodi g. Riste Đokića istiniti. (Pljeskanje. — *Risto Đokić*: Molim za reč!)

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ne možete govoriti, vi ste izazvali g. Maticu i prema tome nemate prava da govorite.

Ima reč g. Mita Dimitrijević. (Glasovi: Nije ovde!). Ima reč g. Dušan Živojinović.

Душан Живојиновић: Господо народни посланици! Како је г. Министар унутрашњих дела нагласио у своме експозеу да ће после изгласаног државног буџета поднети Народној скупштини пројекат закона о градским и варошким општинама; то је мени опимогућено да учествујем у специјалној дебати буџета Министарства унутрашњих дела, јер ме је г. Министар предахтрио. Ја сам тражио реч од Претседништва Скупштине да бих могао критиковати рад г. Министра унутрашњих дела по питању, што до сада није донет закон о градским и варошким општинама. Сад чиним одустанак од речи, што сам добио од Прет-

седништва Скупштине из простог разлога, што сам задовољан, датим обећањем г. Министра унутрашњих дела, да ће поднети пројекат закона о градским и варошким општинама, са пуним уверењем да ће после изгласаног закона наредити нове изборе, те да се једанпут курталишемо општинских управа које 8 година владају без народног поверења. Данашња јавна безбедност стоји на достојној висини, благодарећи енергичном заузимању г. Жике Лазина, Министра унутрашњих дела и његових сарадника, и ја смело и отворено изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства унутрашњих дела (Пљескање).

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Reč ima g. Jozo Batinić.

Jozo Batinić: Gospodo narodni poslanici, ja nisam naučen da se zadržavam dugo na obašnjenju. Ja ću samo da napomenem neke činjenice kad je govor o Ministarstvu unutrašnjih dela. Ja mislim, da bih imao i ja razloga da zamolim g. Ministra unutrašnjih dela, da neke nedostatke i nepravde popravi i u mome srezu u onoj meri u koliko je moguće.

Gospodo narodni poslanici, od osnutka seoskih opština u Bosni i Hercegovini, to jest od 1928 godine postoji namera i zahtev čitavog sreza, da se čitav srez spoji u jednu opštinu, ali danas još nije ništa učinjeno. Zašto i kako se toj želji i tim zahtevima toga naroda nije izašlo u susret? Ja mislim, gospodo, da će g. Ministar uvažiti ovo, ako kažem, već iz političkih razloga, jer je to čisto hrvatski srez i hoće da se likvidira. Ja mislim iako je ovo politička osveća, da nikakva politička osveća ne bi trebalo da se primenjuje baš na moj srez. Bivši Ban primorske banovine Tartalja i današnji Ban g. Jablañović, upućeni su u čitavu ovu stvar. Gospodin Ban otpremio je dva načelnika banske uprave na lice mesta da se uvere i podnesu referat o tome, da li je moguće, da se čitav srez spoji u jednu opštinu. Oba ova načelnika Bonet i Matulović bili su na licu mesta u mome srezu i podneli ovakav izveštaj: da narod zahteva i da može da spoji čitav srez u opštinu, jer mu opštine ne daju ništa nego oduzimaju. Ja neznam zašto Ban nije to prosljedio g. Ministru i ja mislim da gospodin Ministar treba da to traži od čitavog sreza. Kad jedan narod traži da se spoji, to nije nikakvo zlo, jer narod ne traži da se izluči iz države, i kad ovo traži, ja ne znam zašto mu se onda ovo jedino zadovoljstvo ne učini.

Gospodo narodni poslanici, gospoda pominju nešto o prošlim opštinskim izborima. Ja sam u načelnoj debati rekao, a kažem i sada, da se nikako i ni u kom slučaju ne može nikakva krivica baciti na onaj miran svet, što nije, moguće, došao na izbore, ne zato što nije hteo da glasa, nego zato što nije hteo da glasa za ljude postavljene od gospodina Andelinovića. Ja sam to zadnji put rekao, a kažem i sada, da je ovo prvi i jedinstveni slučaj u državi, da su se prvi put asimilirali i Srbi i Hrvati i Muslimani. U mome srezu glasalo je 6% sa svima činovnicima i zato, jer ljudi neće da se nameću i neće da glasaju za ološ, koji je Andelinović stavio tamo. Andelinović je rekao svojim ljudima: ako dobijete jedan glas, dobićete opštinu. (Ante Mastrović: To je baš dokaz da to nije istina!) Neka g. Andelinović pokuša da ovo suzbije. (Ante Mastrović: Zašto svesno tvrdite nešto, što nije istina?! — Koliko ste vi dobili glasova?). Više nego vi!

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Nemojte od-

govarati na upadice.

Jozo Batinić (nastavlja): Ja mislim kad čovek sa ovakvim namerama govori sa ovoga mesta, da ni jedan objektivni čovek ne bi imao ništa protiv, i budite uvereni da nemam ništa protiv nikoga, niti mi je tendencija, da bilo koga vredam, nego iznosim jedno da vas upoznam, kako stoji moj srez. Ja ću vam reći nešto iz prošlosti, jer niste u to upućeni. U oblasnim izborima 1927 godine, bivša Hrvatska Seljačka Stranka postavila je svoju listu. Ja sam bio nosilac te liste. Nije se mogla niti jedna druga lista postaviti, jer je razumljivo to hrvatski srez. Ali šta je bilo? Ondašnji Veliki župan naredio je sreskom načelniku, da se pošto poto ima postaviti jedna protivna lista, i da se uradi sve što se može da bi eventualno dobili poslanika. Da vam kažem kako stoji sa mojim srezom i šta se dogada. Sreski načelnik postavio je listu. Na ovoj tako zvanj šarenoj listi, bili su zastupljeni i radikali, i demokrati, i zemljoradnici, i samostalni demokrati, i pučkaši, i separatiste, a na drugoj strani bila je lista Hrvatske Seljačke Stranke. Gospodo, ja sam ovo izneo u dobroj nameri i mislim kada sam Ministar unutrašnjih poslova umolio da učini sve što je u njegovoj nadležnosti, da će bar učiniti ovo ovome narodu da se ne kaže da je anti-državni elemenat. Ne treba, gospodo, izazivati, jer vi svi dobro znate, da smo mi mentaliteta Kraljevića Marka: »Pošto bi se poturčio Marko? — Za inat«. Nemojte nas izazivati. Mislim da mi to ne zaslužujemo i da vi treba da prema svakome jednako postupate. Vi ste čuli strašne stvari iz onih krajeva i mislim da je o tome dosta rečeno. Neću da iznosim nove momente da se ne bi reklo da imam neku tendenciju.

Izjavljujem da ću gласати protiv budžeta Ministarstva unutrašnjih dela. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpretsednik dr. Kosta Popović: Има реч г. Коста Алексић.

Коста Алексић: Господо народни посланици! Узео сам реч да проговорим о буџету Министарства унутрашњих послова. Ја сам у своме говору приликом начелне дебате рекао, да има извештај део чиновника, који нису на оној висини на којој треба да су. Како ми међутим имамо доста велики кадар чиновника, то би требало да се изврши једна озбиљна ревизија чиновника и да се оно што је добро задржи, а оно што је неисправно, да се најурџи из службе.

Ја мислим да је крајње време, да се окружни инспектори, избришу из буџета, јер су апсолутно непотребни и с тога вас молим, господо народни посланици, да ме у овоме предлогу потпомогнете.

Верујем у данашњег господина Министра унутрашњих дела да ће он као дугогодишњи чиновник, као човек који није партизан о свему овоме водити рачуна и да ће ово поправити.

Сад хоћу да се осврнем на г. др. Владу Станишића, народног посланика, који је овде са овога места два пута нападао на личност г. Бана Дринске бановине. Ја сам онда г. Станишићу рекао да то чини из личне мржње и нисам се преварио. А да је то тачно, ево, господо, шта је г. Станишић рекао прошле године приликом буџетске дебате противу г. Бана.

Господо народни посланици! у своме говору о буџету за 1933/34 год. г. др. Влада Станишић народни посланик поводом једног његовог пи-

сла, упућеног г. Бану Дринске бановине, говорио је о смени неких претседника општина. Када је г. бан долазио у Београд, вели, одговорио му је да је имао срећу и пре писма да смени неке од претседника општина, за које је сматрао да по закону нису могли даље остати на томе положају.

Нашав се лично увређен оваквим одговором г. Бана, г. Станишић сматрао је да му посланички мандат допушта, да у свом говору који је у овом дому одржао, јавно истакне речи: „Да бан г. Поповић треба да зна да Дринска бановина није његов пашалук!“

Дозволићете господо, да је ово увреда за човека, који овакве увреде није заслужио, а који нема могућности да се у овоме дому ограда од оваквих испада. Кад би, господо, било допуштено народним посланицима да се због личних интервенција и жеља често и неоправданих бацају на углед г. бана, онда неби не само страдао углед бана дринске бановине, него неби код оваквих испада поштеђен био ни један бан у држави, па ни један министар од неумесних и неоправданих напада поједине господе народних посланика. Због личне воље, ђефова и амбиција нападати и вређати г. бана није никоме па ни г. Станишићу допуштено.

Бан Дринске бановине својим досадашњим савесним радом није никоме дао повода за овакве нападе. Бана познајем, господо, одавна, као савесног, културног и исправног човека и политичара, и он, ви ћете се са мном у томе сложити, није заслужио да се на његов углед напада ни од кога, а најмање од народних посланика.

Господо, пет година има откада је г. Поповић на положају бана у Сарајеву. Његов светао и исправан рад на свима пољима његове делатности, сви поштени људи у бановини цене као пример савесности и поштења. Ударати по угледу овоког човека и политичара, ни мало не чини част општој ствари и онима који то чине. Господин Бан је први похватао кривце у Сарајевској афери и обезбедио је државне интересе па је онда известио Краљевску владу о томе. Место захвалности, пакосне душе га нападају у овоме дому.

Иако немам школе, господо, колико има др. Станишић, када сам му рекао да чита говоре као адвокат, он ми је одговорио да неће да лупета, ваљда мислећи на мене. Али ја вам остављам да прочитате и мој и његов говор па ћете видети да он лупета-, а не ја (Смех). Ја господо тврдим да од нас 37 посланика дринске Бановине нико није противу г. Бана једино г. Станишић.

Имајући потпуно поверење у рад г. Министра унутрашњих дела, ја изјављујем да ћу гласати за овај буџет (Одобравање и пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Министар унутрашњих послова. (Бурно пљескање и одобравање).

Министар унутрашњих послова Живојин Лазић: Ја сам господо народни посланици са пажњом саслушао све говорнике који су износили поједине опаске, предлоге и сугестије у погледу ресора Министарства унутрашњих послова, и ја те сугестије и опаске примам на знање и управљање у моме ресору. Али морам да се још једном осврнем на говоре неке господе посланика који су поједине случајеве грешака, нарочито жандармерије, уопштавали и претстављали као један систем.

Јутрос је један од г. посланика из Савске бановине говорио о оним случајевима који су били познати и за које сам одговорно да су били преувеличани и да не стоје онако како су изнешени. Али поводом једног новог случаја који се десно у Метковићу и како је он претстављао да је ту један миран и наиван грађанин претучен од стране жандармерије низашта, добио сам обавештење; да је то било једно лице које је суд тражио да му га жандармерија приведе за то што је једноме лицу, које је било осуђено на годину дана затвора по Закону о заштити државе, помогао да побегне у иностранство, па га је због тога требало привести суду. То дакле није био наиван и невин човек како се овде претставило, него је био човек који је побегао из Метковића и крио се у једноме селу, па га је жандармерија ухватила и спровела у жандармеријску станицу. Ја сам наредио да се извиди, да ли је жандармерија при томе извршила нешто што по закону није смела. И ако то буде, дотични жандарми искусиће законске последице.

Исто тако један од г. говорника данас после подне навео је један нов случај из свога граничног краја, како је један младић, како он каже добар младић, умро у Задру, па се његовом оцу није дало да оде и да га види за живота. И то господо није тако наиван случај. Тај младић био је у иностранству један од познатих агената Перчеца и Павелића, који је врбовао раднике и упућивао их у т. зване »ушашке логоре«. Дошао је у Задар, ко зна у каквој намери, и тамошње наше власти, када је његов отац тражио дозволу да иде у Задар, оцениле су и нашле за умесно да му не даду дозволу обзиром на такву активност његовога сина. Тако је било и у погледу изношења истог г. посланика о зверствима жандарма, из раније, т. ј. пре годину и више дана. Било је претстављено као да је жандармерија радила без икаквог повода, да се тичало само шверца оружја, а ви сви знате, шта је тамо било, шта је било у Лици. Тамо је претпрошле године упала једна банда са оружјем, и тим је поводом писано у иностраној штампи, која није расположена према нама, као да је тамо букнула буна, како се цео народ дигао на устанак, како су дивизије отишле и бориле се, али не могу да савладају устанак, мада су ти упали бандити врло брзо од само тамошње жандармерије били сузбијени: један вођа убијен, а остали прогнани и побегли, одакле су и дошли. То показује зашто је та банда послата и шта се од ње очекивало.

С друге стране знате и то, да су тамо пронађени поред оружја разни експлозивни, паклене машине, којима се онамо разорно један споменик, подигнут пок. Краљу Петру, које су експлодирале у тамошњим варошима и код извесних надлештава. Тим поводом је жандармерија вршила своју дужност, ишла је, трагала је, па у томе — ја нећу да спорим — и негде претерала, прешла дозвољену меру. За позната тежа огрешења која су дошла до сазнања, односни су подвргнути законској одговорности. Морамо имати поверење у надлежне instance, које ће то расправити, као што расправљају и многе друге кривице које су се дешавале или се десе, али молим да се има у виду и то, под каквим су околностима ти људи тамо радили.

Ти људи, који без одмора патролирају и истражују и дању и ноћу, виде шта се догађа, виде, како се из иностранства пребацује оружје, мунити-

ција, експлозивни, како се врши агитација и просипају се паре, да се то становништво, које је сиромашно, и живи под тешким приликама, заведе и окрене против своје сопствене Отаџбине. Они трагају, иду да ухвате конце и кривце, онај не признаје, и тако ту сада код тих преморених људи и који се не могу да савладају, дође и до претеривања и ексцеса.

Али, господо, зато што је тамо то тако, и што су то сељаци, то сам и ја деловао, да ти сељаци лакше прођу, јер су заведени од других свесних и кривљих лица. (Одобравање). А крива су по мало и господа која учињене грешке експлоатишу и подхрањују из наше тешке прошлости још заостале сепаратистичке тенденције у тим крајевима. (Бурно одобравање). Место господа да томе народу кажу: »Браћо, немојте, пазите, ова је држава створена са тешким и великим жртвама, не дирајте у државну целину и народно јединство, и опрљихте се ако дирнете у њу, јер је то једна неприкосновеност, светиња.« Не! Господа, тако не раде и не говоре, него зађу и по туђим срезовима, који имају своје посланике и као да нису народни пријатељи, пабирче, шта је где било, шта се десило. И ако је жандармерија штогод и погрешила, вешају то на велика звона на општу штету и народа и државе а, држим, и на њихову сопствену штету. Јер подхрањујући то, народ ће уверити, да то није добар пут, којим му тобож помажу и ја мислим, да они не могу рачунати на поверење народа, кога тако упућују на странпутицу, можда и несвесно.

Ви сте, господо, јутрос чули, да господа народни посланици из Јужне Србије износе, каква је тамо жандармерија, шта она ради. Видели сте, како је један господин изнео једну несумњиву чињеницу, да су тамо жандармеријске станице свратиште за народ. Сваки сељак кад тамо прође поред станице, свраћа у њу, пријатељски разговара са жандармима, запита за савет, тражи упутства и жандарми тамо, господо, упућују тај свет сада у сваком погледу, како да боље ору и саде, како да унапред сточарство, воћарство, живинарство, и т. д. То жељено узајамно поверење стечено је лојалношћу грађана и помоћу жандармерије на случај сличних акција из иностранства.

Зато што нема онога, што има у овим крајевима о којима је реч, због тих остатака из прошлости које треба отстрањивати и због акција из иностранства које ваља сузбијати. Тај се народ још није организовао, интелигенција није ушла у народ да га обавести и поведе правим путем док овамо доле у Јужној Србији сви позвани фактори па и народни посланици силазе у народ и упућују га на прави пут. (Чује се: Тако је! — Један глас: Има и тамо, само нису сви!).

Господо, ја мислим да би се томе народу најбоље помогло заиста на тај начин, ако и чиновништво и остала интелигенција буду у интимном контакту са народом и упућивали га на добар пут. Нико, господо, не жели ексцесе, које учине поједини органи и ми чинимо све, што нам је могуће да се ти ексцеси избегну. Код управне струке то се ради на тај начин, што се на упражњена места постављају пробрани дипломирани правници на места оних, старих чиновника, који су без школе и који немају широки видик, због чега се они могу лакше и да забораве. Исто се тако, господо народни посланици, и код жандармерије гледа да се она усаврши обра-

зовањем, провођењем кроз многе школе, и течајеве, почевши од припремних курсева и школа за вође патрола на свима путевима па до жандармеријске школе за подофицире у Каменици, кроз коју прође сваке године по 600 подофицира, који се спремају за командире станице. Свуда се они обучавају да се савлађују да се не огреше о законе и да имају потребно стрпљење приликом вршења службе. Али код 18000 људи нарочито тамо где су службене прилике врло тешке, могуће је да се десе нежељени испади, што треба код изложених тешких прилика разумети, и ако се не сме толерирати. Господо, кад би загледали само податке у команди жандармерије, колико жандарма умре годишње само од туберкулозе, колико их изгубе ноге од реуматизма, колико њих пуне бање где се лече, зато што су у непрекидној и тешкој служби, готово без одмора, у сталном борбеном ставу према нарушиоцима јавне и државне безбедности и поретка у земљи, — ви би се морали зачудити.

Господа, која преувеличавају грешке, треба да имају на уму и то да жандарми нису ни назарени ни милосрдне сестре, већ чврсти извршиоци закона, кој ивојнички наступају и које не треба ни маловажавати, ни изазивати, како се то често чини.

Морам се обазрети и на говор једног народног посланика, који је износио јутрос прилике свога краја на Косову и претставио као да о чиновницима нико не води рачуна, па је изнео како је један чиновник, који је био у његовом срезу, починио чуда и покоре и да нико ништа није урадио против тога. Тај је чиновник, господо, оптужен и стављен је под надлежни суд, на чије се пресуђење чека. Он је међутим суспендован од дужности, и шта се онда даље ту може очекивати? Ја не могу да га пензионисем, јер је пензија награда за савестан дугогодишњи рад, а не за рад оваквих људи који су под судом. Треба видети, хоће ли по судској одлуци изгубити пензију или не. (Опште плескање у сали).

Па онда, г. посланик је навео и један случај за који, право да вам кажем, мало се чудим што га је уопште и споменуо, јер он ни мало не иде њему у прилог. То је онај случај како је један срески начелник силовао једну девојчицу. То, господо, не стоји. Тај г. посланик има код себе једно уверење потписано од неколико призренских лекара о дефлорисању једне девојчице — слушчета, и на основу тога уверења тражио је у своје време да тога среског начелника одмах најурим из службе. Ја сам му затражио то уверење јер се мора спровести истрага да би неко био кажњен. Поведеном истрагом показало се и утврдило, да ова тужба не одговара стварности. Лекари потписници на уверењу су изјавили, да налаз у уверењу као да је девојчица дефлорисана, не одговара истини и стању које су они констатовали: да девојчица напротив није дефлорисана.

Ствар се десила тако, што је лекарски налаз узео дотични народни посланик, који је и сам лекар, да га дактилографкињи издиктира, па то урадио како је њему требало, т. ј. да је особа дефлорисана, а колеге му то у брзини и на веру потписали, док је концепта налаза нестало. Ја јако жалим, господо, што сам овај случај изазван морао да изнесем, али овај случај најбоље илуструје, како има господе, која се и оваквим средствима служе да циљ постигну и чиновнике обеде. Г. посланик има код себе и један концепт тужбе против овог среског на-

челника, потписан од оца девојнице и он ту тужбу носи стално са собом и показује је појединцима, али никако не предаје суду, јер зна на шта би ствар изашла. (*Милош Драговић*: Све је ово истина што г. Министар наводи!). Он ту тужбу собом носи и показује је свету, који, необавештен, мора се заиста чудити, шта се све код нас може да деси, а да Министар ни остали органи власти ништа против тога не предузимају. Чак је из Босиљграда позвао оца исте девојнице и казао му је да му је срески начелник кћер упропастио и да треба да потпише спремљену тужбу. Он је то и урадио због тога. Али кад је после чуо како ствар стоји и сам је жалио што је до овога дошло.

Ето, господо, каквих све случајева има.

Допустите ми, господо, да поменем случај жалбе једнога од господe народних посланика на команданта жандармерије што је сувише крут да неће да лако прими предлоге за премештај. Жандармерија је, господо, једна војничка установа, она чини саставни део војске; ма да је орган управних власти. Она има своје војничке форме по којима се скрће и мора у извесној мери да се држи далеко од политике. Ми не смемо у ту групу реда и мира уносити политичке утицаје. Али, разуме се, где се изнесу оправдани приговори и објективни предлози, то се и тамо узима у поступак. Навешћу баш случај са оним наредником за кога је г. посланик тражио, да се премести. Он је на крају крајева и премештен, али су много зажалили и протествовали, изнешећи зашто је до тога премештаја дошло, јер је он био врло добар за народ. Видите, господо, како се мора бити обазрив и предлози испитивати.

Овом приликом морам да изјавим своје жаљење што се истом г. посланику свакако случајно омакла, једна незгодна реч за једног нашег заслужног генерала и команданта који је командовао у рату и који је био и Министар војни у тим најтежим временима, чије је име и поменуо назавши га расхоловани генерал и да је због његове рођаке извршен премештај. Ја морам, господо, да зажалим што је г. посланик ово казао, јер је дотични генерал један наш познати и заслужни стари генерал и командант, један јунак из наших ратова за ослобођење и уједињење.

Господо, ја опет поново изјављујем да стојим на расположењу господи народним посланицима и бићу им захвалан за сва обавештења која ми учине и о причињеним грешкама и о појавама и потребама народа, ја ћу одмах предузимати све што треба да се то исправи или учини што се може и треба учинити. (*Бурно плескање*).

Исто тако, господо, ја верујем да ће господи банови и њихови начелници, као и срески начелници, сваку објективну примедбу, напомену и сваку сугестију примити такође са захвалношћу, јер и они сами не могу све видети и знати, те ће добро доћи свака ваша помоћ у том правцу. Само вас молим, господо, да у томе будете објективни и да гледате том приликом да чувате ауторитет среских и осталих власти, који је потребан и вама и земљи, као год што и они морају да чувају ваш углед и ауторитет. (*Бурно плескање и узвици: Живео!*).

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо, завршен је у појединостима претрес буџета VII — раздела Министарства унутрашњих послова. Прелазимо на гласање. (Гласови: Примамо акла-

мацијом! — *Милован Лазаревић*: Нигде у Закону о пословном реду нема прописа да се неки закон може примити акламацијом. Напротив, него је прописан начин како се има гласати!). Гласаће се седењем и устајањем. Молим г. известиоца да изволи читати партију по партију овога раздела.

Известилац др. Анте Кунтарић прочита партију 328 буџета VII раздела — Министарство унутрашњих послова.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану 328 партију буџета VII раздела — Министарство унутрашњих послова? (Прима — не прима). Она господа која примају нека изволе седети, а који су против, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 328 примљена већином гласова. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, примила у појединостима већином гласова од партије 329 до партије 372 закључно буџет VII раздела — Министарство унутрашњих послова. (*Плескање*).

Потпретседник др. Коста Поповић: Овим је примљен у појединостима буџет расхода Министарства унутрашњих послова. Прелазимо на буџет Министарства војске и морнарице.

Има реч г. Министар војске и морнарице. (*Бурно плескање*).

Министар војске и морнарице, армијски генерал Драгомир Ж. Стојановић: Господо народни посланици, износ војног буџета непосредно и у првом реду зависи од јачине војне силе коју хоћемо, односно коју сом принуђени да држимо под заставом у миру. А ова јачина војне силе, опет, зависна је од географског и политичког положаја земље, јачине њене популације и економско-финансиског стања.

Обично, за мање-више средње прилике, узима се да јачина војне силе у миру износи 1% величине популације, што значи да бисмо ми требали да имамо буџетско стање војне силе око 140 хиљада људи.

Даље, између општега државнога буџета и буџета војне силе треба да постоји извесна сразмера, утврђена на основи искуства, а у зависности по највише од географског и политичког положаја земље. За средње, дакле мање-више нормалне прилике овом погледу, та је сразмерја као 4:1. чиме би се рекло да буџет војне силе треба да износи око 1/4 величине општега државнога буџета.

Ова констатација значи, дакле, да наш буџет војне силе треба да достигне цифру од 2½ милијарде динара и да ова цифра треба да преставља средњу, просечну суму војнога буџета, или, другим речима, наш — да га тако назовемо — нормални војни буџет.

Ова сума од 2½ милијарде динара за војни буџет одговарала би само теоретским нормама по којима се одређује величина војног буџета, него би она одговарала и нашој стварној ситуацији и нашим правим потребама. Јер, господо, при оцени величине војнога буџета морамо имати на уму факта: прво, да је наш војни буџет заједнички и за морнарицу — дакле један за сва три вида војне силе; друго да се војна сила, по стварној потреби и по природи саме ствари, непрекидно и постепено

развија, као сваки живи организам, тј. постепено се повећавају њен лични састав и годишњи континенти регрута, а материјал идући за захтевима технике, све то више усавршава; треће да у овоме погледу, дакле у погледу материјала, нарочито ваздухопловство и морнарица, као поглавито технички родови војне силе, захтевају, у односу на своју јачину, несразмерно велика средства за своје наоружање; и четврто, што је и од највећег значаја, да наш географско-политички положај захтева добро организовану и опремљену војну силу, као најбољу гаранцију наше безбедности и најјачи ослонац нашег мира.

Према томе, господо, не само да не би било много за војни буџет тих $2\frac{1}{2}$ милијарде динара, него би се могло казати, па и доказати да би та цифра — с погледом на наш положај, као и на војне буџете других држава око нас и у Европи — требала да буде пре нешто већа него ли мања.

Међутим, господо, изузетно тешке економске-финансиске прилике у којима се још налазимо и потреба да се државни буџет одржи у равнотежи биле су и овога пута одлучујући фактор при одмеравању величине војног буџета за 1934/35 годину. Те изузетне околности захтевале су, наиме, да и буџет војске и морнарице буде далеко испод својих нормалних потреба. И тако је дошло до тога, да војни буџет буде изузетно сведен на 1 милијарду и 943 милиона динара округло, дакле, да буде за пуних 57 милиона динара мањи и од овогодишњег буџета, који ни сам ни из далека није био довољан.

Разуме се да један овако изузетно минималан буџет не може да одговара свима захтевима и потребама војне силе; он ће утолико мање за то бити довољан, што је ово већ трећа година да се војни буџет, по сили неодољивих прилика, тако знатно редуцира, последица чега је била: да су утрошене резерве у извесним мирнодопским потребама, који су у току читавог низа година стваране највећом штедњом у употреби.

Овај војни буџет, према томе, није ни близу овога какав је нама потребан и какав смо ми углавном и имали у времену пре настале кризе; он је само израз једне моменталне неопходности, па молим да се и овде сматра и разматра као изузетан буџет војске и морнарице.

Редукација кредита у предлогу буџета извршена је по свима гранама и скоро по свима буџетским партијама.

На првом месту редуцирани су лични расходи који су у односу на овогодишњи буџет мањи за 2 милиона динара округло. При овоме треба имати у виду, да смо у буџетској 1932/33 години редуцирали личне расходе за 45 милиона и 533 хиљаде динара, а у буџетској 1933/34 години за 26 милиона динара. То значи, да смо личне расходе од 1932/33 буџетске године па до данас редуцирали за пуних 73 милиона и 500 хиљада динара. Ово јасно испољава нашу тежњу, да се ови расходи све ду на најмању могућу меру.

Про личних припадности сачињавају припадности официра, војних чиновника, подофицира и војника. У предлогу буџета појављује се једно повећање за 271 официра, 54 војна чиновника и 317 подофицира, колико ће се добити производством питомаца по завршетку војних школа и производством подофицира, по испуњеним за-

конским условима, у чин официра, односно војних чиновника. То, дакле, претставља прираштај, који је међутим минималан, јер је једва довољан да покрије годишњи расход у особљу, чији формациски број није још достигнут. Због овога ми ћемо морати наредних година да повећамо овај прираштај до мере, која одговара стварној потреби популе и развоја наше војске и морнарице.

Кредити на материјалне и ванредне расходе распоређени су овако: на сувоземну војску долази 1 милијарда и 22 милиона динара; на ваздухопловство 142 милиона и 170 хиљада; на морнарицу 120 милиона и 600 хиљада; и на граничну трупу 15 милиона и 920 хиљада динара.

Поменуо сам, већ у почетку, да величина кредита у првом реду зависи од величине ефектива, што нарочито вреди за сувоземну војску. У предлогу буџета за 1934/35 годину буџетски ефектив сувоземне војске, рачунајући ту и ваздухопловство војске, износи 104 хиљаде и 916 људи и то: 83.000 редова; 7.000 каплара; 9.594 подофицира; 3.998 питомаца разних школа, и 1.324 активних музичара. Међутим овај број од округлих 105.000 људи није довољан. Он не одговара ни већ поменутој норми по којој би наш просечне, дакле буџетски ефектив, с обзиром на величину наше популације, требао да износи око 140.000 људи, (рачунајући ту и морнарицу), а не задовољава ни све потребе службе у довољној мери. Због његове недовољности не би било могућно провести ни цео годишњи континент регрута кроз кадар, да се не прибегава једној особитој мери: пуштању старих војника, нарочито преко зиме, на дужа отсуства, што је међутим, са војничкога гледишта скопчано са много незгода.

Што се тиче расподеле материјалних издатака за сувоземну војску по гранама, на првоме се месту истичу расходи по економској грани, који обухватају трошкове на људску и сточну храну, на одећу и логорску спрему и на гарнизоне потребе.

За последње две буџетске године кредити по економској грани претрпели су знатну редукацију. Тако, од 683 милиона динара округло, колико су износили у буџетској 1931/32 години, сведени су они овим предлогом на 384 милиона динара. Овако огромна редукација ових кредита имала је, до душе, извесну основу и у паду цена артиклима људске и сточне хране, али су поглавити разлози томе биле економско-финансиске тешкоће. Међутим, због овако несразмерне редукације, која прелази стварне могућности, ми смо били принуђени да извесне резерве у храни и одећи, створене од раније, потрошимо, да би са недовољним кредитима могли изаћи на крај. У наредној буџетској години предвиђамо знатније тешкоће због претерано скучених кредита с једне а утрошка резерва у потребама с друге стране.

Односно начина набавака истичем, да се набавка људске и сточне хране врши првенствено непосредно од произвођача, кад год има довољно новца на расположењу. Уколико се не располаже моментално готовим новцем, набавка се врши од земљорадничких задруга. При томе се код ових набавака тежи, као економније и боље а за администрацију лакше и простије, да се остави више самосталности командантима армиских и дивизионских области и командантима пукова, дакле, адми-

нистративним органима I, II и III степена, који овакве набавке сами извршују. Тамо, опет, где је потребно да интервенише централа, обзиром на разне прилике и моменте који се појаве у току извођења плана набавака, набавке врши непосредно Министарство војске и морнарице и то само у већим количинама.

Други по величини били би кредити по артилериско-техничкој грани, који су намењени за одржавање и израду убојне спреме. Они износе 121 милион 652.196 динара, а у односу на овогодишњи буџет мањи су за 11,581.531 динар.

Прошли ратови, нарочито, услед своје дуготрајности и обима, доказали су судбоносну важност довољних количина муниције и другог ратног материјала. Земље, које су располагале великим и за самосталну фабрикацију муниције и осталог материјала снабденим фабрикама, могле су стално да се одазивају овима могућим ратним ситуацијама, док земље које нису имале у својој земљи таквих фабрика, доживљавале су најкритичније тлрепутке због недовољности муниције и осталих средстава за вођење рата. С тога је природно што и ми настојавамо, да у погледу снабдевања убојном спремом из сопствених фабрика у земљи учинимо што је у границама наших могућности.

У овоме погледу, а с обзиром на наше прилике и могућности, ми би смо могли бити релативно задовољни. Јер наши заводи у Крагујевцу и Обилићеву, са својим одељцима у Сарајеву, Загребу, Скопљу и Чачку, уређени су као праве фабрике и у стању су да израђују одговарајуће артикле убојне спреме, па и да производњу усавршавају. Они дакле располажу са довољним стручним особљем и сретствима за израду и сва испитивања те потпуно оправдају издатке који су на њихову инсталацију учињени, али би, миђутим, било потребно да им се стављају и довољни кредити на распоређење за рад, те да се у пуној мери искористи њихов капацитет а тиме уједно запосли и већи број радника, што сада, на жалост, због недовољних кредита, није случај.

Затим долазе кредити за инжињерско-техничке трошкове. Ови кредити износе 57,650.000 динара, а у односу на овогодишњи буџет мањи су за 3,750.000 динара.

Да би се одређени број војника могао држати у кадру, потребно је да има и потребних зграда, где ће се тај број војника сместити и још зграда где ће се сместити и све што припада и што иде уз тај број војника: болнице, слагалишта, магацини, радионице ит. д. Уз то, све то треба одржавати и с времена на време поправљати, јер ако се зграде запусте, онда, после извесног времена, треба двогубо више средстава за њихову исправку. Сем тога, долазе овде у обзир и сретства за набавку инжињерске спреме, па је очигледно да се у смањивању и ових кредита не може ићи преко извесних граница, ако се хоће да избегну штетне последице. С погледом на ово, може се казати да ни кредити по инжињерско-техничкој грани не задовољавају све потребе у довољној мери.

По санитарској грани предвиђени кредити задовољиће најважније санитарске потребе, али би и они морали бити већи с обзиром на потребно усавршавање службе, као и на обезбеђење санитарским материјалом.

Кредити за ваздухопловство војске, као што је

напред поменуто, износе округло 142 милиона и 170 хиљада динара, а у односу на овогодишњи буџет мањи су за непуних 12 милиона динара.

Наше је ваздухопловство, господо, нов род војске, који се у току минулих година из основа изграђивао. Ово је најсложенији део војне организације у погледу технике и материјала.

Ваздухопловна техника, међутим, учинила је за последње две године велике прогресе у конструкцији аеропланских мотора и аероплана, чије су последице: компликованија конструкција, утрошак већих количина материјала, прецизнија израда и већи утрошак радне снаге, што је опет све у крајњој линији изазвало знатно поскупљење аероплана и аеропланских мотора, поскупљавање које код појединих апарата иде и преко 70% њихове доскорашње вредности.

Имајући све ово у виду, као и потребу за развојем наше младе ваздухопловне индустрије, која је не само важан фактор наше земаљске одбране, већ, донекле, и народне привреде, јасно се може да увиди да ваздухопловству треба дати веће кредити, — јер са овим кредитима, који су предложени, моћи ће се да изиђе на крај само уз крајње напрезање особља и материјала, уопште уз једну крајњу економiju у режији, која, може се рећи, и прелази границе могућности.

Кредити за морнарицу, која има своју засебну главу у предлогу буџета, износе укупно 167 милиона и 821 хиљаду динара округло. Од ове суме спада на личне расходе, о којима смо напред већ говорили, 47 милиона и 222 хиљада динара, а на материјалне расходе 120 милиона и 600 хиљада динара. У односу на овогодишњи буџет, кредити на материјалне расходе морнарице мањи су за преко 4 милиона динара.

Господо, ова сума такође није ни близу довољна за подмирење многобројних материјалних потреба морнарице, која је слично ваздухопловству, поглавито технички род оружане силе, те због тога и врло скуп.

О важности наше морнарице већ је било говора у овоме дому. Јасно је, да морнарицу треба развити и успособити тако, да може у случају потребе с успехом да брани нашу дугачку и разгранату обалу. У томе циљу постоји нарочити, утврђени програм изградње, по коме би наша морнарица у току извесног броја година дошла до оног ступња развића, који је нама потребан. Али за извођење овога програма требају нам већи кредити, које смо ми сваке године и уносили у буџет, у једном сразмерном делу. То смо били учинили и у овом предлогу, али, као и раније, финансијско-економске прилике нису нам дале могућности да тражене кредити добијемо. Због тога је, господо, развој наше морнарице, који је тек почео да се изводи, морао да буде заустављен, пошто се цео војни буџет, и тако недовољан, морао да троши на одржање војне силе у обиму који она сада има, то се није могло радити и на продужењу развоја морнарице са овако недовољним сретствима. Али за то се мора утолико јаче да нагласи потреба да се морнарици пружи обилнија сретства за њено одржавање и развој, чим се колико — толико садашње финансијско стање поправи.

Најзад да напоменемо и кредити за граничну трупу, која, као и морнарица, има засебну главу у предлогу буџета,

Кредити за граничну трупу укупно износе 110 милиона и 223 хиљаде динара округло, од које суме на личне расходе долази 94 милиона и 303 хиљаде динара округло, а на материјалне расходе 15 милиона и 920 хиљада динара.

У односу на овогодишњи буџет и кредити за граничну трупу, узевши укупно, смањени су за 2 милиона и 18 хиљада динара округло.

Од свога поновног Формирања у 1923 години гранична се трупа постепено развијала, према величини буџетских кредита, тако да у буџетску 1934 и 1935 годину улазимо са 8.381 граничаром, у који се број рачуна и старешински кадар. — Међутим и ако је бројно стање граничне трупе околико повећано, оно још није довољно за ефикасно обезбеђење наше врло дугачке границе која износи преко 2.600 километара. Биће потребно с тога да се гранична трупа привремено и даље појачава војницима сталнога кадра, што је и у овом буџетском пројекту предвиђено.

Материјални расходи граничне трупе, као што је напред речено, износе свега 15 милиона и 920 хиљада динара и они су неопходно потребни за подмирење одећних, гарнизонских, грађевинских и осталих материјалних потреба. Ови су кредити предвиђени у минималном износу, а велики део грађевинских радова и полизање телефонских линија врши се у режији, помоћу радне снаге самих граничара, те се у томе погледу постиже знатне уштеде.

На закључку овога излагања морам господо посланици, да још једном истакнем, да су кредити у предложеном пројекту буџета за 1934/35 годину редуцирани не само до највећих могућих граница, него и преко ових. Они дакле нису довољни за нормалан живот и деловање наше војне силе. С тога, ако су изузетно тешке финансијске околности и диктовале да се са оваквим буџетом, макар и тешка срца, тренутно помиримо, ми не смемо губити из вида да се овакво стање војнога буџета не може поновити за дуже време без штетних последица по ваљаност и спрему наше војске и морнарице.

Само уз одговарајуће материјалне жртве обезбеђује се држави довољно јака и ваљана војна сила, какву ми настојавамо да имамо и какв заиста имамо, али за чије одржавање и даље развијање треба да располажемо и одговарајућим кредитима, који ће се, уверен сам, и стављати војној управи на расположење, чим финансијске прилике иоле буду дозвољиве. Јер господо, ако би се овако стање деловљих буџетских средстава частавило за дуже време, онда би оно морало најзад одвести смањењу наше снаге, па према томе и наше безбедности. А на то, држим, нико од нас не би могао пристати у доба, када нам довољно јака војна сила може свакога часа устребати за одбрану нашега мира и највиших интереса Отаџбине. (Опште бурно плескање и повици: Живела војска!)

Ја с тога, господо посланици, молим, да се овај предлог буџета војске и морнарице за 1934/35 годину прими без икаквог смањења, јер он представља крајњу границу штедње и упулово је минималан. (Једногласно одобравање и одушевљени поклици: Живела војска. — Поклици: Примамо без дискусије! — Гласови на левици: Само једну изјаву! — Гласови из већине: Није потребно! — Без дискусије! Живела војска! — Бурно плескање.)

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Стјепан Бачић, да да једну изјаву у име Југо-

словенског народног клуба.

Др. Стјепан Бачић: Југословенску војску сматра Југословенска народна странка у првом реду гаранцијом мира на Балкану и југоисточној Европи.

У часу кад се са извесних страна жели постићи ново устројство средње Европе повредом, мировнимским уговорима осигураних граница наше државе, тој војсци морамо посветити нашу највећу пажњу и бригу.

Сматрамо, да тој узданици народа, која нам омогућује миран рад и развитак, како би на тај начин постигли онај ступањ духовне и материјалне културе, који заслужујемо, морамо осигурати сва морална и материјална сретства, да тај свој задатак може извршити. И ако би имали више разлога да на основу наших и историјских права и етничких закона, да ревиндицирамо своје, сматрамо да су мировни уговори за нас светиња, па их се лојално придржавамо. Премда би дакле желели, да на основу таквог међународног стања дођемо у могућност постепеног разоружања, а проведене на тај начин уштеде приведемо у корист народне привреде, морамо нажалост у часу кад се наши суседи и цео свет оружа и прети, да помоћу оружја руше и створени поредак и мир — остати код досадашњег пута изградње наше оружане снаге баш у сврху и заштиту нашег народног и државног интегритета.

Наша је војска дио народа и по својим моралним квалитетима, те по својој организацији најбољи дио.

Она је блиска и драга свима нашим племенима, те је снажан и моћан фактор и унутарње консолидације, зближења свију делова нашега народа, фактор југославизирања наше младе генерације, а уједно и моћна одбрана наше државе на прама вани.

Стога ћемо гласати за буџет Министарства војске: (Одобравање и плескање на левици. — Бурни поклици: Примамо аklamацијом буџет Министарства војске!)

Потпретседник др. Коста Поповић: Господо, завршен је у појединостима претрес буџета IX раздела — Министарства војске и морнарице. Прелазимо на гласање. (Бурни поклици: Примамо аklamацијом!). Гласаће се седењем и устајањем. Молим господина извештоца да изволи читати партију по партију овога раздела.

Известилац **Др. Анте Кунтарић** прочита партију 396 буџета IX раздела — Министарство војске и морнарице.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 396 буџета IX раздела — Министарство војске и морнарице? (Примамо! — Плескање.). Она господа која примају нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Сви седе. — Бурно плескање). Сви седе, према томе објављујем да је партија 396 примљена једногласно. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, примила једногласно у појединостима од партије 397 до партије 479 закључно буџет IX раздела — Министарство војске и морнарице. (Бурно одобравање и повици: Живела југословенска војска!). —

Потпретседник др. Коста Поповић: Објављујем да је буџет Министарства војске и морнари-

ce primljen jednoгласно.

Прелазимо у појединостима на претрес буџета X раздела — Министарства грађевина.

Има реч Министар грађевина г. др. Стјепан Сркулъ.

Ministar građevina dr. Stjepan Srkulj: Gospodo narodni poslanici, ovogodišnji se budžet u konačnoj sumi vrlo malo razlikuje od prošlogodišnjeg budžeta. Na oko izgleda đapače kao da je porastao za 609.029 din., jer je prošlogodišnji budžet iznosio 164,570.900.— a ovogodišnji iznosi 165,179.929.—. Ali ako od sume ovogodišnjeg budžeta odbijemo aunitete za izgradnju mosta preko rijeke Save i pristupnog puta Bosut—Rača, kao i isplata vodnoj zdruzi Bid—Bosut za režijske poslove na bosutskoj ustavi u iznosu od 8,227.230 (partija 496) pa isplate poslednje rate za izradu savremenog kolovoza na putu Gospodarska Mehana—Topčider u iznosu od 649.523.— dinara (partija 499), onda je u istini ovogodišnji budžet manji za 8,876.757.—.

Odakle to? Zašto se budžet građevina smanjio za tu sumu umjesto da se znatno povisio, kako bi se upotrebio bilo naročito za vodogradnje, ceste, mostove i bunare na kojima silno trpe zemlje u Primorju, a da ne pominjem druge potrebe?

Odgovor na to znadete i sami: potreba štednje, koja je rezultat teških ekonomskih, a naročito finansijskih prilika u zemlji.

Mi se danas, gospodo, moramo ograničiti da uzdržimo ono što smo godinama i godinama tekli. Vi vidite da smo u redukciji rashoda doterali do krajnjih mogućih granica.

Ali, gospodo, i štednja ima krajnju granicu preko koje se ne može i ne smije, jer bi šteta, koja bi nastala od štednje, poplavama, uništavanjem građevnih objekata od bujica i bolesti od pomanjkanja zdrave pitke vode, pa nerodice, usled opšteg pomanjkanja vode, bila za državu veća nevolja, nego li onaj novac što bi se uštedio. Ako bismo pokušali da pređemo i tu granicu, rizikovali bi da za kratko vreme izgubimo ono, što smo do sada podigli i teško usčuvali.

Iz samoga budžeta čete, cospodo poslanici, vidjeti koje su stavke povećane, a koje umanjene. Ali kako se danas traži smanjivanje ličnih rashoda, a ja imam u budžetu povećanje tih rashoda za 1,511.000.— dinara, moram da vam kažem odakle je ta razlika.

Ta je razlika nastala otale, što je u prošlogodišnjem budžetu za personalne izdatke brisana veća suma, nego što je bilo pravo stanje personala. Tu smo razliku za isplatu činovničkih prinadležnosti morali nadoknaditi time, što smo otpustili namještenike, naročito putare, da uzmognemo vezati kraj sa krajem. Što je smanjivanje putara značilo za naše ceste, ne trebam napose isticati. Premda je ova suma veća, ipak je u osoblju smanjeno 50 lica, dakle će ove godine biti u službi 50 lica manje, nego što je bilo prošle budžetske godine. U ostalom iznose lični izdaci Ministarstva građevina svega 70,747.501 din., dok materijalni izdaci iznose 94,432.428 din., što u procentima znači 43% ličnih izdataka prema 57% materijalnih izdataka. Kako vidimo na osoblju se u Ministarstvu građevina štedi do krajnosti.

Taj postupak bi bio svakako manji, kad se ne bi materijalni izdaci toliko snizivali, jer čime se više snizuju materijalni izdaci, skaču već po sebi i personalni izdaci. Putni se troškovi smanjili za 15%, te se

i u tom pitanju postupilo po želji narodnih poslanika.

Od velikih objekata gradi se put Šavnik—Levertara—Plevlje. Od strane Šavnika, odnosno Žabljaka približujemo se već Levertari, a sada se počinje izgradnjom puta od druge tačke, od Plevelja, prema Levertari. To je potrebno radi lakšega i jeftinijega dovoza materijala za izgradnju mosta preko Tare, koja onde naliči pravome američkom kanjonu. Taj će most biti jedan od najlepših mostova u zemlji, biće visok 100 metara iznad lica vode, a dug će biti 120 metara.

Danas zadaju Ministarstvu građevina najviše briga poplave, a prema tome i hidrotehnička služba.

Prema svojim geo- i hidrografskim prilikama naša država ima velike potrebe za izvršenjem raznovrsnih hidrotehničkih radova, kojima je svrha: da se regulacijom vodnih tokova otklone ogromne štete, koje svake godine velike vode nanose narodnoj privredi odronjavanjem ili poplavama podvodnog zemljišta; da odvodnjavanjem podvodnog i neproduktivnog zemljišta osposobe isto za intenzivnu poljoprivrednu kulturu; da se iskoriste vodene snage i na taj način narodnoj privredi stavi na raspolaganje najjeftinija pogonska snaga; da se podizanjem postrojenja za snabdevanje vodom za piće i asanacionim radovima stvore povoljniji uslovi za život i poboljša zdravstveno stanje našeg stanovništva — naročito onog u bezvodnim krajevima države. A šta vidimo?

Vidimo da se materijalni krediti za hidrotehničke radove, predviđeni u državnim budžetima, stalno reduciraju tako da su od sume od preko 66,000.000.— dinara, koliko je bilo odobreno u budžetu za 1926/27, smanjeni u ovom predlogu budžeta na 13,000.000.— dinara.

Međutim svake godine obične velike vode u neregulisanim vodotocima nanose ogromne štete neobezbedenim naseljima, državnim objektima i pribalnom kultivisanom zemljištu. Poplave iz 1932 i 1933 godine počinile su štete od više miliona dinara. Posledice tih šteta padaju na državu, pošto se optivanjem poreza smanjuju i državni prihodi, a padaju i na narod, pošto mu se raznosi njegova imovina i uništavaju tekovine njegovog kulturnog i ekonomskog rada.

Na ukupnoj dužini naših reka od 20.000 km., od kojih su 2100 km. plovne, a 2300 km. splavne, svega imamo oko 520 km. regulacionih građevina, za koje bi s obzirom na njihovu investicionu vrednost od preko jedne milijarde današnjih dinara, bilo potrebno trošiti godišnje barem 30.000.000 dinara na ime njihove opravke i održavanja. Međutim jedva da se dobije 7—8.000.000 din. i to iz doprinosa države. banovina i interesenata. Posledica je toga da izradene vodogradevine stalno propadaju i da poplave pričinjavaju štete sve većih razmera.

U poslednjim godinama zbog nedovoljno sredstava radi se jedino na održavanju regulacionih građevina na Dunavu, Tisi, Savi, Dravi i Muri, i to samo ondje, gde su ugrožena naselja, gradovi, saobraćajni objekti i odbranbeni nasipi vodnih zadruga.

Stanje na snabdevanju vodom za piće i ostale potrebe nalazi se sa malim izuzetkom u nepovoljnim prilikama, a naročito u karsnim predelima Žetske banovine. Vrlo je čest slučaj da stanovništvo u tim krajevima mora izgubiti veći deo dana da donese najnužniju količinu vode, prelazeći pri tome često 10 i više kilometara. U tim krajevima najvećim delom

snabdevanje se vrši u cisternama i lokvama prikupljenom kišnicom. Nedovoljno i nehigijensko snabdevanje vodom jedan je od glavnih uzroka raznim epidemijama i znatnom procentu mortaliteta u tim krajevima. Potrebe u ovoj vrsti su ogromne, a zahtevi i molbe u tom pogledu su svakodneвне. Samo za snabdevanje vodom najoskudnijih naselja u karsnim predelima, bilo bi potrebno preko 60,000.000 dinara. Banovine, u čiju su nadležnost preneti ovi poslovi i kojima se dodeljuju državne dotacije za ove radove po njihovim banovinskim budžetima, nisu u stanju da u današnjim prilikama zadovolje ove potrebe u znatnijoj meri, pa je stoga potrebno da samo stanovništvo učestvuje u većim doprinosima u izvođenju ovih radova uz pomoć banovina.

Najplodnija zemljišta u našoj državi nalaze se u dolinama i nizinama pored plovnih i splavnih reka u površini od preko 2,500.000 hektara. Od toga je 970.000 hektara odbranjeno od poplave i isušeno, na šta je utrošeno preko jedne i po milijarde dinara, sadanje vrednosti. Još ima da se meliorira oko 530.000 hektara, zašto bi bilo potrebno preko dve milijarde dinara. Međutim na ovakve investicije ne može se za sada ni misliti, naročito s obzirom na sadanju krizu naše poljoprivrede.

Glavniji radovi, koji se sada izvode jesu: melioracija pančevačkih ritova u površini od 35.000 hektara i u vrednosti od 260,000.000 dinara; melioracija područja Bid-Bosut u površini od 240 hiljada hektara u vrednosti od 90 milijona dinara; melioracija Godolina kod Smedereva u površini od 5800 hektara u vrednosti od 20 milijona dinara, i navodnjavanje u Metohiji za koja se i ove godine vrše radovi u vrednosti od 2 i po milijona dinara iz državnih sredstava. Inače su ostali melioracioni radovi skoncentrisani na održavanju i poboljšavanju postojećih odbranbenih objekata i kanalizacija.

Održavanje kao i većim delom samo izvođenje melioracionih radova, uglavnom se vrši privatnim sredstvima preko vodnih zadruga, kojih danas ima u državi 126 sa ukupnom površinom od 1,300.000 hektara sa preko dve hiljade km. odbranbenih nasipa, 8400 km. kanala, 120 pumpne stanice u vrednosti od oko jedne milijarde dinara.

Neosporno je da u današnjoj poljoprivrednoj krizi ove vodne zadruge prolaze kroz jednu fazu najvećih finansijskih teškoća, koje rezultiraju iz toga, što treba održavati zadržne objekte i plaćati osoblje, koje se ima brinuti za rad i funkcionisanje zadruge.

Opterećenje koje danas postoji u nekim zadrugama zaista je veliko i teško, a za male posednike i agrarne interesente skoro nepodnosivo. Naročito je teško u vodnim zadrugama, koje su pretrpele katastrofalne posledice poplava 1924 i 1926 godine, kada su se zadužile pod veoma nepovoljnim uslovima radi obnove svojih porušenih objekata.

Ministarstvo građevina već je dobilo pristanak Državne hipotekarne banke, kod koje su te vodne zadruge u glavnom zadužene, da se neisplaćeni zajmovi pretvore u dugoročne zajmove sa smanjenom kamatom. Regulisanju ovih pitanja za pojedine zadruge pristupiće se odmah po završetku budžetske debate u Narodnom predstavništvu.

Vrlo žalim, gospodo poslanici, što vam ne mogu predložiti bolji i savršeniji budžet, onakav, kakav bi ja htio i kakav biste i vi htjeli, jer bi onda mogao voditi računa o svim vašim sugestijama i željama, koje ste iznijeli i koje biste iznosili onda, kad bi nam

bile veće sume na raspolaganju. Ali šta ćemo, ultra posse nemo vetur.

Da ipak ne svršim tako pesimističkim izgedima na Ministarstvo građevina moram da istaknem još i jednu činjenicu, koja će razveseliti sve nas a ta je da se iznosi amandman, kojim me ovlašćujete da mogu sklopiti zajam kod Državne hipotekarne banke za dovršenje novoga doma Narodne skupštine, koji već dugo čeka na svoj dovršetak. Ja se nadam, gospodo poslanici, da ćemo u skorom vremenu dobiti dostojan Dom, onakav kako to odgovara veličini i jakosti Kraljevine Jugoslavije. (Živo odobravanje i pljeskanje.).

Na posletku, gospodo, molim vas za jedno dopuštenje, da ispravim nešto, što se je o gradu Zagrebu iznijelo za diskusije o izručenju narodnog poslanika Huseina Kadića. Kod diskusije po tom predmetu rekao je g. narodni poslanik dr. Metikoš ovo:

»Vi ste mogli da čitate pre neki dan da su u Zagrebu kod poreskog ureda pronašli da se krađu prihvodi grada Zagreba još od 1924 god. na ovamo. Sad su to tek pronašli, a razume se, u pitanju su teški milioni koje siroti narod, siroti varoško pučanstvo teško slaže da daje državi, da daje svome gradu, a ovo se tek sad posle toliko godina otkriva i sad se tek dolazi do konstatacije korupcije«.

Žalim što g. narodni poslanik Metikoš nije čitao komunique gradske opštine zagrebačke, jer bi on iz njega vidio da nema govora o tome, da bi se te malverzacije ili krađa provodile od godine 1924 na ovamo i da nema govora o kakvim teškim milijunima koji bi bili defraudirani.

Niti se kralo od 1924 godine, niti su u pitanju teški milioni nego, gospodo, kralo se na ubiranje poreza za motorna voziva i to 1933 godine svega 28.703 dinara; kralo se na račun privatnih stranaka: nije se plaćalo na šalterima same blagajne gradske, nego su to obavljali privatnici sa dotičnim činovnicima. Dakle to su privatnici oštećeni sa 28.703 dinara. Opština je oštećena kod kuluka, ali i to još nije sigurno da li neće dobiti, u svemu za 990 dinara, a Banovina za 345 dinara.

Dakle, kao što vidite, ona informacija novina, koju je pročitao g. dr. Metikoš, ne stoji.

Ja mislim, gospodo, da je bila dužnost da ovo ovde ispravim, da ne bi kakva ljaga ostala na upravi grada Zagreba.

Na kraju, gospodo, ja bih vas molio da ovaj moj skromni budžet, kakav je takav je, primite. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik g. Alojziji Pavlič.

Aloziji Pavlič: Gospodo narodni poslanici, naše Ministarstvo građevina nije samo Ministarstvo za izgrađivanje cesta, javnih zgrada, već po mom mišljenju Ministarstvo likovne umetnosti. Smatram za potrebno, da nešto napomenem o umetnosti, zbog toga što je jedan naš uvaženi drug, koji ispoveda materijalistički svetski nazor, izneo neke netačne primetbe na naše akademike, na naše umetnike, vajare, arhitekate i slikare.

Njegove izjave nisu plod dubokih studija, nisu plod poznavanja literature i umetnosti, već samo njegove mašte. Pa niko mu neće zameriti, bo je novinar i misli da sve razume.

Smatram za dužnost da blagodarim našem g. Ministru građevina zbog toga, kad je bila kod nas velika katastrofa ove godine, velika poplava došao

je naš g. Ministar baš u moj kraj u Celje, i tako ljubazno pomiro čitav narod koji je nastradao od poplave u Celju i bio je u Strugama, bio je u Dobroni Polju, bio je svuda tako kako zna g. Ministar i nekadašnji gradonačelnik zagrebački g. Srkulj. Kraljevska vlada učinila je sve što je moguće i hvala Bogu katastrofa je prošla i zato na tom mestu u ime onih koji su nastradali od poplave, u ime seljaka, u ime onih iz Dobrog Polja, iz Struga, zahvaljujem g. Ministru, zahvaljujem čitavoj Kraljevskoj vladi.

Da je tu g. Ante Kovač napadao naše akademike, članove čestitog srpskog društva »Nauk«, napao naše umetnike Strossmayerove jugoslovenske akademije, koja je bila uvek zenica jugoslovenske misli, i našim stručnjacima i naučnicima prebacio, da su plemenski orientisani, a on nema nikakvog pojma ni o literaturi ni o umetnosti. Niko mu neće zameriti, novinar je i misli da sve razume. Gospodo poslanici, hvala Bogu mi u Jugoslaviji možemo biti ponosni da imamo umetnika, baš sada u ovo doba svetskog stila da imademo jednog Meštrovića, jednoga Plečnika koji su proslavili naše ime širom celog sveta. Danas Englezi i Amerikanci ne stavljaju u red »koloride pople« nas Balkance, to se kaže »zamorci, kitajci i malajci«, koji bi zaostali u kulturi. Dolazio je veliki Jugosloven Meštrović u Vašington i na izložbi mogli su da vide naše umotvorine i šta se sniva u jugoslovenskoj stvaralačkoj duši. Time je proslavio naše veliko jugoslovensko ime naš Meštrović, drugi Mikel Anđelo. Mi smo ponosni da imamo takvog vajara i umetnika.

Imamo kulturu i umetnost i uvek ćemo imati, ako gajimo veliki ideal i u srcu imamo velike ideje. Gospodo narodni poslanici, greška političara postoji više puta u tome, da misle, kako misli i integralac g. Ante Kovač, da mogu zapovedati pesnicima, šta da pevaju, vajarima šta da oblikuju, slikarima kakve boje da upotrebljavaju i kakve ideje da prikazuju.

O, koliko nesmisleno je to mišljenje! Kakvo nepoznavanje umetničkog stvaranja! Svak umtvor je plod patnje umetnikove duše, po umotvoru pravi božji umetnik razodeva šta narod oseća, kako voli, kako misli, hoće, kako pati i umire. U umotvorima realizuju se ideje, koje spavaju u dušama čitavog naroda, duga stoleća i pronadu u genijalnim duhovima svoj duhovni porodaj.

Gospodo narodni poslanici, pravog umetnika, pa bilo od reči, bilo od čekića, bilo od kiste paleta, prost narod, mali čovek, uvek razume, dok školovanima, koji ne misle vlastitom glavom, te ne osećaju svojim srcem, više je puta umetnik neshvatljiv.

Svaki pravi umetnik stoji na vlastitim nogama, nikada se ne da komandovati od autokracije, a još manje od lažne demokratije, i takode ne od lažne i doktrinarne religioznosti.

Umetnik se nikada ne odriče svojeg ja i zato nije istina, kako je kazao naš uvaženi drug i veliki teoretičar, da su naučnjaci i umetnici plemenski orientisani, ako iz svojih duša, iz svojih ideja nosmatraju svet i vječnost, te žive sa narodom i rade za narod i državu. Lepa je pesma slovenačka a peva je Srbin. Lepa je pesma srpska, a peva je slovenačka omladina. Ljubav, kultura, umetnost, religioznost ne sme se komandovati. Gledajte, kako je lep pogled na pravo jugoslovenstvo i kako uskogrudi su integralni Jugosloveni. Zato sam se i javio za reč kod svih ministarstava da pobijem integralce, koji se na štetu naše države, i koji se na štetu naroda Srba, Hr-

vata i Slovenaca, prikazuju kao Jugosloveni.

Umetnici stvaraju kako im je Bog dao. Bog još danas stvara i nema odmora. Bog stvara preko genija, umetnika.

Prava umetnost služila je uvek narodu, bila je uvek narodna i služi uvek državi. Kako malo umetnosti ima moderno čovečanstvo! Po gradovima vidimo moderne zgrade, vidimo da imadu gradani, osobito imućniji sve, što im olakšava život i što im pojačava udobnost.

Krasan je naš Beograd, sa jedinstvenim položajem u Južnoj Evropi, a nažalost u Beogradu je malo umetnosti. Zagreb ima više umetnosti, više ima bela Ljubljana, pa više ima i Južna Srbija u svojim manastirima. Ja mnogo volim Beograd. U Beogradu sam i ja Beogradanin, jer Beograd sada nije srpsko mesto, nego jugoslovensko. Ja samo žalim, što Beograd nema kipove naših velikih vojskovođa i drugih ljudi, umetničkih velikana. Beograd treba da ima spomenike koji predstavljaju patnje srpskoga naroda, tu gde su ginuli i Srbi i Hrvati i Slovenci za slobodu naše domovine.

Pozivam omladinu da ljubi umetnost, originalnost, da traži nov stil života i rada, da pjeva svoje pesme i da stvara likovnu umetnost. Svi stvaraju po svome smislu, po svojim osećanjima, a ne po komandi, kako je to tražio naš poslanički drug Ante Kovač.

Gospodo narodni poslanici, naše Ministarstvo građevina trebalo bi zajedno sa Ministarstvom prosvete da podupire naše mlade i nadobudne umetnike. Treba ih podupirati da idu u Pariz, u Italiju, u Firencu, u Rim, u Milano, u Veneciju da vide tamo umetnost, treba da idu u Egipat, kraj stare umetnosti i da onde predstavljaju naše sveto jugoslovensko ime po čitavom svetu.

Po tom izlaganju, prelazim na izgradnju naših cesta. Ja bih želeo i molio da bi se ispravila cesta do Podgorice i Cetinja, jer u Zetskoj banovini izgrađena je samo cesta od Cetinja za Budvu. Potrebna nam je gradnja ceste iz Prijepolja do Bijelog Polja. Naša država izgradila je 283 Km. cesta i utrošila oko 782 miliona dinara. Naša Zetska banovina predstavlja onaj kraj naše domovine koji treba naročito podupreti. Crnu Goru kao kraj treba podići izgradnjom ovih cesta, kako bi i oni saobraćajem došli do kore hleba. Isti je slučaj i sa Sandžakom.

Ima preko 3000 besposlenih i može mi opozicija da prebaci honorare koje sam primio. Ali ja se ponosim da sam honorarna opozicija, pošto svakom ne mogu da pokažem da sam u Trbovlju nabavio 90 vagona životnih namirnica. Naročito ja mogu gospodnu Anti Kovaču pokazati statistiku o tome, koliko je prilikom izbora za Ustavotvornu skupštinu bilo komunista u Trbovlju i Hrastniku, a koliko ih je sada. Pre ih je bilo 2500, a neka sada ide gospodin Kovač u Trbovlje i Hrastnik i neće tamo pronaći ni jednog komunistu. Ja sam tamo suzbio komunizam svojim karitativnim radom.

Ja bih ovde pledirao za jednu cestu i to cestu od Beograda do Radeče—Zidani Most, onda od Zidanog Mosta do Litiije pored Save, gde nema ceste. Ako Beograd hoće da bude srce Jugoslavije, i ako smo mi pravi Jugosloveni treba da imamo cestu do Jasenice i Bleda, do Deydelije i Cetinija, i ja bih želeo da Ministar građevina izradi jedan plan, o izgradnji ovih puteva. Jer, gospodo, i nama Jugoslovenima je potrebna i ovde jedna pjatiljetka. Koliko

bi na ovome polju bili učinili više za ovih 15 godina da smo radili po jednom planu. Ja bih cestu koja košta 40 miliona, sagradio sa deset miliona. A evo kako: Ta bi se velika ušteda mogla postići na taj način ako bi Ministar finansija naredio da se ne vrše egzekucije nego da se porez plaća u naturi, u pšenici, kukuruzu itd. Osem toga mi imamo razne tvornice, razna jugo-društva, pa i samo Trbovlje mada priznajem da mi je Trbovlje mnogo pomoglo i u prošloj godini, ja sam obukao potpuno od glave do pete preko 600 dece. Tim radnicima u tim tvornicama koji su sada besposleni, treba izdati naređenje da se pozovu na vojničku vežbu i kazati im: Imaš hleba, imaš hrane, treba da radiš. Zatim, gospodo, trbovljansko ugljenokopno društvo ima imanja za 1.200.000 dinara. Gospoda direktori primaju platu po 40.000 dinara mesečno, a gospodin Ministar ne prima toliku platu. Zatim imamo tvornicu cementa koja može svakoga dana da producira po 50 vagona. Naši su radnici, gospodo, kolegijalni i oni bi svi besplatno radili po dva sata za opšte radničke interese. Na taj način sa ovim sredstvima koje sam ja izneo, ja sam uveren da bismo podigli i dobre ceste i da nećemo imati komunista, nećemo imati proletarijata; i tako bi dobili najbolje ceste, i onda bi se uvek Pavliču kazalo da je honorarna opozicija! (Odobranje i smeh).

Sad, gospodo, još jednu stvar. Vi znate da je veliki Napoleon ustanovio Iliriju. Veliki Napoleon znao je veliku vrednost naše Jadranske obale i znao je da je naša Slovenija, i sagradio lepe ceste. Ali, gospodo, potrebno je izraditi još neke ceste u Sloveniji da bi se postigle pravilne veze i koristi u narodu. Ja molim da se primi i da se uvaži moj predlog da se cesta od Celja do Zidanoga Mosta proglašuje kao državna cesta. Sreski odbor ili Banovina baš sada proširuje cestu od Maribora do Celja na 8 metara, pa bi bilo potrebno da se i ova cesta, koju ja predlažem proširi i proglašuje za državnu.

Molim da g. Ministar građevina o tome vodi računa mi ćemo sve da izgradimo i da damo, samo da on odobri, pa da imamo vezu sa Beogradom i da budemo prava Jugoslavija.

G. Ministar kazao je, koliko je Ministarstvo učinilo za regulaciju naših reka Save, Dunava, Drave itd. i ja imam jednu molbu, a to je da se poradi na tome da se sprovede i regulacija Savinje, te da ne dode više do onakvih poplava i katastrofa kao što je bilo u Celju. Svako mesto je naše mesto, osobito Celje, grad naših grofova koji su još u XV stoleću hteli da osnuju Slavonsku državu. Celje je tako divno mesto da je naš današnji Predsednik Kraljevske vlade kazao da mu se najviše posle Rogaške Slatine dopada Celje. Ako se to Celje ne obezbedi od novih poplava, onda mu preči smrt i potpuno će propasti.

Blгодарим što je g. Ministar uneo u proračun, mislim, 1 milion za regulaciju Save, te tako i naš beli Zagreb neće biti više plavljen. I ako nisam inženjer, ja sam studirao filozofiju i teologiju i zato sam polemisao sa g. Antom Kovačem, ali molim g. Ministra građevina da se donese zakon o inženjerima, nov zakon, ali da se unese jedan paragraf da niko, koji nije državljanin Jugoslavije, nema prava da radi kod nas ni ceste ni željeznice. Jer mi znamo da dodu tudinci koji su špijuni, a naši inženjeri bez posla gladuju. Zato predlažem i Kraljevskoj vladi i čestitim g. Ministru građevina da istera iz naše zemlje sve inženjere tudince. Blгодарим g. Ministru građevina,

što je rekao da ćemo skoro doći u naš novi Dom, u novi Parlament, a veliki će trenutak doći kad Zemun i Beograd budu vezani novim mostom našeg uzvišenog Kralja Aleksandra I, onda će prestati razlike između Zemuna i Beograda; neće biti više Srba ni Prečana, biće samo Jugoslovena. (Odobranje).

To sam imao da kažem gospodinu Ministru građevina i da mu još jedanput zablгодарim. (Pljeskanje na levici).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. dr. Đuro Leušić.

Dr. Đuro Leušić: Gospodo narodni poslanici, govoreći o budžetu Ministarstva građevina, želeo bih ovom zgodom uputiti na problem regulacije rijeke Save, te bez obzira na njenu važnost kao riječne veze za zapadni dio naše države, i to kao ogranka velike projektovane međunarodne riječne veze, Rajna—Dunav—Morava—Vardar na Solun kao jedan krak, a Sušak, rijekom Kupom kao drugi krak — i ujedno ukazati na samu važnost njezine regulacije po obalno žiteljstvo, navlastito seljaštvo, koje je neprestano izvrgnuto velikim i teškim poplavama, a time i šteta-ma za ljude, te ljudsku i stočnu hranu.

Iz budžeta Ministarstva građevina doduše vidim, da u partijama hidrotehničkih radova nema predviđenih nikakvih izdataka osim u part. 503 glava LXX ministarstvo, »radovi na regulaciji i podubljanju reke Save« iznos od jedan milion dinara, ali podrobnijim listanjem budžeta istog Ministarstva po samim banovinama, odnosno hidrotehničkim radovima u istima opažamo, da o jednoj stvarnoj regulaciji, a niti o popravku postojećeg stanja i nasipa, odnosno o očuvanju istih, nema ni govora.

Tamo vidimo samo manje izdatke za hidrografsku službu, radove i izradu projekata i slično, dok kredita za radove same regulacije odnosno popravaka uopće u državnom budžetu Ministarstva građevina nema. Po Kraljevskoj bancnoj upravi u Zagrebu odobreni krediti za popravak i utvrđenje obala za godinu 1934 i to od mede Dravske banovine do Rugvice, iznose u svemu 1.000.000 dinara, od koje svote bi mogao biti utrošen samo iznos od 60% dakle 600.000 dinara.

Na sam pak potez samoborskog sreza, koji seže po prilici od slovenske mede do Podsusjeda, predviđeno je u banovinskom budžetu za popravak regulatornih građevina kod Jasenice i Medsava 60.380 dinara, a za osiguranje ruševne obale u samoborskom otoku 62.620.

Uzmemo li u obzir, da bi investicije za regulaciju cijeloga poteza od Jasenice do Podsusjeda iziskivale najmanje iznos od 30 miliona, od čega na samoborski srez otpada najmanje jedna polovica, lako je shvatiti da od predviđenih iznosa po bancnoj upravi od ukupnih cirka 120.000 dinara, ne dolazi cijela stvar uopće u rešavanje u nikojem pravcu, naročito kad se uzme u obzir činjenica, da za samo redovito godišnje održavanje i popravak dijelova toga poteza treba 1.100.000. — dinara, nego se, gospodo, i dalje ljudi i blago i veliki kompleksi velikih hiljada hektara zemlje izvrgavaju daljnjim opasnostima od poplava, što sve ima za posledicu velike materijalne štete za tamošnji narod.

Gospodo, poznato je da su laniske poplave u Savskoj banovini, naročito one rijeke Save, nanijele ogromne materijalne štete za obalne vlasnike, poimence u samoborskom srezu selima: Klokočevac,

Otok, Medsave, Savrašćak, Strmec i Orešje. Tako je jedne kasne noći nabujala voda navalila u takovim dimenzijama, da su seljaci gornjih sela morali bježati iz svojih kuća samo da spasu živu glavu, prepuštajući sudbini i blago i celokupne zalihe ljudske i stočne hrane.

Na jednom terenu od cirka 10.000 jutara, voda je uništila cjelokupni prirod kukuruza, tako da je narod tih sela bio lišen svake hrane, pošto se je voda zadržavala dulje vremena na poljima, te usled toga sav prirod kukuruza bio uništen.

Most u Podsusjedu, koji vodi preko Save, došao je prigodom rečene poplave u pogibelj da bude odnešen i uništen, jer su obalni nasipi bili mjestimice i do 7 metara pod vodom, pak neće biti na odmet i jedan temeljit pregled i opravka samoga mosta, kojim se razvija ne samo kolski promet državne ceste Zagreb—Samobor, nego i promet vicinalne železnice Zagreb—Samobor.

Ne mogu s toga dovoljno da ukažem na ovo velevažno ekonomsko i socijalno pitanje uredjenja savskih obala, odnosno popravak regulatornih građevina i bar prema današnjem našem finansijskom stanju mogućih investicija, kako bi tamošnji narod ipak ošjetio i uvidio, da državna uprava, ako već nije u stanju da namakne potrebite svote za potpuno uredjenje savske obale, a ono bar da postojeće obalno stanje osigura od daljnjih poplava i šteta, koje svake godine bivaju teže i katastrofalnije.

Neophodna je stoga potreba da se u državnom budžetu Ministarstva građevina predvide preko potrebne mjere i krediti za jednu sistematsku regulaciju i za utvrđivanje obala rijeke Save, naročito na potezu sreza samoborskoga, jer je regulacija rijeke Save centralni problem pomoći tamošnjem seljačkom narodu.

Nije li pak moguće, da se rečeni krediti osiguraju iz budžeta Ministarstva građevina, to je bezuvjetna potreba i prijeki narodni interes, da se iz kredita za javne radove uputi prvenstvena briga i obzri sistematskom utvrđivanju i regulisanju obala reke Save na eksponiranim mestima, kako je to slučaj kod samoborskoga sreza.

Sve dotle dok Ministarstvo građevina ne pokaže nužne pažnje za navedene vitalne narodne potrebe i bar djelimično, istima ne pode u susret, ne mogu ni ja glasovati za predloženi budžet Ministarstva građevina. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Председник др. Коста Кумануди: Има реč г. Војко Куртовић.

Војко Куртовић: Господо народни посланици, само са савременим саобраћајним везама могућан је културни и економски напредак једнога народа, једнога краја. Без путева илузорно је чак и претпостављати да један крај може бити напредан и развијати се упоредо са осталим крајевима. Један једини крај наше отаџбине који је до савршенства лишен овог основног услова јесте Новопазарски Санџак или, како би га правилно требало звати, стари Рас. До ослобођења овај крај играо је важну улогу у међународној политици, налазећи се као језичак између две српске државе, преко кога се лако могло доћи до сједињења. Али иако је био у поседу турске империје, Аустрија је била главна запрека, јер је имала намеру да преко Санџака допре у Солун, због чега је и отпочела са изградњом пруге Сарајево—Увац—Косовска Митровица, но анексијом Босне и Херцеговине у овоме је

била спречена т. ј. овај свој план одгодила је, а убрзо је дошао и балкански рат који је све ове планове осујетио.

Ослобођењем од туђина Санџак је опет у својој властитој држави добио велики привредно-национални значај, јер са суседним деловима предратне Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе чини једну јединствену географску планинску целину, а при томе и централну област наше Краљевине, која у погледу безбедности и одбране наше домовине има прворазредну националну важност.

Поред овога Санџак има и велику привредну важност, јер преко њега иду путеви из Србије, преко Јадранско Море као и Босне према Јужној Србији. Из овога излази да Санџак треба да буде главна спона између предратне Србије, Јужне Србије, Босне и Црне Горе. Када се буду имале савремене комуникационе везе, тек тада знаће се његова права вредност по државну заједницу. Да би Санџак могао доћи до свога изражаја и престао бити један од најзаосталијих крајева наше отаџбине изградња саобраћајних веза јесте један од првих и најглавнијих услова. Господо народни посланици, изгледаће вам невероватно ако кажем да у величини 37.000 кв. км. скоро колико две бановине укупно, тако рећи, нема уредних путева, према чему је лако закључити, господо посланици, да у овоме занемареном крају нема никакве привредне активности, због немања саобраћајних веза, које би га довеле у везу са потрошачким центрима. Из овога излагања лако је извести закључак, господо посланици, а он је у томе: постепено али сигурно изумирање тога нашег личног Раса.

Ако, господо посланици, желимо да читав Санџак, стари Рас, не буде пасторче наше државне заједнице и да не пропадне у чамотињи и беди, а без своје кривице, потребно је тим пре наћи потребна средства и отпочети са изградњом путева, и то: Пријепоље—Бијело Поље; Бијело Поље—Колашин, чиме би Санџак добио главну путну артерију, а осим тога овај би пут био проходан у свако доба године. Затим Сјеница—Нова Варош; Сјеница—Пријепоље, Сјеница—Бијело Поље; Нови Пазар—Тутин—Рожаје; Сјеница—Јавор—Ивањица и Ужице—Златибор—Кокин Брод—Нова Варош; овим путем добио би везу са Шумадијом и Моравом, а исти је изграђен до Краљеве Воде, тако да још недостаје око 30 км.

Господо посланици, већ је прошло 15 година од ослобођења, и ја мислим да је крајње време, последњи тренутак, када овоме напаћеном крају, а насељеном најчистијим елементом, треба притећи у помоћ и дати му могућности да и он учествује у културној и привредној изградњи наше лепе отаџбине.

Као што сте чули, господо посланици, из експозеа господина Министра грађевина, а видели из буџетског предлога, готово и не постоји у односном буџету позиција за изградњу путева, али ипак ја верујем да Краљевска влада може наћи средства да помогне ономе свету и спасе га неминуване пропасти. Краљевској влади познат је мучан и тежак положај живља у Санџаку, поготову после доласка депутације сачињене из председника општина, која је молила да се чим пре отпочне изградња пута Пријепоље—Бијело Поље, па верујући да ће нарочито г. Министар грађевина учинити све да и Краљевску владу приволи у оправданост молбе

поменуте депутације, ја изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Алојзиј Дрмелј.

Алојзиј Дрмелј: Господје народни посланци! Же већ лет пред световно војно со сматрале оне обћине, катере со заинтересоване на градитви цесте по долини реке Save мед Ljubljano in Zidanim mostom, то впрашање за најважнији in најтежнији проблем. Значај те цесте је па postal по световни војни, односно по Ujedinjenju ше много већи. Он не представља велике важности само за заинтересиране обћине, темвећ је туђи vitalnega интереса за целокупно нашо државо. V тем озирu има г. товариш Павлић popolnoma прав да се је завзел за то stvar.

Prirodna zveza med Zagrebom in Ljubljano је dolina Save. Glavna železniška zveza med Ljubljano in Zagrebom теће celo pot по леви strani реке Save, а је brez природnega pandana u paralelni cestni zvezi на десни strani Save. Od Ljubljane до vasi Laze, обстоја обћинске цеста, од ту dalje па до Zidanega mosta ни никакве zveze нити цесте нити pota, ponekod па ни нити kozje steze већ. Ше ле од Radeč преко Krškega in Sombora nadaljuje цеста до Zagreba.

Zgraditev onega dela цесте по деснем bregu Save од Laz до Zidanega mosta в dolžini 53 km, је од огромне важности in brez pretiranja најважнији problem не само Dravske banovine, темвећ celega severno zapadnega dela наше државе.

Vажност в zgraditvi manjkajočega dela цесте од Laz до Zidanega mosta, не лежи само в prometnem, gospodarskem in turističnem pogledu, темвећ predvsem туђи в strategičnem. Saj би tvorila та цеста поглавитно etapno линију од zaledja proti западному delu наше државе.

Vsled tega би се morala та цеста čím-prej zgraditi in то на таk начин, да би odgovarjala vsem zahtevam modernega prometa.

Pa туђи из socialnega vidika је потреба, да vlada stori potrebne ukrepe, да omeji brezposelnost, ki је в vseh држави najvećja в Dravski banovini in ravno в območju projektirane цесте, т.ј. в rudarskih revirjih Trbovljah, Zagorju, Hrastniku itd.

Vlada не сме gledati, да би delavci gladu umirali, па туђи не сме prepustiti, да би isti prešli в boljševiški tabor.

Ubi bene, ibi patria — kjer ми gre dobro — там је domovina. Та pregovor нај има vlada pred očmi, ter нај dela с podvojeno silo на тем, да се наше тежке gospodarske prilike ublaže, narod zadovolji in vzgoji в добре patrijote.

Delavcu се мора dati zaslужek, да lahko preživlja себе in svojo družino. То је prvi pogoj озdravljenja današnjega slabega gospodarskega stanja. Če има delavec denar, га има туђи obrtnik, kmet itd. in од теh га доби в obliku davka nazaj, да zamore kriti svoje obveznosti.

Ni dobro in ни pametno, ако vlada при napravi gradbenih javnih del preveć štedi. То се зна ше bridko maščevati. Naj нам služijo за vzgled соседne државе. Огромне svote со се investirale в така javna in gradbena dela, с тем dosegel velikanski gospodarski napredak in кар је најважније delavstvo in друge stanove zadovoljili.

Gospodје народни посланци! Јаз mislim да се тако важно впрашање, kakor је omenjena zasavska

cesta не more од nikogar omalovaževati in да се morajo з vso resnotjo занј zavzeti в prvi vrsti oni ki со на odgovornih mestih in јаз prosim gospoda ministra за gradjevine да то впрашање взме в pretres in да čím-preje donese potrebne odločbe в тем pogledu in за proračun приправи potrebna denarna sredstva за zgraditev zasavske цесте (Milan Mravlje: Tako je!).

V тем prepričanju in в теј nadi izjavljam да bom glasoval за proračun ministarstva gradjevina. (Plozkanje in odobravanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Albin Koman.

Albin Koman: Gospodo народни посланци! U specijalnoj debati kod Ministarstva gradjevina želeo би да iznesem naročito hitnu потребу, regulacije реке Save, Drave i Mure. Periodično се pojavljaju u Dravskoj banovini poplave koje nanose narodu огромне štete. Jednako nanose poplave štete i држави на javnim napravama. Voda kad izide из korita, униštava poljoprivredne proizvode, odnaša plodnu zemlju, ruši цесте i mostove, а isto tako куће i куćišta.

Samo prošle године nanela је poplava štete u Dravskoj banovini преко 30 miliona dinara. Држава i samouprave су morale baciti теške pare за popravu i obnovu цесте i mostova, као i за pripomoć бедnome narodu, да је mogao popraviti куће i kupiti potrebitu hranu. U Dravskoj banovini postoji oskudica plodne zemlje, а neregulisane реке odnašaju најbolju i најplodniju zemlju i poplave је па nanašaju i ostalu zemlju kamenje i pesak, те ју naprave бесплодном.

Uzduž pomenutih reka imaju seljaci i radnici svoje domove, gospodarske zgrade, mlinove i tako dalje. Tim ljudima neprestano preti pogibelj од poplave.

Da би се spasao seljak uzduž reka, треба што hitnije pristupiti regulaciji i изvoditi barem najnužnije radove. Znam да nije moguće zbog pomanjkanja finansijskih sredstava regulaciju извршити u celini, али ipak potrebno је по svaku cenu добити тоlikо sredstava, да се obezbede најopasnija i најважнија mesta odbranbenim nasipima i rampama.

Kako за javne radove, zbog uposlenja nezaposlenih radnika, isto taok треба добити novac i за one radove kod regulacije pomenutih reka, koji не trpe никакво odlaganje.

Štediti u том slučaju značilo би prouzrokovati mnogo više štete nego koristi. Zbog toga molim gospodina Ministra gradjevina, да izvoli obratiti najveću pažnju том problemu i osigurati potrebna sredstva за изvođenje тih neodloživih radova.

Pošto imam puno poverenja u Kraljevsku vladu, glasaću за budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Gospodo, са vašim pristankom, ја ću današnju sednicu zaključiti. Kao dnevni red за narednu sednicu predlažem vam isti dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima predloga budžeta државnih rashoda i prihoda за 1934/35 godinu zajedno са Finansijskim zakonom.

Prima ли Narodna skupština ovako predloženi dnevni red? (Prima). Narednu sednicu zakazujem за sutra, u 8 časova пре podne, а ovu sednicu zaključujem.

Sednica је zaključena u 19,45 časova